

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**SELİMPAŞA VE ÇEVRESİNİN TARİHİ KATMANLARI
VE İSTANBUL'UN İAŞE SİSTEMİNDEKİ ROLÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nil Ceren KARAGÜLLE

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimarlık Tarihi Programı

ARALIK 2025

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**SELİMPAŞA VE ÇEVRESİNİN TARİHİ KATMANLARI
VE İSTANBUL'UN İAŞE SİSTEMİNDEKİ ROLÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Nil Ceren KARAGÜLLE
(502221102)**

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimarlık Tarihi Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Bilge AR

ARALIK 2025

ISTANBUL TECHNICAL UNIVERSITY ★ GRADUATE SCHOOL

**THE HISTORICAL LAYERS OF SELIMPASA
AND ITS VICINITY AND ITS ROLE IN
PROVISIONING OF ISTANBUL**

M.Sc. THESIS

**Nil Ceren KARAGÜLLE
(502221102)**

Department of Architecture

Architectural History Programme

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Bilge AR

DECEMBER 2025

İTÜ, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nün 502221102 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi Nil Ceren KARAGÜLLE, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “SELİMPAŞA VE ÇEVRESİNİN TARİHİ KATMANLARI VE İSTANBUL’UN İAŞE SİSTEMİNDEKİ ROLÜ” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Doç. Dr. Bilge AR**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Prof. Dr. Aygöl AĞIR**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Mine ESMER
Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Teslim Tarihi : **31 Ekim 2025**
Savunma Tarihi : **9 Aralık 2025**

Aileme,

ÖNSÖZ

Lisans eğitimim boyunca en zevk aldığım derslerin mimarlık tarihi dersleri olması sayesinde, yıllar içinde bu alanda yüksek lisans tezi yazmış olmak kendi adıma gurur ve büyük mutluluk verici bir gerçeklik oldu. Yüksek lisans eğitimimin boyunca aldığım dersler ile bilgilerini paylaşan değerli Mimarlık Tarihi kürsüsü hocalarıma ve bu yolun başlangıcında ve takiben bu tezin her aşamasında desteğini hissettiğim ve engin katkılarıyla geliştiren hocam Doç. Dr. Bilge Ar'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Savunma jürimde bulunan Prof. Dr. Aygül Ağır ve Prof. Dr. Mine Esmer'e tezin gelişimi için sağladıkları değerli katkılardan dolayı çok teşekkür ederim.

Selimpaşa başta ailem ve benim için en önemli yerler arasında oldu hayatımız boyunca. Çocukluğumdan beri hafızamda olan ve yıllar içinde anılarda da dinlediğim yeri böylesine detaylı ve kapsamlı çalışabilme fırsatına erişebildiğim için oldukça şanslı hissediyorum. Bu çalışmanın bağlamı dışında da gelecekte bizlere daha gösterecek ve anlatacak çok yönü olduğunu bildiğim bu güzel yer için tez ile birlikte bir başlangıç adımı atmayı amaçladım.

Her zaman yanımda olup bana gösterdikleri sevgi, şefkat ve desteği asla bırakmayan annem Mine Karagülle ve babam Müfit Zeki Karagülle'ye, bana kattıkları her şey için çok teşekkür ederim. Varlıklarıyla hayatımı anlamlandıran kardeşim Ahmet Ozan Karagülle ve ablam Ceylan Karagülle Sandallı'ya; her türlü konuda sevgilerini ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen bütün arkadaşlarıma başta Amara Köprülü ve Ece Oraz olmak üzere, Miraç Kaykulu, Şeydanur Özcanlı ve Ömer Faruk Ulusoy'a minnet ve teşekkürlerimi iletiyorum.

Aralık 2025

Nil Ceren Karagülle
(İç Mimar)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ	ix
İÇİNDEKİLER	xi
KISALTMALAR	xiii
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xv
ŞEKİL LİSTESİ.....	xvii
ÖZET	xxi
SUMMARY	xxiii
1. GİRİŞ	1
1.1 Tezin Amacı	1
1.2 Tezin Kapsamı.....	2
1.3 Araştırma Yöntemi	2
2. SELİMPAŞA’NIN GENEL ÖZELLİKLERİ VE TARİHİ	5
2.1 Konumu, İdari-Demografik Özellikleri ve Ekonomik Yapısı.....	5
2.2 Selimpaşa Tarihi.....	6
2.3 Selimpaşa’nın Tarihsel Dokusunun Tanımlanması.....	15
3. SELİMPAŞA VE ÇEVRESİ	27
3.1 Silivri, Çatalca ve Büyükçekmece Bölgeleri.....	27
3.2 Selimpaşa’nın Yerleşim Bölgesi Olarak Devamlılığı	34
4. İSTANBUL’UN İAŞESİNDE SELİMPAŞA VE ÇEVRESİNİN ROLÜ	39
4.1 İstanbul’un İaşe Sistemi ve Ticaret Yolları	39
4.1.1 Bizans İmparatorluğu döneminde iaşe sistemi ve ticaret yolları	39
4.1.2 Osmanlı İmparatorluğu döneminde iaşe sistemi ve ticaret yolları	42
4.2 Selimpaşa’nın İktisadi Yapılanması	45
4.3 Selimpaşa ve Çevresinin İaşe Sistemi Kapsamında Değerlendirilmesi	51
5. SONUÇ	55
KAYNAKLAR	59
EKLER	67
ÖZGEÇMİŞ.....	79

KISALTMALAR

BCA	: Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi
BOA	: Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İstYA	: İstanbul İli Yüzey Araştırmaları
KTVKK	: Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu
TİB	: Tabula Imperii Byzantini
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

- Çizelge 2.1** : Bigados köyü hakkında bilgiler, 1925 yılında yayınlanan ve Mehmed Ali Kayacan tarafından yazılan “Çatalca Vilayeti” kitabında bulunan çizelgeden derlenmiştir. (yayına hazırlayan Çınar, 2008, s. 64)..... **26**
- Çizelge 3.1** : Silivri’nin idari yönetiminin yıllar içerisindeki değişimi**31**

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

- Şekil 2.1 :** İstanbul il sınırları içerisinde Selimpaşa Mahallesi konumu. (Google Earth) **5**
- Şekil 2.2 :** 1476 ve 1479 yılına tarihlenen gümrük ile ilgili kanunnamelere ait belgelerin “*Kanunname-i Sultani ber mucab-i örf-i Osmani: II. Mehmed ve II. Bayezid devirlerine ait yasakname ve kanunnameler*” kitabında yer verilen görüntüleri. (Anhegger ve İnalcık, 1956). **9**
- Şekil 2.3 :** 1863 tarihli Bigados halkı tarafından Yunanca olarak yazılan ve imzalarını bulunduran Büyükçekmece kazasına bağlı kalmak istediklerini beyan eden arşiv belgesi kaydı (BOA.MVL.415/97). **10**
- Şekil 2.4 :** İkizli Çeşme olarak anılan Mehmet Selim Paşa tarafından yaptırılan çeşmenin günümüzdeki durumu (Fotoğraf: M. Z. Karagülle, 2024). **11**
- Şekil 2.5 :** Epivates (Bigados) limanını, sahilini ve sakinlerini gösteren kartpostal, 19.yüzyıl sonları. (URL-3). **12**
- Şekil 2.6 :** Bulgar askerleri Bigados kıyısında, fotoğrafın altında “Marmara kıyısında Epivates köyü” yazısı bulunmaktadır (Dinç, 2013, s.144). **13**
- Şekil 2.7 :** 1913 tarihli sandal içerisinde Bigados sahili açıklarında bulunan Bulgar askerlerini gösteren fotoğraf (URL-4). **14**
- Şekil 2.8 :** Selimpaşa Kentsel Sit Alanı içerisinde bulunan kültürel miras yapıları. (Harita kaynağı altyapısı Google MapStyle kullanılarak hazırlanmıştır.) **16**
- Şekil 2.9 :** a.Sarandi ve Eleni Arhiyeni (Görsel kaynağı Palazi, 2018). b. Kız Okulları Binası girişinde bulunan Arhiyeni Vakfı ve kuruluş yılını belirten orijinal Yunanca kitabe (Fotoğraf N. C. Karagülle, 2025). **17**
- Şekil 2.10 :** a. Kız Okulları yapısının günümüzdeki durumu. b. Günümüzde Selimpaşa İlkokulu olarak kullanılan okul yapısı. c. Erkek Okulu (Elenion) yapısı kalıntısı. (Fotoğraflar. N. C. Karagülle, 2025). **18**
- Şekil 2.11 :** a. Arhigenya Okulları mezuniyet belgesinde bulunan Kırk Martirler (Martyron) Kilisesine ait çizim (Palazi, 2018). b. 1949 yılına ait bayram tebriği kartpostalında yıkılmadan önce Kırk Martirler Kilisesi görülmektedir (Görsel İBB Atatürk Kitaplığı Dijital Arşivi’nden alınmıştır.) **18**
- Şekil 2.12 :** a.Azize Paraskevi Kilisesi 19.yüzyıl sonları kartpostallarından detayı. (URL-5). b. Balkan Savaşları sırasında Selimpaşa’da bulunan Bulgar askerlerini gösteren fotoğrafta Azize Paraskevi Kilisesi detayı. (URL-4). **20**
- Şekil 2.13 :** a.1921 yılında basılan Azize Paraskevi’nin hayatını anlatan kitapta bulunan cephe fotoğrafı. (URL-6). b. Mübadele sonrası yıkılmadan önce ön cepheyi gösteren fotoğraf (URL-7). **21**
- Şekil 2.14 :** Silivri’de Bigados karyesinde Rum cemaatine mahsus bir kilise inşasına dair arşiv belgesi kaydına ait arazi kullanımını gösteren sayfa görüntüsü, kilisenin cephe çizimi. (BOA.İ.DH.923/7318.) **21**

Şekil 2.15 :	Silivri’de Bigados karyesinde Rum cemaatine mahsus bir kilise inşasına dair arşiv belgesi kaydına ait arazi kullanımını gösteren sayfa görüntüsü, yerleşim planı. (BOA.İ.DH.923/7318.).....	22
Şekil 2.16 :	a. Yapının 2007 yılında restorasyon öncesi durumunu gösteren fotoğraf (URL-8). b. Selimpaşa Eski Tarihi Cami’nin günümüzdeki görüntüsü (Fotoğraf N.C. Karagülle, 2025).	23
Şekil 2.17 :	: a. İkizli Çeşme’nin yanında bulunan havuzlu çeşme. b. Yukarı Çeşme Sokak çeşmesi. (Fotoğraflar N.C. Karagülle, 2025)	24
Şekil 2.18 :	İzzet Gürçay Caddesi’nde bulunan şaraphane yapısı kalıntısı. (Fotoğraflar: N. C. Karagülle, 2025).	24
Şekil 2.19 :	İzzet Gürçay Caddesi 1051. Sokak ve 1050. Sokak arasında kalan yapı kalıntıları. (Fotoğraflar: N. C. Karagülle, 2025).	25
Şekil 2.20 :	a. Yapının 2019 yılına ait görüntüsü (Fotoğraf: N. C. Karagülle). b. Yapının 2025 yılına ait görüntüsü (Fotoğraf: N. C. Karagülle).	25
Şekil 3.1 :	1836 tarihli Selymbria Kalesi gravürü. (Walsh, Robert/Allom, Thomas. Constantinople and the Scenery of the Seven Churches of Asia Minor illustrated).	28
Şekil 3.2 :	Anastasios Surları konumu ve bulunduğu yerleşim yerleri (Mango ve Dagron, 1995).	29
Şekil 3.3 :	a. Karacaköy bölgesinde Anastasios Surları kalıntıları, 2020 (URL-10). b. Evcik bölgesinde Anastasios Surları kalıntıları, 2025 (URL-11).	30
Şekil 3.4 :	Çatalca Vilayeti Genel Haritası (Görsel Mehmed Ali Kayacan tarafından yazılan “Çatalca Vilayeti” kitabından alınmıştır, yayına hazırlayan Çınar, 2008)	31
Şekil 3.5 :	1881 Nüfus Sayımı sonuçlarına göre İstanbul Vilayeti ve Çatalca Mutasarrıflığı idari sınırları ve kaza bazında etnik dağılımları gösteren harita çalışması (URL-12).	32
Şekil 3.6 :	Marmara Denizi kıyısında Marmara Ereğlisi ve Büyükçekmece arasında bulunan yerleşimler arasında Selimpaşa. [Görsel (Atlı, 2019, s.11)’den türetilmiştir.]	33
Şekil 3.7 :	Zoi Sakkidu’nun eserinde yer verilen Selimpaşa sahilini, iskelesini ve arkada Azize Paraskevi Kilisesi’ni gösteren çizim (1938) (URL-13). ..	35
Şekil 3.8 :	a. 1786 yılında William Faden tarafından hazırlanmış Marmara kıyılarını gösteren haritada detay (<i>The Sea of Marmara or Propontis with the straits of Constantinople and of Galipoli</i>) (URL-14). b. Heinrich Kiepert tarafından hazırlanan 1853 tarihli Trakya Bölgesi haritasında detay. (<i>General Karte von der europäischen Türkei: Nach allen vorhandenen Originalkarten und itinerarischen Hulfsmitteln.</i>) (URL-15)	36
Şekil 3.9 :	a. 1895 tarihli “La Turquie d’Asie” dergisinde bulunan İstanbul haritasında detay (<i>Carte de la vilayet de Constantinople</i>) (URL-16) b. 1908 tarihli İstanbul haritasında detay (<i>Carte des écoles et églises du vilayet d’Andrinople du sandjak de Tchataldja et de la partie européenne du vilayet de Constantinople</i>) (URL-17)	36
Şekil 4.1 :	Mango ve Dagron tarafından hazırlanan hinterlant haritası. (1995)	40
Şekil 4.2 :	Andreas Külzer tarafından hazırlanan ticaret yollarını ve geçtikleri yerleşim yerlerini gösteren harita. (2011)	42
Şekil 4.3 :	Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Anadolu ve Rumeli Yol Ağları haritası. (Kaya, 2022).	44
Şekil 4.4 :	1918 tarihli Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Silivri haritasında Bigados yerleşimi, Ölçek: 1:25000. (URL-18)	46

Şekil 4.5 : Soldan sağa sırasıyla 1743, 1745, 1746 tarihlerine ait belgelerin görüntüleri. (Tabakoğlu ve diğ, 1994).....	47
Şekil 4.6 : 1883 tarihli İstanbul'un Silivri, Çatalca, Küçükçekmece kazalarını ve çevresini gösteren (1/200000) ölçekli haritada Bigados (Bogados-Epivates), Ksastros (Celaliye) ve Sürgünköy (Delenes) (BOA.HRT.h.1757).	49
Şekil 4.7 : 19. yüzyılın başlarında Bigados'un denizden çekilen, arkada Azize Parakevi Kilisesi ve iskelesi görülen, halk tarafından kullanılan kayıkları gösteren fotoğraf (Kaynak: Palazi, 2018).....	50
Şekil 4.8 : 1878 tarihli Illustrated London News dergisinde yer alan İstanbul haritasında Ereğli, Sultançiftliği, Papazlı, Silivri ve Bigados (URL-19).	51
Şekil 4.9 : Silivri yoğurthane binasının günümüzdeki sergi salonu ve kafe olarak kullanımını gösteren fotoğraf (2023) (URL-21).....	52
Şekil A.1 : Bigados karyesindeki bağlar, çayırlar, sazlık ve bostanlar ile ilgili arşiv belgesi kaydına ait sayfa görüntüsü (BOA.TS.MA. d.03432.0001.00) 68	

SELİMPAŞA VE ÇEVRESİNİN TARİHİ KATMANLARI VE İSTANBUL’UN İAŞE SİSTEMİNDEKİ ROLÜ

ÖZET

Bu çalışma, İstanbul'un Silivri ilçesine bağlı Selimpaşa Mahallesi'nin çok katmanlı tarihsel geçmişini, kentsel varlığını ve gelişimini, mimari ve bölgesel analizler ile tarihsel araştırma yöntemlerini kullanarak incelemeyi amaçlamaktadır. Tezin amacı, Selimpaşa'nın ve çevresinin İstanbul'un Trakya hinterlandında, imparatorluk başkentinin tarih boyunca iâşe sistemini sağlayan tarımsal üretim ve ticaret ağları içindeki rolünü tanımlamaktır. Bu bağlamda Selimpaşa, Silivri, Çatalca ve Büyükçekmece gibi yerleşimlerle birlikte değerlendirilmiş; arşiv belgeleri, haritalar, fotoğraflar ve akademik literatür kullanılan bir araştırma yöntemi izlenmiştir.

Selimpaşa’da tarih öncesi dönemlere dayanan bir höyük yerleşimi olduğu yapılan kazı çalışmaları ile kanıtlanmıştır. Bizans İmparatorluğu döneminde Epivates adıyla varlığını sürdürmüş bir kıyı yerleşimi olarak, 10. yüzyılda Azize Paraskevi'nin yaşamıyla dini bir merkez kimliği kazanmış ve 14. yüzyılda Alexios Apokaukos'a ait kale ve kule yapılarıyla stratejik ve savunma hattında bir konum edinmiştir. 1452 yılında Osmanlı hakimiyetine giren yerleşim, fetihten sonra Bigados adı ile Osmanlı belgelerinde yer almıştır.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Selimpaşa, tarım, balıkçılık ve bağcılığa dayalı ekonomik yapısıyla İstanbul’un iâşe sistemine katkı sağlayan kırsal bir üretim merkezi olarak işlev görmüştür. Gümrük kanunnameleri ve arşiv belgeleri, yerleşimin Marmara kıyı ticaret ağları içinde yer aldığını ve tarımsal ürünlerin başkente tedarikinde rol oynadığını göstermektedir. Köy, deniz ulaşımına uygun kıyı yapısı sayesinde küçük teknelerle ticaretin yapıldığı bir pazar kasabası olmuş ve bir han yapısının varlığıyla da karayolu ticareti için önemli bir lojistik ara durak işlevi görmüştür. Bigados halkının ürettiği şaraplar İstanbul ile birlikte aynı zamanda Fransa'ya ihraç edilmiştir. Bu bilgiler ışığında, Selimpaşa'nın iâşe sistemi içinde, Silivri'nin tahıl sevkiyatını destekleyen ve bağcılık ile ürün çeşitliliğini artıran küçük ölçekli ve tamamlayıcı bir orta ölçekli yerleşim olduğunu ortaya koymaktadır.

Cumhuriyet dönemiyle 1924 nüfus mübadelesiyle Rum halkının ayrılması ve yerlerine Selanik, Drama ve Kavala’dan gelen Türk nüfusun yerleştirilmesiyle Selimpaşa’nın toplumsal ve kültürel yapısı köklü biçimde değişime uğramıştır. Bigados adı Selimpaşa olarak değiştirilmiş ve kilise, okul ve ticari yapılar işlev dönüşümüne uğramıştır. Yerleşen Türk halkının bağcılık bilgisinin sınırlı olması nedeniyle yüzyıllardır süren şarapçılık geleneği kaybolmuş, var olan bağlar tarlaya dönüştürülmüştür. Günümüzde bu alanlarda özellikle bamya ve kavun yetiştiriciliği öne çıkmakta ve kıyı boyunca artan yazlık konutlarla birlikte sezonluk turizmden de gelir sağlanmaktadır.

Günümüzde Selimpaşa, sahip olduğu kentsel sit alanı, kalan eğitim ve dini yapı kalıntıları, çeşmeler, şaraphane izleri ve kıyı yerleşimi karakteriyle tarihsel sürekliliğin izlerini taşıyan önemli bir yerleşim olarak varlığını sürdürmektedir. Sonuç olarak

Çalışma, Selimpaşı'nın tarihsel sürekliliğini, çok katmanlı kültürel mirasını ve çevresi ile birlikte İstanbul hinterlandındaki iaşe sisteminde rolünü bütüncül bir perspektifle ele alarak, kendi gibi küçük ve orta ölçekli yerleşimlerin başkentle kurduğu ekonomik ve mekansal ilişkileri anlamaya katkı sağlamayı amaçlamıştır.

THE HISTORICAL LAYERS OF SELIMPASA AND ITS VICINITY AND ITS ROLE IN PROVISIONING OF ISTANBUL

SUMMARY

This study investigates the historical development, spatial identity, and architectural heritage of Selimpaşa, a coastal settlement located in the Silivri district of Istanbul, within the broader geographical and economic context of Istanbul's Thracian hinterland. The primary aim of the research is to analyse Selimpaşa's role in the regional networks that supported the imperial capital through agricultural production, trade, and logistical connections during the Byzantine and Ottoman periods, as well as to trace the continuity and transformation of its urban and social structure over time. The study aimed to integrate historical research, spatial and architectural analysis, archival documentation, cartographic materials, and photographic evidence.

Selimpaşa possesses a multilayered settlement history that extends from prehistoric times to the present. Archaeological findings indicate continuous human occupation from the Neolithic and Chalcolithic periods through the Early Bronze Age, demonstrating the long-term significance of the site within the Thracian region. During antiquity and the Byzantine period, the settlement was known as Epivates (Epibatai) and functioned as an important coastal community within the hinterland of Constantinople. Historical sources, including hagiographic narratives and Byzantine chronicles, associate Epivates with prominent religious figures such as Saint Paraskevi and document its involvement in political and military events, particularly during the late Byzantine period. The presence of fortifications, elite residences of high ranked military officer Alexios Apokaukos, and religious structures indicates its strategic and symbolic importance within the regional defensive and administrative system.

Following the Ottoman conquest, the settlement came under Ottoman rule and was known as Bigados. Ottoman administrative records, legal documents, and customs regulations demonstrate that Bigados was integrated into the imperial economic and administrative framework, particularly within the maritime and coastal trade networks of the Marmara region. The village's economy was primarily based on agriculture, fishing, and viticulture, which formed the backbone of its contribution to the supply networks that sustained Istanbul. Agricultural production in the surrounding hinterland was transported to the capital via both maritime and land routes, highlighting the role of small and medium-sized coastal settlements in supporting the metropolitan economy. Selimpaşa, in this context, functioned as a peripheral yet essential node within these regional networks.

During the nineteenth century, Selimpaşa (Bigados) experienced significant social, institutional, and spatial transformations, particularly under the influence of its Greek population. The expansion of religious and educational institutions during this period

reflects both the Tanzimat reforms and broader modernization processes within the Ottoman Empire. The establishment of the Arhigenya Schools and associated facilities, funded by Sarandi Arhiyeni and his family foundation, transformed Selimpaşa into a regional center of education and culture for the Greek community of Thrace. Multiple churches, schools, and communal buildings were constructed, contributing to the formation of a distinct urban fabric characterized by monumental religious architecture and educational complexes. These structures represent a significant component of Selimpaşa's architectural heritage and illustrate the interaction between local communities and imperial reforms.

The study also examines administrative and demographic changes over time. Throughout the Ottoman period, Selimpaşa's administrative affiliation shifted between Silivri, Büyükçekmece, and Çatalca, reflecting broader provincial reforms and administrative restructuring. Population records and archival documents indicate fluctuations in population size and ethnic composition, particularly during the late Ottoman period. These changes are interpreted in relation to political, economic, and social dynamics in the region, including migration patterns, economic opportunities, and administrative reforms.

A major turning point in Selimpaşa's history occurred with the population exchange between Greece and Turkey following the establishment of the Republic of Turkey in 1923. As part of the compulsory population exchange by Treaty of Lausanne, the Greek Orthodox population of Bigados was relocated to Greece, in particular to Neoi Epivates in Thessaloniki formerly known as Bahtçeiftlik, while Muslim Turkish populations from Greece were resettled in the area. This process led to a profound transformation in the demographic, cultural, and spatial structure of the settlement. The village was renamed Selimpaşa, and many religious and educational buildings lost their original functions, were abandoned, or were repurposed for new uses. The population exchange represents a critical rupture in Selimpaşa's historical continuity, reshaping its social identity and built environment.

The architectural heritage of Selimpaşa constitutes a central focus of the research. The study documents a range of religious, educational, and infrastructural structures, including churches, schools, fountains, and industrial buildings such as wineries. Among these, the Church of Saint Georgios is a prominent surviving structure that was later converted into a mosque, illustrating the adaptive reuse of religious architecture in the post-exchange period. Other significant structures, such as the Church of Saint Paraskevi and the Arhigenya School complex, are analyzed in terms of their architectural features, historical significance, and current state of preservation or loss. Water infrastructure, including monumental fountains, is also examined as an important element of local urban development and public architecture.

The research situates Selimpaşa within the broader geographical and historical context of the Thracian region and Istanbul's hinterland. Neighboring settlements such as Silivri, Çatalca, and Büyükçekmece are analyzed as interconnected nodes within a regional network that supported the capital. The historical development of Silivri (ancient Selymbria) is traced from its foundation by Megarian colonists through the Byzantine and Ottoman periods, emphasizing its strategic location, defensive

structures, and administrative transformations. Similarly, Çatalca's role as an agricultural and administrative center, as well as its shifting political status between Byzantine and Ottoman control, is examined. These regional analyses provide a framework for understanding Selimpaşa's position within the spatial and economic hierarchy of the hinterland.

The concept of urban and imperial provisioning forms a key analytical framework in this research. The study explores how agricultural production, trade routes, administrative mechanisms, and transportation networks functioned together to ensure the continuous supply of goods to Istanbul. Selimpaşa is interpreted as a peripheral yet integral component of these provisioning networks, contributing agricultural products and participating in regional trade systems facilitated by both maritime routes. By looking at Ottoman archival documents, traveler accounts, and historical maps, the research aimed to reconstruct these networks and demonstrate the continuity and transformation of economic structures from the Byzantine to the Ottoman period.

Methodologically, the study combines historical research with spatial and architectural analysis. Archival sources, including Ottoman administrative records, population registers, and legal texts, are complemented by secondary literature, archaeological reports, historical maps, and photographic documentation. Comparative analysis of historical and contemporary maps and images is employed to trace changes in settlement patterns, urban morphology, and architectural fabric. This interdisciplinary approach allows for a comprehensive understanding of Selimpaşa's historical trajectory and its role within regional and imperial systems.

In conclusion, this research provides a multidimensional analysis of Selimpaşa as a historically layered settlement within the Thracian hinterland of Istanbul. By examining its archaeological origins, Byzantine and Ottoman history, demographic transformations, architectural heritage, and role within regional provisioning networks, the study contributes to a broader understanding of coastal settlements and urban relations in the history of Istanbul. Selimpaşa is presented not merely as a peripheral locality but as an active participant in the economic, social, and spatial systems that sustained the imperial capital across centuries. The findings show the importance of small and medium-sized settlements in shaping regional historical processes and emphasize the need for further research and conservation efforts to preserve Selimpaşa's cultural and architectural heritage.

1. GİRİŞ

1.1 Tezin Amacı

İstanbul'un Silivri Belediyesi'ne bağlı Selimpaşa Mahallesi, çok katmanlı tarihsel geçmişe sahip olan bir yerleşim yeridir. Bu çalışmanın amacı, Selimpaşa'nın kentsel varlığını ve gelişimini, mimari ve bölgesel analizler ve tarihsel araştırma yöntemleri ile incelemek ve bu incelemeleri; İstanbul'un iâşe sistemi kapsamında çevre yerleşimleri ile birlikte değerlendirmektir. Bu çalışmada Selimpaşa ve çevresinin, hem Bizans hem de Osmanlı dönemlerinde İstanbul'un Trakya hinterlandında kalmasının getirdiği rolünü inceleyerek, imparatorluklar başkentinin iâşesini oluşturan tarımsal üretimleri ve ürünlerinin tedariklerini sağlayan ticaret ağlarını ve bu sistemlerin birbirini nasıl beslediklerini açıklanmaya çalışılmıştır.

Selimpaşa hakkında idari yönetimi, nüfusu ve ekonomik yapısına dair güncel veriler; sahip olduğu tarihsel geçmiş ve mimari eserler hakkında bilgiler verildikten sonra, tez başlığında da belirtildiği üzere Selimpaşa'nın çevresine, günümüzde belediye olan Silivri, Çatalca ve Büyükçekmece yerleşimleri ile bu belediye sınırları içerisinde yer alan mahallelere dair bilgilere yer verilmiştir.

İstanbul'un iâşe sisteminin oluşumu, yönetimi ve ürünlerinin kesintisiz bir şekilde şehre ulaşımını sağlayan ticaret yollarına ait bilgiler kronolojik sıra ile önce Bizans İmparatorluğu Dönemi sonrasında Osmanlı İmparatorluğu Dönemi olarak sıralanmıştır. Bu sistem içerisinde Selimpaşa'nın sahip olduğu iktisadi yapılanmaya dair Osmalı arşiv belgeleri ve çeşitli diğer kaynaklar dahilinde edinilen bilgiler; Silivri, Çatalca ve Büyükçekmece merkezlerine ait iâşe verileri ile değerlendirilmiştir.

İstanbul'un iâşe sistemi ve işleyişine dair yapılan bu çalışmada Selimpaşa'nın seçilmesinin nedeni; bağlı bulunduğu Silivri'nin idari ve iâşe açısından merkez bölge özelliği taşıırken çevresinde bulunan Selimpaşa ve benzeri küçük birimlerin hem kendi içlerinde ekonomik döngüye sahip olmaları hem de Silivri üzerinden başkent için gereken katkılarda bulunmasıdır. Selimpaşa'nın Silivri merkezine bağlı orta ölçekli bir yerleşim olarak tanımlanması sahip olduğu iktisadi yapılanma ve iâşe sistemine

sağladığı katkılarla yapılabilmektedir. Bu sağladığı katkıların ve çevresindeki birimlerle detaylı olarak değerlendirilmesi tez kapsamında yer almıştır.

1.2 Tezin Kapsamı

Tez çalışması, tarihsel, mimari ve coğrafi araştırmaları içermektedir ve beş bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde; tez çalışmasının amacı, kapsamı ve araştırma yöntemi açıklanmaktadır.

İkinci bölümde; Selimpaşa'nın günümüzdeki genel özellikleri, idari ve nüfus bilgileri tanımlanmıştır. Sonrasında Selimpaşa'nın tarihi M.Ö. dönemleri gösteren ait arkeolojik kazı bilgilerinden başlayarak Bizans, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerine kadar kronolojik olarak anlatılmıştır. Selimpaşa'nın sahip olduğu tarihsel doku harita bilgisi ile ve yapılar hakkındaki bilgiler arşiv belgeleri ve güncel fotoğraflar ile verilmiştir.

Üçüncü bölümde; Selimpaşa ve çevre yerleşimleri olan Silivri, Çatalca ve Büyükçekmece hakkında genel bilgilere yer verilmiştir. Sonrasında Selimpaşa'nın yerleşim bölgesi olarak devamlılığı çeşitli yazılı kaynaklar ve haritalar kullanılarak değerlendirilmiştir.

Dördüncü bölümde; İstanbul'un iâşe sistemi ve ticaret yollarına ait bilgiler Bizans İmparatorluğu Dönemi ve Osmanlı İmparatorluğu Dönemi alt başlıklarında tarihsel süreçte incelenmiştir. Selimpaşa'nın ekonomik yapılanması ve iâşe sistemi kapsamında çevresinde bulunan yerleşimlerle beraber incelenmiştir. Yerleşimsel ve demografik süreklilik ve ekonomik ve ticari yapılanmada süreklilik ticaret yolları, gezgin notları ve Osmanlı arşivlerinde bulunan belgeler kullanılarak yapılmıştır.

Beşinci bölümde; tez çalışmasının sonuçları, çalışma boyunca sorulan araştırma sorularına ve gelecek çalışmalara dair öneriler verilmiştir.

1.3 Araştırma Yöntemi

Bu çalışmada kaynak olarak arşiv belgeleri, yüksek lisans ve doktora tezleri, akademik makaleler, haritalar, fotoğraflar ve çeşitli literatür yayınları kullanılmıştır. Kaynaklardan ulaşılan yabancı dilde bilgiler tez kapsamı ve içeriği gereğince Türkçe'ye çevirilerek aktarılmıştır. İstanbul ve Selimpaşa'ya ait güncel harita bilgileri

ve kaynaklardan ulaşılan eski harita çizimleri ile beraber kullanılmıştır. Kaynaklardan elde edilen eski fotoğraflar ve günümüzde çekilen fotoğraflar karşılaştırmalı olarak kullanılmıştır.

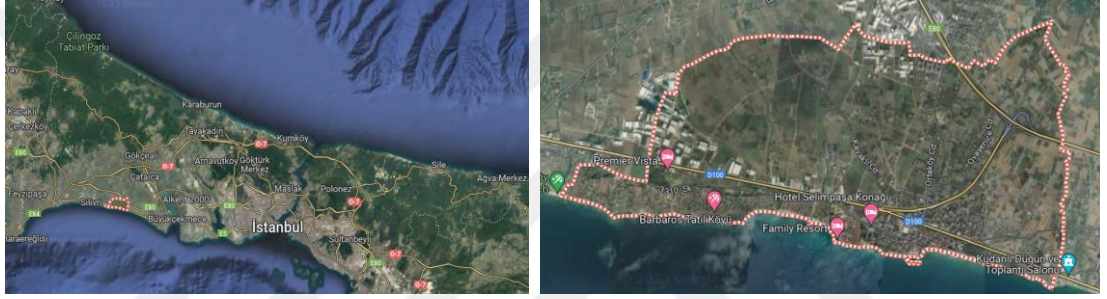

2. SELİMPAŞA’NIN GENEL ÖZELLİKLERİ VE TARİHİ

2.1 Konumu, İdari-Demografik Özellikleri ve Ekonomik Yapısı

Selimpaşa, İstanbul’un Silivri ilçesine bağlı bir mahalle yerleşimidir. İstanbul merkezine 50 km, Silivri ilçe merkezine ise 13 km uzaklıkta bulunmaktadır (Şekil 2.1). D-100 (E-5) Karayolu üzerinde, Büyükçekmece Belediyesi’nin Celaliye ilçesine sınır olarak Silivri Belediyesi’nin sınırlarının başladığı mahalle konumundadır.

Şekil 2.1 : İstanbul il sınırları içerisinde Selimpaşa Mahallesi konumu. (Google Earth)

1971 yılında Selimpaşa Belediyesi kurulmuştur ve 2009 yılında yürürlüğe giren yönetmelik sonucu belde belediyesi statüsünden mahalle statüsüne getirelerek Silivri İlçesine bağlanmıştır¹.

2024 yılı TÜİK Adrese Dayalı Kayıt Sistemi’nin verilerine göre 24.664 nüfusa sahiptir (URL-1). 1980’li yıllarda imar faaliyetlerinin artması ile yazlık siteler ve konutların inşaatı kıyı boyunca yer almaya başlamıştır. Bu nedenle yaz mevsimi boyunca, mayıs ayından itibaren yazlık konutlarının sahiplerinin gelmesi ile 3-4 aylık kısa bir süre nüfus artışı yaşandığı gözlenmektedir. (Öztürk ve Yılmaz, 2021, s.179).

Ekonomik yapı olarak geçmiş dönemlerde tarımsal faaliyetlerin ve ürünlerinin kara ve deniz yolu ile ticaretinin ön planda olduğu bilinmektedir. Günümüzde özellikle bamya ve kavun yetiştiriciliği Cumhuriye Döneminden itibaren artış gösteren alan olmuştur, yaz mevsiminde yazlık konut yerleşimlerine gelen nüfusun ve son yıllarda artan otel

¹ Selimpaşa köyünde belediye kurulmasına dair karar belgesi için bkz. (BCA.30-11-1-0/362-9-4).

yapılaşmaları ile kente turizm üzerinden de gelir sağlanmaktadır (Kozanoğlu, 1994, s.162).

Selimpaşa Mahallesi (Merkez Bölgesi) İstanbul I. Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 10.12.1991 tarihli ve 2773 sayılı kararı ile Kentsel Sit Alanı ilan edilmiştir ve hazırlanan 1/5000 ölçekli Silivri Selimpaşa Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı 10.09.2012 tarihinde onaylanmıştır (URL-2).

2.2 Selimpaşa Tarihi

Selimpaşa için yapılan ilk yüzey araştırması, 1960'lı yılların başında David Henry French tarafından yapılmıştır ve bu çalışmada tarih öncesi klasik döneme ve Bizans hakimiyetine tarihlenen eserler bulunmuştur; daha sonraki yıllarda devam eden arkeolojik çalışmalar ile birlikte, Selimpaşa Höyüğü tespit edilmiş ve kapsamlı kazı çalışmaları yapılmıştır (Özdoğan, 1983, s.21). Yapılan yüzey araştırmaları ve sınırlı kazılar, höyüğün tarihsel süreç içerisinde birçok dönem boyunca yerleşim gördüğünü ortaya koymuştur. Bu çalışmalarda belirlenen katmanlar; Neolitik Dönem, Kalkolitik Dönem, Erken Tunç Çağı, Orta ve Geç Tunç Çağı olarak belirtilmiştir (Aydingün, Heyd, Göldoğan, Öviz, 2014, s.47). Bulunan el yapımı gri, siyah tonlarındaki seramikler, Trakya'da bulunan diğer yerleşimlerdeki eserlerle benzerlikleri nedeni ile höyüğün en yoğun ve belirgin yerleşim katmanı olarak belirlenen Erken Tunç Çağı (yaklaşık M.Ö. 3000-2000) dönemine tarihlendirilmiştir (Aydingün vd., 2014, s.48).

Selimpaşa yerleşiminin ilk adının Epivates (Επιβάταις) ya da Epibatai (Επιβάται) olarak tarihe geçtiği ilk kaynaklara Azize Paraskevi'nin hayatı üzerinden ulaşılmaktadır. Azize Paraskevi, 10. yüzyılın ikinci yarısında Epivates'te iyi gelirli bir ailenin kızı olarak doğmuştur ve bir ayin esnasındaki duadan etkilenerek kendini tamamen dine adamaya karar verince Epivates'ten ayrılarak Konstantinopolis'e, orada 5 yıl geçirdikten sonra hac için Kudüs'e gitmesinin ardından Ürdün'e yerleşmiştir (Mineva, 2023, s.289). Rivayete göre ölümünün yaklaştığını anladığında Epivates'e geri dönmek üzere yolculuğa başlamıştır ancak Epivates'e ulaşamadan Kallikrateia (Mimarsinan) mevkiinde 27 yaşında vefat etmiştir ve azize olarak anılmaya başlanmıştır (Mineva, 2023, s.289). Epivates'te evinin olduğu yere vefatından sonra kendi adını taşıyan Osia (Azize) Paraskevi kilisesi inşa edilmiştir (Kozanoğlu, 1994, s.164). 1200 yılında kutsal topraklara hac ziyaretine yolculuğunda Konstantinopolis'e gelen Novogorod'lu rahip Anton, bu yolculuğunu ve gördüklerini "Kniga Palomnik"

adını verdiği gnesinde anlatmıştır (Majeska, 2002, s.93). Novgorod’lu Anton, Konstantinopolis’e “bir günlük yolculuk” mesafesinde bulunan bir Azize Parakevi evi ve kilisesinden bahsetmiştir ve söz konusu yapı Epivates’te bulunan kilise ile eşleştirilmektedir (Külzer, 2008, s.352).

Epivates’in tarihi boyunca tanık olduğu önemli olaylardan biri, Palailogoslar döneminde II. Andronikos (1282-1328) ve torunu III. Andronikos (1328-1341) arasında yaşanan iç savaşı 5 yıl süreyle bitiren ateşkes görüşmesinin yapıldığı yer olmasıdır (Külzer, 2008, s.350). Bu savaş döneminin önemli figürlerinden Alexios Apokaukos, 1345 yılında ölümüne kadar III. Andronikos döneminde yüksek rütbelere (parakoimomenos ve mega doux) erişerek, kendi adına çeşitli yapıların banisi olmuştur (Popovic, 2002, s.295). Selymbria’da yaptırdığı kilise ve diğer yapılarla birlikte Epivates’te de kendine ait kale ve kule yapıları inşa ettirmiştir (Magdalino, 1978, s.313). Apokaukos’a ait yapıların varlığına dair bilgiler Bizans Kroniklerinde “(...) aynı yılın 28 Ağustos’unda, Parakoimomenos Apokauchos şehir’den katı ve tahkim edilmiş ikametghına, Epibatai’ye gitti.” şeklinde de bulunmaktadır (Kılıç, 2013, s.71). 1964 yılında Semavi Eyice tarafından yayınlanan “Alexis Apocauque et l’glise Byzantine de Slymbria (Silivri)” adlı makalede, Apokaukos’un banisi olduğu Selymbria’daki kiliseyi incelemiştir ve daha sonra orada bulunan monogramlı sütün başlıklarının 1903 yılında İştambul Arkeoloji Müzesi’ne getirilerek “kataloga menşe yeri olarak İştambul Silivri arasındaki eski adı ile Epibates, o zamanki adı ile Bigados (şimdi Selim Paşa) yazılmıştır” şeklinde belirtmiştir. (Eyice, 1969, s.356). Bu yanlış yer yazımının nedeni, 1903’te getirilen başlıkların 1914 yılında katalog çalışması yapan Gustave Mendel tarafından, Anastasios Stamoules ve Johannes Heinrich Mordtmann’ın 1872 ve 1884 tarihli yazılarını baz alarak yapmasından kaynaklanmıştır; çünkü Apokaukos’un Epivates’te yaptırdığı bir kule ve kale yapısının² olduğu bilinmekteydi (Ousterhout, 2011, s.242).

Epivates köyü, 1453 yılına kadar yoğun Rum nüfusu ile Bizans İmparatorluğu sınırlarında kalmıştır ve Doğu Trakya bölgesindeki son güçlü kalelerden sayılmıştır (Külzer, 2008, s.351). Fetih öncesinde 1452 yılında Türkmen asker İşfendiyaroğlu ve köy sakinleri arasında yaşanan olaylar birçok kaynakta belirtilmiştir (Tansel, 1971, s.45). Olayda, fetihe destek için Adramytteion (Edremit)’dan Adrianopolis (Edirne)’e

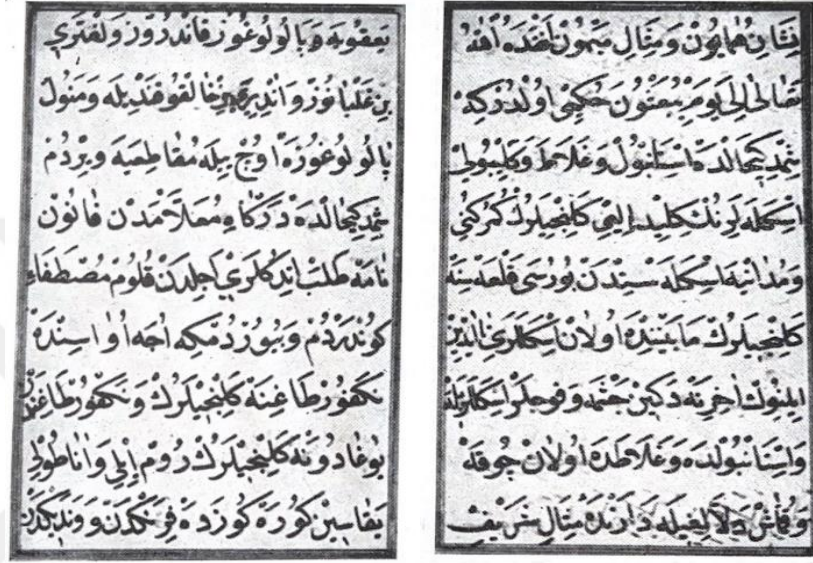
² Kale yapısının konumun içeren arşiv belgesi bkz. (BOA.İ.DH.923/73182).

gitmekte olan İsfendiyaroğlu ve Sinoplu asker kafilesi, güney Marmara kıyılarında ilerlerken, beraberlerinde getirdikleri hayvan sürüsün Epivates'li Rum çiftçinin tarlasına girmesi sonucu, çiftçinin sürüyü tarladan çıkartmak istemesi üzerine kafileden bir Türk seyisin ona karşı çıkıp saldırması sonucu, kafiledeki diğer Türklerin ve Epivates sakinlerinin arasında büyük bir çatışma çıkmıştır ve her iki tarafta can kayıplarına sebep olmuştur (Güldal, 2003, s.51). Çatışmanın haberini aldıktan sonra (Fatih) Sultan II. Mehmed, bu olaya karışan yaklaşık 40 Epivates sakininin öldürülmesi emrini vermiştir ve bu çatışma İstanbul'un fethi öncesinde Türkler ve Bizans sakinleri ile yaşanan çatışmalardan ilki olarak tarihe geçmiştir (Külzer, 2008, s.351). Bizans tarihçelerinden Dukas ise bu yaşanan çatışmayı aşağıdaki alıntıda aktarmıştır (çev. 1956, s.148) :

“O günlerde Padişah'ın kız kardeşinin kocası İsfendiyaroğlu dahi aldığı emir ucubince İstanbul kalesini zaptı teşebbüsüne, gönüllü olarak, yardım etmek üzere, maiyetindeki askerleri ile Edremit'ten hareket etti. Bu zatın askerleri Epivates adındaki kalenin yakınlarında bulundukları sırada, atlarını ve yük hayvanlarını Bizanslıların ekili tarlaları içine salıvererek, henüz biçilmemiş buğday tarlalarını ve mezru yerleri tahrip ettiler. Bir Bizanslı, çok zahmetlerle yetiştirdiği mahsulünün mahvolduğunu gözü ile görünce, koşarak atları tarlasından kovdu. Bir Türk seyis hemen yetişerek, kendisini dövdü. Dayak yiyen adamın akrabasından biri onu müdafaa etmek için koştu, bunu diğer birisi takip etti. Türkler de kılıçlarını çektiler ve iki taraf birbirlerine girdi. Bu suretle gerek Türklerden gerek Bizanslılardan hayli adam öldü.”

İstanbul'un fethi gerçekleşmeden önce Rhegion (Küçükçekmece) bölgesi tamamen askerden arınmış durumdadır ve Osmanlı birlikleri hala Bizans hakimiyeti altında batıda kalan Çekmeceler bölgelerine doğru Marmara kıyısından ilerlemekteydi (Eyice, 1977). 1452 yılında patrikhane görevlilerinden Theodore Agallianos'un raporuna göre, Fatih Sultan Mehmet ağustos ayında üç gün boyunca Rumeli Hisarı'nın yakınlarındaki yerleşimlere saldırmış ve tarlaları talan etmiştir ve ardından Studios ve Epivates gibi önemli kaleleri kuşatarak ele geçirmiştir (Necipoğlu, 2009, s.220). Bizans tarihçisi Mihail Kritovulos tarafından da bu yolda Osmanlı ordusunun önce nispeten daha kolay Epivates kalesini ele geçirdiği, teslim olmayan Selymbria kalesinin ise ancak fetihten sonra ele geçirildiği belirtilmiştir (Kritovulos çev. Çokona, 2018, s.40).

Fetihten sonra Epivates, 1476 ve 1479 yıllarında tarihlenen kanunnamelerde “Bigados” olarak isimlendirilmiştir (Şekil 2.2) (Anhegger ve İnalçık, 1956, s.74). Bu kanunnamelerde, İstanbul ve Galata gümrüğünün Rumeli yakasında Yoros’un karşısından Bigados’a kadar, Anadolu tarafında ise Yoros’tan Edincik’e kadar olan bölgeyi kapsadığını belirtmekteydi, bir deyişle İstanbul Boğazı ve Marmara kıyılarının bu gümrük etkisi altında kaldığı bilgisine ulaşılmaktadır (Bulunur, 2013, s.254).

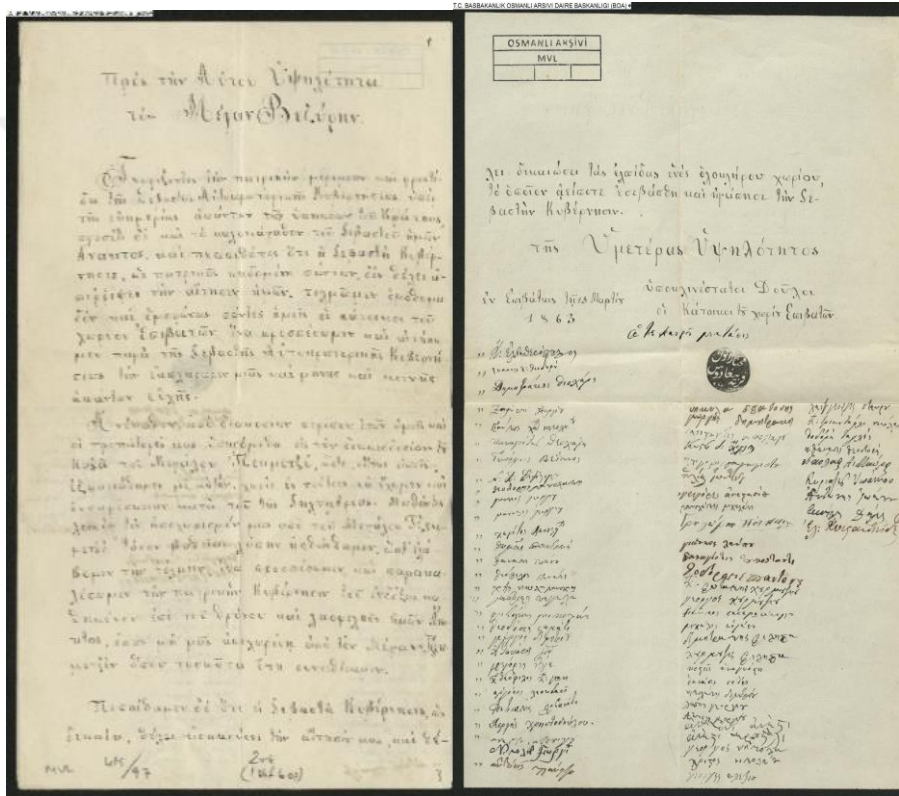

Şekil 2.2 : 1476 ve 1479 yılına tarihlenen gümrük ile ilgili kanunnamelere ait belgelerin “*Kanunname-i Sultani ber muceb-i örf-i Osmani: II. Mehmed ve II. Bayezid devirlerine ait yasakname ve kanunnameler*” kitabında yer verilen görüntüleri. (Anhegger ve İnalçık, 1956).

Armand Delatte tarafından 1947 yılında yayınlanan “*Les Portulans grecs*” 16.yüzyıla dayanan portolanlar³ hakkındaki derlemleri ve yerleşimlere ait bilgileri bulunduran kitapta, Epivates için “kale kalıntıları bulunan kumlu sahile sahip yerleşim yeri” olarak tanıma yer vermiştir (Külzer, 2008, s.352). İngiliz gezgin John Covel 1675 yılında çıktığı doğu yolculuğun boyunca gördüklerini “*Voyages en Turquie 1675-1677*” kitabında derlemiştir (Doğan, 2022, s.21). Bu kitabında Covel, Yunanca adı Epivates olan, limanında küçük tekneler olan sakin bir pazar kasabası olan Bigados’u tanımlamıştır (TIB 12). Covel, köyün eskiden kalın duvarları olan küçük bir kalesi bulunan ve kalan yapı kalıntılarının halk tarafından tahıl ambarı olarak kullanıldığı belirtilmiştir ve bu kale ve sur yapısının duvarlarının görülmediğini yazmıştır.

³ Portolanlar yazılı veya resimli olarak sahil şeridi ve limanları gösteren eserlerdir (Bayram, 2021).

15. -19. yüzyıllar arasında Bigados, tarım, balıkçılık ve bağcılık ile geçimini sağlayan bir Rum köyü olarak varlığını devam ettirmiştir. Özellikle 19. yüzyıl boyunca yaşanan çeşitli yangınlar, yangın sonucu etkilenen yapıların yeniden yapımı ve köy halkına yapılan yardımlara dair arşiv belgeleri bulunmaktadır⁴. Bigados'un bağlı olduğu kaza biriminin Silivri ve Büyükçekmece (Çekmece-i Kebir) kazaları arasında yaşadığı değişiklikleri yansıtan 1863, 1881 ve 1882 yıllarına ait arşiv belgerinde, halkın bu üst birim değişikliğine karşı oldukları ve imza toplayarak kararların gözden geçirilmesini talep ettikleri görülmektedir (Şekil 2.3)⁵.

Şekil 2.3 : 1863 tarihli Bigados halkı tarafından Yunanca olarak yazılan ve imzalarını bulunduran Büyükçekmece kazasına bağlı kalmak istediklerini beyan eden arşiv belgesi kaydı (BOA.MVL.415/97).

Bigados'a daha sonra günümüzdeki adını verecek olan Mehmet Selim Sırrı Paşa, 1823 yılında Silistre valiliğinden İstanbul'a dönerken Bigados'ta mola vermiştir, bu sürede sakinlerinin bir askeri okul açma hazırlığında olduğunu öğrenerek padişaha haber verdiğine dair bilgiler kaynaklarda yer bulmuştur (Kozanoğlu, 1994, s.162). Mehmet Selim Sırrı Paşa 1824'te sadrazamlık görevine getirildikten sonra Bigados ile

⁴ Belgeler için bkz. (BOA.A.} MKT.UM.00476.9.1) ve (BOA.MVL.949.049.01).

⁵ Belgeler sırasıyla (BOA.MVL.415/97), (BOA.ŞD.696/18), (BOA.ŞD.699/34).

ilgilenecek adına bir çeşme yapmayı planlamıştır ve 1828 yılında çeşmenin yapımı gerçekleşmiştir (Şekil.2.4) (Han, 2000, s.39). Günümüzde bu çeşme İkizli Çeşme olarak anılmakta olup, kitabesinin çevirisi çeşmenin yanındaki tabelada aşağıdaki şekilde yazılmıştır:

“Fahrialemin adaşı eski sadrazam, o mevkii yüce zat

Bigados'ta bu suyu akıttı.

Yoldan geçenlerin hayır dualarını almak için dilediği şekilde

Maksada uygun olarak bu suyu akıttı.

Esad'ın kaleminden bu gönül alan tarih sızdı.

Selim Paşa Allah rızası için bu suyu akıttı. (Miladi 1828)”

Şekil 2.4 : İkizli Çeşme olarak anılan Mehmet Selim Paşa tarafından yaptırılan çeşmenin günümüzdeki durumu (Fotoğraf: M. Z. Karagülle, 2024)

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, Mekteb-i Tıbbiye’de görev alan doktor Sarandi Arhiyeni’nin kurduğu vakıf aracılığıyla yaptırdığı eğitim yapıları ile Bigados için yeni bir dönem başlamıştır. Bigados, 1884 tarihli arşiv belgesi kaydına göre 413 hane ve 2113 nüfusa sahipti (BOA.İ.DH.923/73182). 1892 yılında yapılan nüfus sayımına göre ise 1067 kadın ve 1104 erkek ile toplam 2171 nüfusa (Drakos, 1892, s.37), 1910-1912 yılları arasında 2561 toplam nüfusa ve mübadele öncesi Yunan Krallığı tarafından yapılan sayıma göre 1605 nüfusa sahip olmuştur (Palazi, 2018, s.129). Yerli halkın ana geçim kaynağı arazi bakımından zengin bir yerleşim olmasından dolayı tarımsal faaliyetler ve bu ürünlerin kara ve deniz yollarıyla ticareti üzerine kurulmuştur⁶ (Şekil 2.5) (Han, 2000). Özellikle bağcılık ve şarap üretimi ile 19. yüzyıl boyunca ünlenmiş ve günümüzde şaraphane binalarına ait çeşitli kalıntılar bulunmaktadır (Kozanoğlu, 1994, s.164).

Şekil 2.5 : Epivates (Bigados) limanını, sahilini ve sakinlerini gösteren kartpostal, 19.yüzyıl sonları. (URL-3).

Balkan Savaşları (1912-1913) sırasında Bulgar askeri birliklerinin Trakya Bölgesi Marmara kıyısında bulunan yerleşimler arasında Bigados’a kadar geldikleri bilgisi 1914 yılında Sofya’da yayınlanan Rodina adlı gazetede bulunan fotoğraf ve yazılar⁷

⁶ Arazi kullanımı ve üretim hakkında 1574 yılına ait arşiv belgesi için bkz. “Bigados karyelerindeki bağlar, çayırılar, sazlık ve bostanlar mukataaları hasılatı hakkında.” (BOA.TS.MA. d.03432.0001.00)

⁷ Fotoğrafta bulunan şiire ait çeviri “Denizin dalgaları dans etmekte/ Sözleri belirsiz dizelerle, şarkılarını söylüyorlar/ Çekilen acıları mı anlatıyorlar/ İnsan günahlarını mı yıkıyorlar/ Yoksa ağıt okuyarak/ Tanrı’nın nice zenginlikle donattığı/ İklimi yumuşak, gökyüzü aydınlık/ Bu güzel memlekette çekilen acıları mı anlatıyorlar?” (Dinç, 2013, s. 144).

(Şekil 2.6) ile teyit edilmektedir (Dinç, 2013, s.143). Balkan Savaşları sonrası Trakya ve Makedonya bölgeleri için, savaşın ilanını takiben bilimsel araştırma ve incelemelerde bulunmak üzere Bulgar bilim ve sanat insanları, devlet makamlarına araştırma raporlarını sunmak görevlendirilmiştir (Dinç, 2013, s.142). Bu raporlar üzerine görülen Eski Yunan, Roma, Bizans ve Osmanlı dönemlerine ait çeşitli el yazmaları, sikkeler, ikonalar, aletler, sütun başlıkları, mezar taşları gibi eski eserler; bulundukları yerlerinden toplanarak Sofya'ya taşınmıştır (Mevsim, 2014, s.55). Trakya bölgesi hakkında rapor yazan araştırmacılardan biri olan hukuk uzmanı Venelin Ganev, 20 Aralık 1912– 15 Ocak 1913 tarihleri arasında gerçekleştirdiği Marmara kıyısında bilimsel geziyle ilgili raporunda kıyı boyunca gezdiği yerleşimleri ve bulunan tarihi eserlerini konu edinmiştir (Mevsim, 2014, s.55). Ganev; Kumburgaz, Selimpaşa, Celâliye, Silivri, Marmara Ereğlisi, Tekirdağ rotası boyunca gördüğü Epivates (Bigados) hakkında verdiği bilgilerde tarihi eser açısından zengin mirasa sahip olduğunu ve daha detaylı araştırma yapamadığı için yaşadığı üzüntüye yer vermiştir ve kapsamlı sistemik çalışmaların yapılması gerektiğini yazmıştır (Mevsim, 2014, s.58).

Şekil 2.6 : Bulgar askerleri Bigados kıyısında, fotoğrafın altında “Marmara kıyısında Epivates köyü” yazısı bulunmaktadır (Dinç, 2013, s.144).

Şekil 2.7 : 1913 tarihli sandal içerisinde Bigados sahili açıklarında bulunan Bulgar askerlerini gösteren fotoğraf (URL-4).

1917 tarihli “A Hanbook of Turkey in Europe” adlı İngiliz Savaş İdaresi İstihbarat Birimi (Admiralty War Staff, Intelligence Division) tarafından yayınlanan kitap, Avrupa'daki Türkiye'yi yazıldığı dönemde var olan siyasi sınırlara göre ele almaktadır. Kitapta bu siyasi sınırların akışkan bir durumda olsa da söz konusu alan yani Trakya bölgesi, batıda Meriç Nehri, kuzeyden sınırlayan dağlar ve diğer iki tarafta Marmara Denizi ve Karadeniz tarafından sınırlandırılmış ve kendi siyasi birliğine sahip olarak tanımlanmıştır. Bu kitaptaki bilgiler büyük ölçüde resmi raporlardan, gezginlerin eserlerinin bir araya getirilmesinden ve Balkan Savaşları'nın sonuçlarını takiben tarihsel anlamda derlenmiştir. Kitapta Trakya bölgesi kapsamında yerleşim yerleri, coğrafik özellikleri ve yerleşimler arası askerlerin kullandıkları yollara ve yolların koşullarına detaylı yer verilmiştir. Bu yolların yerleşimden yerleşime ne kadar sürede gidildiğine dair veriler mevcuttur. Trakya bölgesi için yerel üretimlerin şarap, buğday ve hayvancılık üzerinden işlediğine ve kıyıya yakın tüm köylerde özellikle Büyükçekmece ve Silivri arasında olan köylerin üzüm bağlarıyla çevrili olduğu belirtilmiştir. Boghados (Bigados) köyü, Trakya bölgesinde Edirne-Lüleburgaz-İstanbul yolu üzerinde yer alan yaklaşık 2,000 nüfusa sahip “birçok okul ve koleje sahip küçük köy” olarak tanımlanmıştır. Edirne-Lüleburgaz-İstanbul rotası üzerinde; Silivri ile arasında köprülerle geçilen 3 akarsu bulunan ve “Roma mendireği

yapısından kalan küçük bir limanı olan” Boghados’dan geçilerek Kumburgaz ve Kalikratia (Mimarsinan) üzerinden İstanbul’a ulaşıldığı yazılmıştır.

Bigados için bir diğer dönüm noktası ise, Türkiye Cumhuriyeti’nin ilanını takiben 1924 yılında imzalanan Ankara Anlaşması sonucunda yaşanan nüfus mübadelesi olmuştur. Bu protokolün gereğince Trakya ve çevresindeki Rum nüfus Yunanistan’a gönderilmiş, Müslüman Türk asıllı göçmenler onların yerlerine bu bölgelere göç ettirilmişlerdir (Kıracı, 2006, s.12). 1926 yılında Bigados’un Rum halkı Selanik, Atina ve civarına yerleşmiş; Selanik’te Bahçeçiftlik olarak bilinen yere yerleşenler tarafından kente Yeni Epivates (Neoi Epivates) ismini verilmiştir (Han, 2000, s.20). Bigados’a ise Selanik, Drama, Langaza ve Kavala’da bulunan Müslüman Türk halkı yerleştirilmiştir ve adı köyde bulunan çeşmenin banisi Mehmet Selim Paşa’dan dolayı Selimpaşa olarak değiştirilmiştir (Tevfik, 2023, s.145).

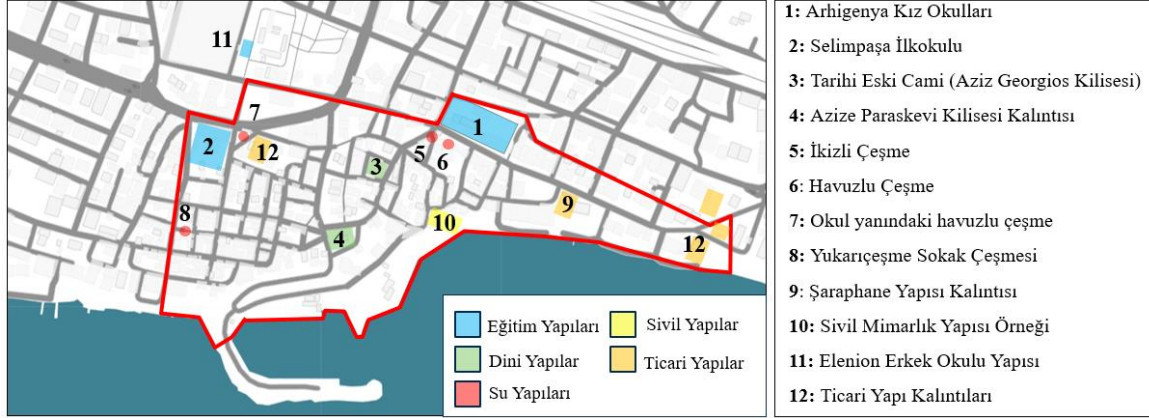
1924-1926 yılları arasında Çatalca Vilayeti Sağlık Müdürlüğü’nde görev alan Dr. Mehmet Ali Kayacan tarafından 1925 yılında yayınlanan “Çatalca Vilayeti” adlı eserde Bigados, Silivri Kazası’na bağlı köyler arasındadır ve eserin bazı bölümlerinde adı Bigados isminin yanısıra “Yetimabad” olarak geçmektedir. Bu ismin Arhigenya Okulları yapılarının 1921-1924 yılları arasına Bigados Darüleytamı olarak kullanılmasına ithfaen olduğu düşünülmektedir. 1924 yılına gelindiğinde Türkiye genelinde 18 şubesi olan Darüleytam yapılarından Bigados’ta olanının idame ettirilmesinin kolay olmayacağı düşüncesi ile kapatılması ve burada barındırılan yetimlerin de diğer şubelere gönderilmesi kararlaştırılmıştır (As, 2020, s.258)⁸. Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarında ve nüfus mübadelesinin hemen ardından yayınlanan eserde Çatalca’ya bağlı kazalar ve köyler hakkında detaylı çizelgelere yer verilmiştir. Bigados’un 1925 yılına ait bilgilerine bölüm sonunda yer alan Çizelge 2.1.’de yer verilecektir.

2.3 Selimpaşa’nın Tarihsel Dokusunun Tanımlanması

Günümüzde Selimpaşa’da bulunan kültürel miras yapıları ve kalıntıların çoğunluğu 19. yüzyıla tarihlenmektedir. Mübadele sonrası yerleşen Türk halkı tarafından işlev

⁸ Darüleytam şubesinin kapatılması ile ilgili arşiv belgeleri için bkz. “Silivri’nin Bigados köyündeki Darüleytam binasının tahliye edilmesi” (BCA.272/17-76-13) Ve “Silivri-Bigados köyündeki Darüleytamın işgalinde binanın mübadillere tahsisi işinin, iskân işlemlerinin sonuna bırakılması” (BCA.272/17-75-10).

değişikliğine uğrayan yapılarla beraber, tamamen kullanıma kapanmış tescilli yapılar mevcuttur. Söz konusu miras yapıları Selimpaşa Kentsel Sit Alanı⁹ içerisinde bulunmaktadır (Şekil.2.8).

Şekil 2.8 : Selimpaşa Kentsel Sit Alanı içerisinde bulunan kültürel miras yapıları.
(Harita kaynağı altyapısı Google MapStyle kullanılarak hazırlanmıştır.)

Önceki başlıkta belirtildiği üzere 19. yüzyıl boyuca Bigados köyünde yaşanan çeşitli dönüm noktalarından biri Sarandi Arhiyeni ve kurduğu vakıf aracılığıyla yaptırılan okullar ve kilise yapıları ile yaşanmıştır. Arhigenya Okulları kurulmadan önce Bigados’da 1796 yılında patrikhaneye bağlı okul bulunduğuna dair resmi mektuplar bulunmaktadır (Palazi, 2018, s.44). 1809 yılında Bigados’ta doğan Sarandi Arhiyeni, 12 yaşına kadar burada yaşamıştır ve sonrasında eğitimini devam ettirmek adına İstanbul’a giderek Patrikhaneye bağlı Kuruçeşme Rum okuluna kaydolmuştur, daha sonrasında öğretmen olarak Filibe’deki Rum okullarından birinde çalışmıştır (Sayar, 2003, s.116). Filibe’den İstanbul’a döndükten sonra Mustafa Reşit Paşa’nın (1800-1858) referansı ile Fransa’ya eğitim için gönderilen üç kişiden biri olmuştur ve Paris’te tıp eğitimini tamamladıktan sonra İstanbul’a geri gelmiştir (Kozanoğlu, 1994, s.167). Dönüşünü takiben sadrazamlığa yükselen Mustafa Reşit Paşa’nın kendisini Sultan Abdülmecit’e tanıtması ile Mekteb-i Tıbbiye’de yaklaşık 30 yıl görev alarak, bu süreç içinde tıp ve beraberinde iktisat literatürüne çeşitli katkılar sağlamıştır (Sayar, 2003, s.116). Bu görevden elde ettiği kazançları ile 1857 yılında memleketi Bigados için kendi adını taşıyan Ahirgenya Vakfı’nı kurmuştur (Han, 2000, s.17).

⁹ İBB tarafından hazırlanan rapor için bkz. (URL-2).

Şekil 2.9 : a.Sarandi ve Eleni Arhiyeni (Görsel kaynağı Palazi, 2018). b. Kız Okulları Binası girişinde bulunan Arhiyeni Vakfı ve kuruluş yılını belirten orijinal Yunanca kitabe (Fotoğraf N. C. Karagülle, 2025)

İstanbul’da çalıştığı yıllarda vakfın idaresi eşi Eleni (Helena) Arhiyeni tarafından yapılmıştır ve vakfın ilk icraatı 1857 yılında bir kız okulları yapı kompleksi¹⁰ kurması olmuştur (Şekil 2.9) (Kozanoğlu, 1994). Okulun kurulumunu takiben vakıf bünyesinde sırasıyla 1863 yılında okulun avlusu içerisinde bulunan Kırk Martirler (Martyron) Kilisesi, 1868 yılında Eleni Arhiyeni’nin adına¹¹ bir erkek okulu (Elenion) ve yetimhane, 1873 yılında bir anaokulu yapısı ve liman kurulmuştur (Şekil 2.10 ve Şekil 2.11) (Taşkın, 2002, s.7). Arhigenya Kız Okulu ve avlusunda bulunan kilisesinin mimarı Yunan kaynaklarında, aynı zamanda Yıldız Hamidiye Camii’nin de mimarı olarak anılan, Nikolakis Tzelepis (Celepsis)¹² olarak belirtilmiştir (Palazi, 2018, s.22).

¹⁰ Okulunun yapımına dair arşiv belgesi kaydı için “Bigados’ta kız çocukları için mektep inşası.” (BOA.İ.HR.144/7562). Vakfa ait okul yapıları kompleksi dijital rekonstrüksiyonu çalışması için ayrıca bkz. “Dijital Rekonstrüksiyon-Temsili Arhigenya Enstitüsü Trakya Epivates’te (Selimpaşa)” (URL-20)

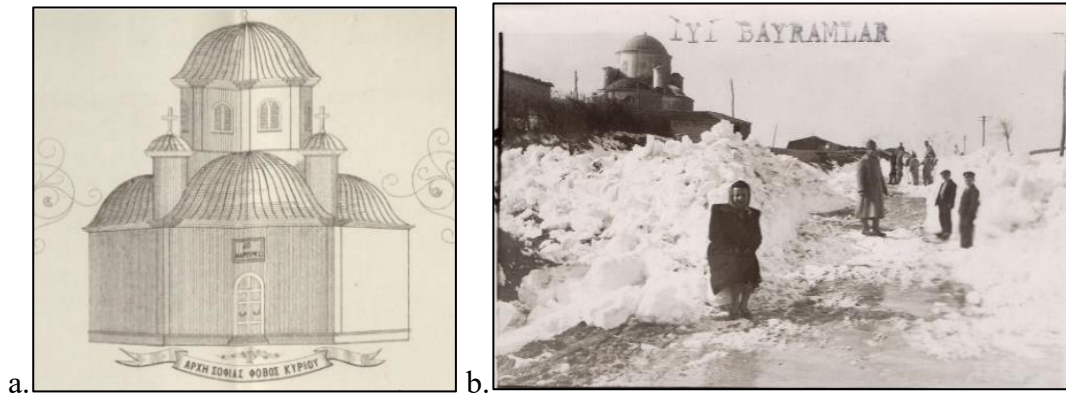
¹¹ İlgili arşiv belgesi için bkz. “Mekteb-i Tıbbiye muallimlerinden Sarandi Efendi’nin zevcesi Helena’nın Kaza-i Erbaa’da mutasarrıfe olduğu hanesinin mektebe tahvili.” (BOA.İ.HR.00243).

¹² Nikolakis Kalfa olarak Osmanlı arşiv kayıtlarında bulunan, İstanbul’da görev yapan saray mimarları arasında belgelenmiştir (Şenyurt, 2012, s. 125). Yıldız Hamidiye Camisi’nin mimarı olması hakkında detaylı bilgi için bkz. (Ersoy, 2011).

Şekil 2.10 : a. Kız Okulları yapısının günümüzdeki durumu. b. Günümüzde Selimpaşa İlkokulu olarak kullanılan okul yapısı. c. Erkek Okulu (Elenion) yapısı kalıntısı. (Fotoğraflar. N. C. Karagülle, 2025)

Söz konusu okullardaki eğitim yapılanması Trakya bölgesi için önem taşıyan kültür ve eğitim merkezi olarak anılmakta ve bu okulların mezunları Rum azınlıkların bulunduğu merkezlere öğretmen olarak atanarak, Bigados'un eğitim açısından önemine dair bilgileri Anadolu'nun belirli bölgelerine taşımışlardır (Kozanoğlu, 1994, s.167). 11 Mart 1913 (1238) tarihli Tanin Gazetesi'nde yayınlanan yazıda yazar Aka Gündüz, II. Balkan Savaşı'nı takiben ziyaret ettiği Arhigenya Okulları'nın hem mimari hem eğitimsel yapılanmasının önemini vurgulamıştır (Elmas, 2024, s.314). 1916 yılında "Muallim" gazetesinde Ali Haydar Bey (Taner) tarafından Panayotis Oikonomos'un kitabından yapılan, Osmanlı İmparatorluğu'nda Rum cemaatine ait eğitim yapıları hakkındaki bölümün çevirisinde, kız öğretmen okulları arasında Trakya bölgesinden "Arhikenyon" örnek olarak verilmiştir (İleri, 2008, s. 137).

Şekil 2.11 : a. Arhigenya Okulları mezuniyet belgesinde bulunan Kırk Martirler (Martyron) Kilisesine ait çizim (Palazi, 2018). b. 1949 yılına ait bayram tebriği kartpostalında yıkılmadan önce Kırk Martirler Kilisesi görülmektedir (Görsel İBB Atatürk Kitaplığı Dijital Arşivi'nden alınmıştır.)

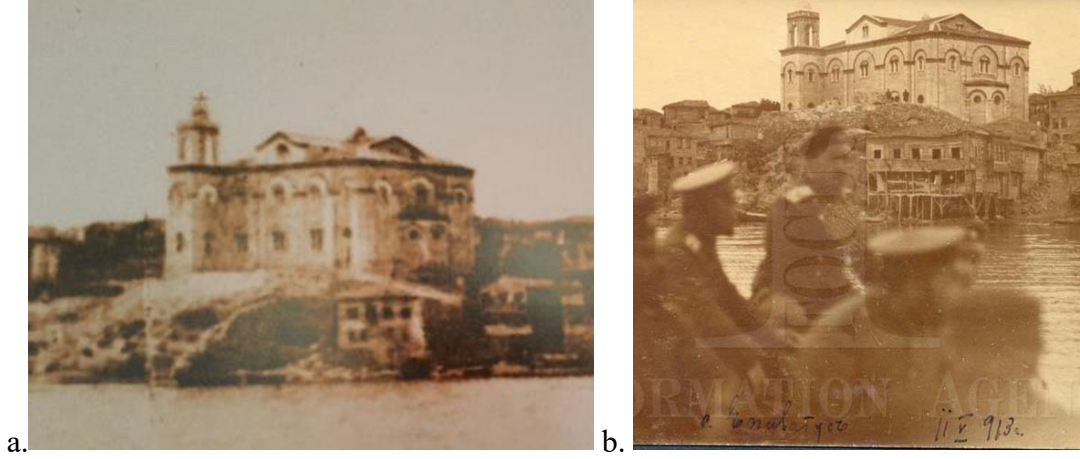
Sarandi Arhiyeni'nin 1873 yılında ölümü sonrasında vakıf, 1891 yılında Eleni Arhiyeni'nin ölümüne kadar aile içinde kalmıştır, sonrasında Patrikhane yönetimine devredilmiştir (Han, 2000, s.17). Arhiyeni çiftinin vefatları sonrası vasiyetleri üzerine mirasları ile varlığını sürdüren vakıf, daha sonrasında gelir yetersizliğinden 1894 yılında erkek okulu kapatılmıştır (Elmas ve Binan, 2023, s.292). Kız Okulları yapısı I. Dünya Savaşı döneminde ve sonrasında bir süreliğine Darüleytam¹³ olarak kullanılmıştır (Çınar, 2008, s. 39). II. Dünya Savaşı sırasında ise Kız Okulları yapıları bu kez askeri birlikler tarafından kullanılması nedeniyle, halk arasında “kışlalar” olarak anılmıştır (Kozanoğlu, 1994, s.164). Kız Okulları yapıları kapsamlı restorasyon süreci sonrası tekrar kullanıma açılarak günümüzde Nişantaşı Üniversitesi-Silivri Belediyesi Güzel Sanatlar Akademisi olarak faaliyet göstermektedir.

Bigados'ta bulunan kilise yapıları Silivri Metropolitliği'ne bağlı olarak: Panagia Kilisesi, Aziz Theodore Kilisesi (1796), Aziz Georgios Tropaioforos (Aya Yorgi) Kilisesi (1875), Azize (Osia) Paraskevi Kilisesi (1884), Aziz Martirler (Martyron) Kilisesi (1863), Profitis Ilias Şapeli olarak listelenmektedir (Elmas, 2024, s.157). Kilise yapılarından günümüzde sadece Aziz Georgios Kilisesi olarak bilinen Aya Yorgi Kilisesi yıkılmadan kalmıştır ve geçirdiği restorasyonları takiben Selimpaşa Tarihi Eski Cami olarak kullanılmaktadır.

1884 tarihli “Silivri'de Bigados karyesinde Rum cemaatine mahsus bir kilise inşası.” Adıyla BOA'da bulunan kayıt, Bigados açısından önemli bir gelişmeyi belgelemektedir.¹⁴ Bu belge Bigados'un en önemli ibadethanesi olarak ve inşaatından sonra “Büyük Kilise” olarak anılacak (Taşkın, 2002, s.17) olan Azize Paraskevi Kilisesi'ne aittir (Şekil 2.12 ve Şekil 2.13). 19. yüzyıl Osmanlı yönetimi ve toplumunda önemli değişikliklere yol açan 1839 tarihli Tanzimat Fermanı'nı takiben 1856'da ilan edilen Islahat Fermanı ile Gayrimüslim nüfusa tanınan haklar genişletilmiştir. Bu genişletilen haklar ile önceden sınırlanmış olan Gayrimüslim nüfusun kilise, manastır, okul, hastane ve mezarlık gibi yapılarını tamir edilme ve yeniden inşası gibi işlemlerinin kolaylıkla yapılmasının önü açılmıştır (Koyuncu, 2014, s.37).

¹³ İlgili arşiv belgeleri için BOA.İ.HR.144/7562

¹⁴ BOA.İ.DH.923/73182.

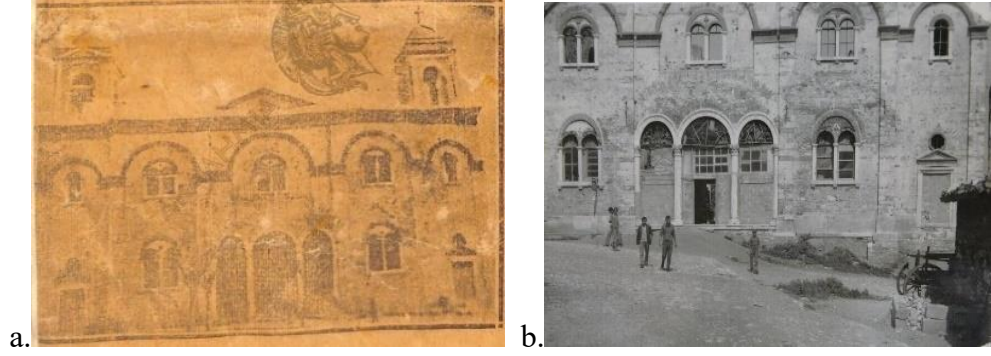

Şekil 2.12 : a.Azize Paraskevi Kilisesi 19.yüzyıl sonları kartpostallarından detayı. (URL-5). b. Balkan Savaşları sırasında Selimpaşa’da bulunan Bulgar askerlerini gösteren fotoğrafta Azize Paraskevi Kilisesi detayı. (URL-4).

Azize Paraskevi Kilisesi’nin, bu yeni tanınan haklar çerçevesinde, 1808 yılındaki yangın sonrası 1820 yılında yerinde yeniden yapılan kilisenin yıkılarak, bu kez daha geniş ve daha büyük ibadet alanına sahip olacak şekilde tamamlanacağını belgelemiştir. Söz konusu arşiv belgesinde, 1865 ile 1884 yılları arasına yayılan resmi yazışmalar, mülkiyet kayıtları ve mimari planlar aracılığıyla, Bigados karyesinde Rum cemaatine ait harap durumdaki Azize Paraskevi kilisenin yıktırılarak yerine yeni ve daha büyük olacak şekilde inşa edilmesi sürecine ait belgeler kronolojik olarak sıralanmıştır. Belgeler yerel yönetimlerden (kaza idaresi) merkezi hükümet birimlerine (Şehremaneti, Dahiliye Nezareti, Divân-ı Hümâyûn, Mezâhib Nezareti ve Sadâret-i Uzmâ) uzanan bürokratik mekanizmayı gözler önüne sermektedir.

Belgeye göre yeni kilisenin inşası için gerekli toplam masraf 110.000 kuruş olarak belirlenmiştir ve bu meblağın 60.000 kuruşunun köylülerin rızalarıyla yapılan yardımlardan, 50.000 kuruşunun ise kiliseye yapılan vasiyet akçesinden karşılanacağı belirtilmiştir. İstenilen yeni kilisenin boyutlarının 44 arşın (yaklaşık 33.44 metre) uzunluğunda, 38 arşın (yaklaşık 28.88 metre) genişliğinde ve 20 arşın (yaklaşık 15.20 metre) yüksekliğinde olması planlanmıştır. Toplamda 1682 metrekarelik (terbî ‘an bin altı yüz seksen iki arşın) bir alanı kaplayacak olan kilisenin, 40 penceresi, 6 kapısı, iki çan kulesi bulunacağı, duvarlarının kârgir ve çatısının ahşap ve kiremitli olacağı kaydedilmiştir. Kilisenin ve eklenecek bahçe ile avlunun toplam alanının 2475 zirâa (arşına) ulaşacağı belirtilmiştir ve ilave olarak arazi kullanımını gösteren kroki çizimi ve kilise için çan kulelerinin bulunduğu cepheye ait kesit görünüşü bulunmaktadır (Şekil 2.14 ve Şekil 15). Mübadele sonrası kilise, yerleşen Türk halkı tarafından

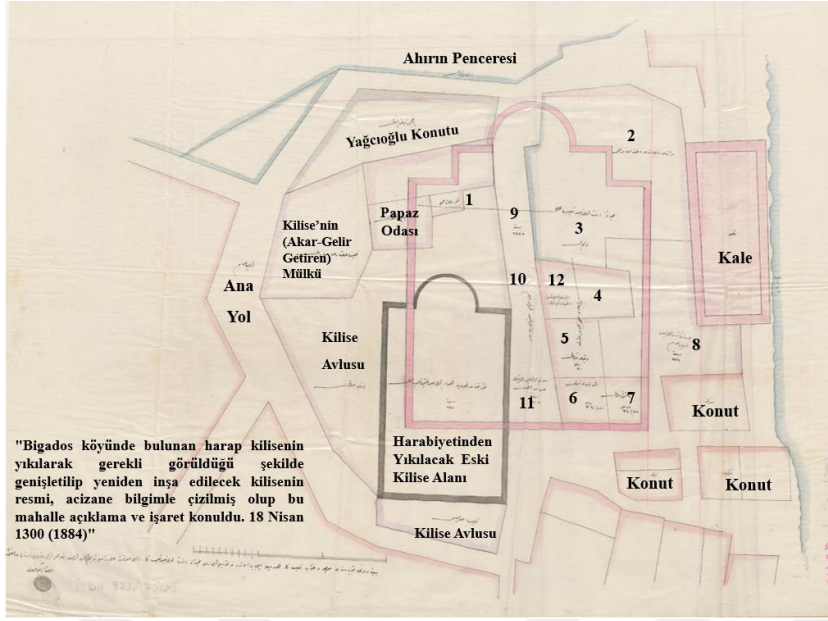
kullanılmamıştır ve zaman içinde bakımsız yapı kalıntısına dönüşmüştür. Ancak 1980 yılında, Selimpaşa Belediyesi yönetimi tarafından yıktırılmıştır. Günümüzde bulunduğu konumda temel kalıntılarının üzerinde bir çocuk parkı bulunmaktadır.

Şekil 2.13 : a.1921 yılında basılan Azize Paraskevi'nin hayatını anlatan kitapta bulunan cephe fotoğrafı. (URL-6). b. Mübadele sonrası yıkılmadan önce ön cepheyi gösteren fotoğraf (URL-7).

Şekil 2.14 : Silivri'de Bigados karyesinde Rum cemaatine mahsus bir kilise inşasına dair arşiv belgesi kaydına ait arazi kullanımını gösteren sayfa görüntüsü, kilisenin cephe çizimi. (BOA.İ.DH.923/7318.)

Şekil 2.15 : Silivri’de Bigados karyesinde Rum cemaatine mahsus bir kilise inşasına dair arşiv belgesi kaydına ait arazi kullanımını gösteren sayfa görüntüsü, yerleşim planı. (BOA.İ.DH.923/7318.)

Selimpaşa’da günümüzde Tarihi Eski Cami olarak hizmet veren Aziz Georgios (Aya Yorgi) Kilisesi, Azize Paraskevi Kilisesi’ne oldukça yakın bir konumda bulunmaktadır. Yapım tarihi kesin olarak belirlenemekle birlikte, 1808 yılındaki yangın sonrası Azize Paraskevi Kilisesi ile birlikte yeniden inşa edildiğine dair belgelerle birlikte, Mihail E. Pateli (2019) tarafından yazılan eserde, kilisenin giriş kapısının üzerinde günümüzde yazısı silinmiş olan mermer kitabe üzerinde yapım tarihi 15 Mayıs 1857 olarak yazıldığı aktarılmıştır (Elmas, 2024, s.415). Aziz Georgios Kilisesi 9.10 metre ve 18.50 metre boyutlarında, doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen formda ve bazilikal plan şemasına sahiptir ve tek neflidir (Küçük ve Eyüpgiller, 2018, s.113).

Aziz Georgios Kilisesi’ne Mübadele sonrası 1933 yılında yapıya minare eklenerek Müslüman Türk nüfusu için camiye dönüştürülmüştür ve 1970 yılında yeni ve daha büyük bir cami inşa edilene kadar kullanılmıştır (Taşkın, 2002, s.40). 1970-1983 yılları arasında belediyenin mülkiyetinde Selimpaşa Tarım Kalkınma Kooperatifi ve depo olarak kullanılmıştır (Taşkın, 2002, s.40). Yapının depo olarak kullanımına yönelik tepkiler nedeniyle yapı 1983 yılında tescil edilerek koruma altına alınmıştır (Küçük, 2018, s.235). İstanbul Büyükşehir Belediyesi’nin apının kullanım haklarını devralması

sonucu 2007-2009 yılları arasında yapılan restorasyon uygulamaları sonucu cami olarak kullanıma yeniden açılmıştır (Şekil 2.16) (Elmas, 2024, s.416).

Şekil 2.16 : a. Yapının 2007 yılında restorasyon öncesi durumunu gösteren fotoğraf (URL-8). b. Selimpaşa Eski Tarihi Cami'nin günümüzdeki görüntüsü (Fotoğraf N.C. Karagülle, 2025).

Selimpaşa kentsel sit alanı içerisinde çeşitli su yapıları bulunmaktadır. Bu yapılardan İkizli Çeşme olarak anılan Selim Paşa Çeşmesi 1828 yılında yaptırılmıştır ve hemen yanında bulunan olan havuzlu çeşme 1898 yılında yapılmıştır (Kozanoğlu, 1994). Çeşmenin yalak kısmı yerine 5,56 x 5,36 m büyüklüğünde 94 cm derinliğinde masif mermerden bir havuz bulunmaktadır ve günümüzde şebeke suyuna bağlı olarak akmaktadır (Han, 2000, s.42). Bir diğer havuzlu çeşme ise 1910 yılında Selimpaşa İlkokulu yapısının yanındaki meydana yaptırılmıştır (Han, 2000, s.44). Ayrıca Yukarıçeşme Sokağı'nda kitabsiz ve kurşun çatılı, küfeki taşından yapılmış dört yüzlü meydan çeşmesi mevcuttur (Şekil 2.17) (URL-9). Havuzlu çeşme yapılarına yakın çevrede bulunan diğer mahalle yerleşimlerinde de rastlanmaktadır. Silivri'ye bağlı Ortaköy, Kadıköy, Gazitepe mahallerinde ikişer adet; Büyükçekmece'ye bağlı Celaliye'de üç adet ve Kamiloba ve Kumburgaz mahallelerinde birer adet havuzlu çeşme bulunmaktadır (Atlı, 2019, s. 141). Büyükçekmece Mimarsinan mevkiinde aynı zamanda II. Abdülhamid adına yaptırılan havuzlu çeşme yapısı bulunmaktadır.

Şekil 2.17 : a. İkizli Çeşme'nin yanında bulunan havuzlu çeşme. b. Yukarı Çeşme Sokak çeşmesi. (Fotoğraflar N.C. Karagülle, 2025)

Selimpaşa'nın mübadele öncesine kadar yüzyıllar boyunca en önemli geçim kaynaklarından biri bağcılık ve şarap üretimidir ve köyde bir kaç şaraphane yapısı bulunmaktaydı (Kozanoğlu, 1994). Bu yapılardan Şekil 2.18'de gösterilen yapı, İzzet Gürçay Caddesi'nde bulunan ve yapı bütünlüğünü koruyan şaraphane yapısıdır. İBB tarafından hazırlanan tescilli yapılar haritasında İzzet Gürçay Caddesi'nin sonunda 1051. Sokak ve 1050. Sokak arasında kalan yapı kalıntıları ticari yapı olarak işaretlenmişlerdir (Şekil 2.19). Yapı özellikleri ve kıyıya yakın konumda olmaları bu kalıntıların şaraphane yapıları olduğuna dair özellikleri göstermektedir.

Şekil 2.18 : İzzet Gürçay Caddesi'nde bulunan şaraphane yapısı kalıntısı. (Fotoğraflar: N. C. Karagülle, 2025).

Şekil 2.19 : İzzet Gürçay Caddesi 1051. Sokak ve 1050. Sokak arasında kalan yapı kalıntıları. (Fotoğraflar: N. C. Karagülle, 2025).

Selimpaşa sahilinde (7027 Ada 2 Parsel) metruk halde bulunan ve sivil mimarlık örneği olarak Selimpaşa Kentsel Sit Alanı Haritası'nda işaretlenen yapı (Şekil 2.20), Barış Han¹⁵ ve Seçil Taşkın¹⁶ tarafından hazırlanan yüksek lisans tezlerinde gümrük yapısı olarak tanımlanmıştır. Bu yapının gümrük binası olarak kullanıldığına dair başka bir kaynak bulunamamıştır.

Şekil 2.20 : a. Yapının 2019 yılına ait görüntüsü (Fotoğraf: N. C. Karagülle).
b. Yapının 2025 yılına ait görüntüsü (Fotoğraf: N. C. Karagülle).

¹⁵ Han, B. (2000). Silivri-Selimpaşa Tarihsel Sit Alanı ve Arhigenya Kız Öğretmen Okulları Araştırma ve Değerlendirme Projesi. (Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Ens., İstanbul.

¹⁶ Taşkın, S. (2002). Silivri-Selimpaşa Kentsel Sit Alanında Tarihsel Çevre Korumaya Yönelik Bir Araştırma ve Küçük Kilise Koruma Projesi, (Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Ens., İstanbul.

Çizelge 2.1 : Bigados köyü hakkında bilgiler, 1925 yılında yayınlanan ve Mehmed Ali Kayacan tarafından yazılan “Çatalca Vilayeti” kitabında bulunan çizelgeden derlenmiştir. (yayına hazırlayan Çınar, 2008, s. 64)

Köyün İsmi	Nüfusu	Kaza Merkezine Uzaklığı (Saat ve Dakika)	Mevkii (Dağda, Yamaçta, Dere, Ovada)	Hangi Taraflarının Açık Olduğu	İçilecek Su (Memba, Su, Dere, Kuyu)	Han var mıdır?	Hamam var mıdır?	Okul Var mıdır?	Çevrede Bataklık ve Çayırılık Var mıdır?
Yetimâbâd (Bigados)	650	3 saat 10 dakika.	Deniz kenarında düzlüktür.	Her tarafı açıktır.	Çeşmedir.	Vardır.	Yoktur.	Dârüleytâm müessesesi vardır.	Yoktur.

3. SELİMPAŞA VE ÇEVRESİ

Önceki bölümde de belirtildiği üzere, Selimpaşa'nın Osmanlı hakimiyeti boyunca karye olarak bağlı olduğu birimin arşiv belgelerinde Silivri veya Büyükçekmece olarak farklılıklar gösterdiği görülmektedir. 19. yüzyılda yaşanan çeşitli idari değişimler sonucu ise 1924 yılına kadar Çatalca Vilayeti sınırları içerisinde kalmıştır. Bu nedenle bölüm kapsamında çevre yerleşimleri olarak Silivri, Çatalca ve Büyükçekmece hakkında genel tarihsel bilgiler ile birlikte Selimpaşa'nın tarih boyunca yerleşimsel devamlılığını ifade eden bilgilere yer verilecektir.

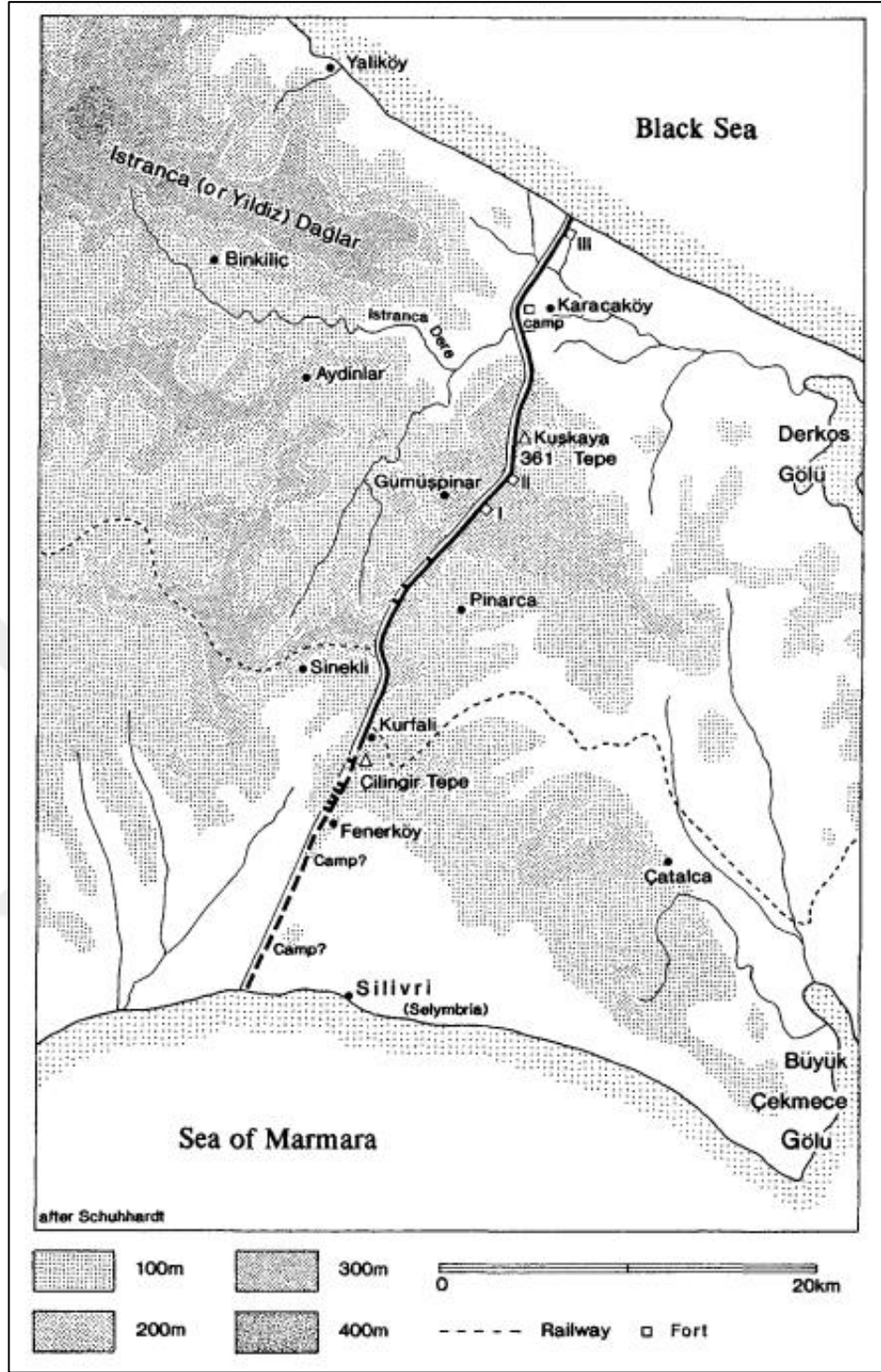
3.1 Silivri, Çatalca ve Büyükçekmece Bölgeleri

Doğu Trakya bölgesinde yer alan Silivri kenti, tarih boyunca çeşitli devletler için önemli bir yerleşim merkezi olmuştur. İlk adı ile Selymbria yerleşimi; M.Ö. 7. yüzyılda doğal bir limana sahip olması, Boğluca Deresi gibi tatlı su kaynaklarına yakınlığı, tarıma elverişli arazilerle çevrili olması ve savunmaya elverişli bir tepe üzerinde bulunmasının getirdiği avantajları göz önünde bulundurularak, Megara kökenli koloniciler tarafından kurulmuştur (Çiçek, 2019, s.13). Antik coğrafyacı Strabon'a göre, "Selymbria" adının sonundaki "-bria" ekinin Trak dilinde "şehir" anlamına geldiğini belirtmekte ve bu durum, kentin Megaralılar tarafından kolonize edilmeden önce Trak kökenli bir yerleşim olduğunu düşündürmektedir (Akkaya, 1984, s.11). Semavi Eyice (1964, s.77) de bu etimolojik değerlendirmeden yola çıkarak Selymbria'nın erken Trak yerleşimi olabileceğini ifade etmektedir. Selymbria'nın Byzantion ve Perinthos gibi dönemin önemli merkezleri arasında yer alması, kentin bölgesel ticaret ve iletişim ağında önemli bir rol üstlenmesine olanak tanımıştır (Akkaya, 1984, s.15).

Şekil 3.1 : 1836 tarihli Selymbria Kalesi gravürü. (Walsh, Robert/Allom, Thomas. Constantinople and the Scenery of the Seven Churches of Asia Minor illustrated).

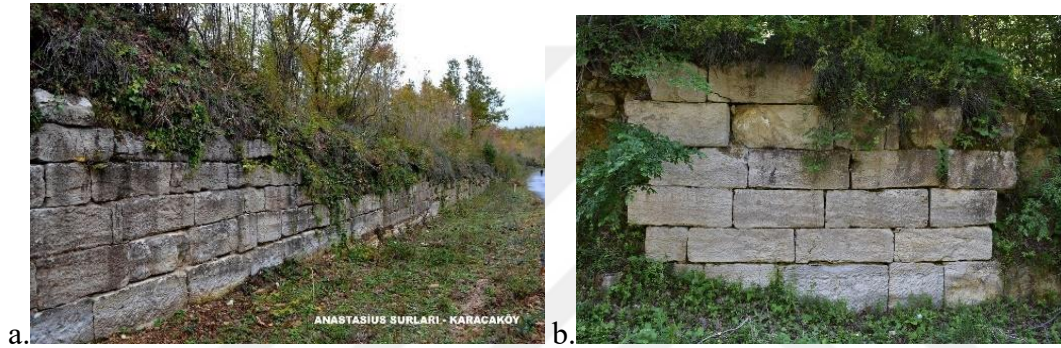
Bizans İmparatorluğu döneminde Selymbria, Konstantinopolis'in batısında yer alması nedeniyle imparatorluk savunma sisteminin önemli bir parçası haline gelmiştir ve bu nedenle kent içerisinde kale yapısından kalan kalıntılar mevcuttur (Kozanoğlu, 1994, s.555). Selymbria Kalesi, dikdörtgen biçiminde olup; güney cephesi, dik eğimle denize inen bir kayalıkta bulunduğu için bu bölüme duvar yapılmamış, diğer üç cephe surla çevrilmiştir (Akkaya, 1984, s.150) (Şekil.3.1.). Kalenin batı kenarı 370 m, kuzey kenarı 350 m. ve doğu kenarı 310 m. uzunlukta olup kalenin alanı yaklaşık 9 bin metrekaredir (Çiçek, 2019, s.17) ve kentin başlıca kapılarının, surların kuzey cephesinde yer aldığı ve Via Egnatia'ya doğru açıldığı bilinmektedir (URL-9). Kalenin V. Constantinus (741–775) ve III. Mikhael (842-855) dönemlerinde onarımlar geçirdiği ve II. Beyazid döneminde (1481-1512) ‘‘Kıyamet-i Şuğra’’ (Küçük Kıyamet) denilen depremde zarar görmesi üzerine onarıldığı aktarılmıştır (Dirimtekin, 1965, s. 23) Günümüzde Selymbria Kalesi'nin bulunğu alan ve kalıntıları Silivri Belediyesi tarafından restore edilerek "Kale Park" adıyla halka açık bir kültürel ve rekreasyon alanı olarak kullanılmaktadır.

Şekil 3.2 : Anastasios Surları konumu ve bulunduğu yerleşim yerleri (Mango ve Dagron, 1995).

Bizans İmparatorluğu boyunca savunma yapılarına bakıldığında II. Teodosius (408–450) döneminde inşa edilen Teodosius Surları (410–442), başkenti savunmanın temel araçlarından biri olarak önemini yüzyıllarca korumuştur (Kuban, 1996, s.51). I. Anastasios (491–518) döneminde ise, Teodosius Surları'nın yaklaşık 65 km batısında, Karadeniz'den Selymbria'nın batısına kadar uzanan Anastasios Surları (Uzun Duvar

olarak da kaynaklarda yer almaktadır) inşa edilmiştir (Şekil 3.2). Surlar, yalnızca kenti değil, çevresindeki su kaynaklarını ve tarım alanlarını da koruma altına almayı amaçlamıştır (Crow ve Ricci, 1997, s.236). Anastasios Surları için tarihi kaynaklara göre, 558 yılındaki kuşatma sonrasında Justinianus (527-565) başkent dışındaki duvarın onarımını bizzat yerinde takip etmiştir ve bu durum, imparatorun başkent dışına doğrudan müdahalesinin bir göstergesi olarak ve aynı zamanda duvarın anlamını vurgulayan bir durumu yansıtmaktadır (Crow, 1995, s.112). Bu yapılar, Selymbria'nın askeri, iktisadi ve stratejik değerini bir kez daha gözler önüne sermektedir. Günümüzde surların kalıntılarına daha çok kuzey yönünde Kurfalı, Karacaköy ve Evcik bölgelerinde görülmektedir (Şekil 3.3).

Şekil 3.3 : a. Karacaköy bölgesinde Anastasios Surları kalıntıları, 2020 (URL-10).
b. Evcik bölgesinde Anastasios Surları kalıntıları, 2025 (URL-11).

İstanbul'a yakınlığı ve bulunduğu stratejik konumu ile Selymbria'nın Osmanlı Dönemi boyunca da önemini korumaya devam ettiği görülmektedir. İstanbul'un fethinden önce Türklerin Selymbria'ya ilk yerleşimleri 1344 yılında Bizans İmparatoru Ioannes Kantakuzenos'un kızı Theodora ile Orhan Gazi'nin evlenmesi üzerine gerçekleşmiştir (Kozanoğlu, 1994, s.556). Selymbria Kalesi'nin 1453'te Osmanlı hakimiyetine girmesiyle birlikte bölgedeki Türk nüfusundaki artış hızlanmıştır (Akkaya, 1984, s. 54). Yerleşen Türk nüfusu, ilk olarak kale içine daha sonra kalenin kuzey ve batı hattı dışarısında ve kıyı boyunca yerleşmişlerdir (Akkaya, 1984, s.41). 17. yüzyılın ortalarında Silivri, Eyüp kazasına bağlı bir yerleşim yeri olarak kayıtlara geçmiştir (Akkaya, 1984, s. 59). 19. yüzyıl boyunca yaşanan çeşitli idari değişiklikler (Çizelge 3.1) ile 1845 yılında Vize Sancağı'na, 1859 yılında ise Çatalca Kazasına bağlanmıştır (Uysal, 2023, s. 23). Çatalca Vilayeti'nin 1926 yılında İstanbul'a bağlanması ile birlikte Silivri de İstanbul'un bir kazası olmuştur (Çiçek, 2019, s.89).

Çizelge 3.1: Silivri'nin idari yönetiminin yıllar içerisindeki değişimi.

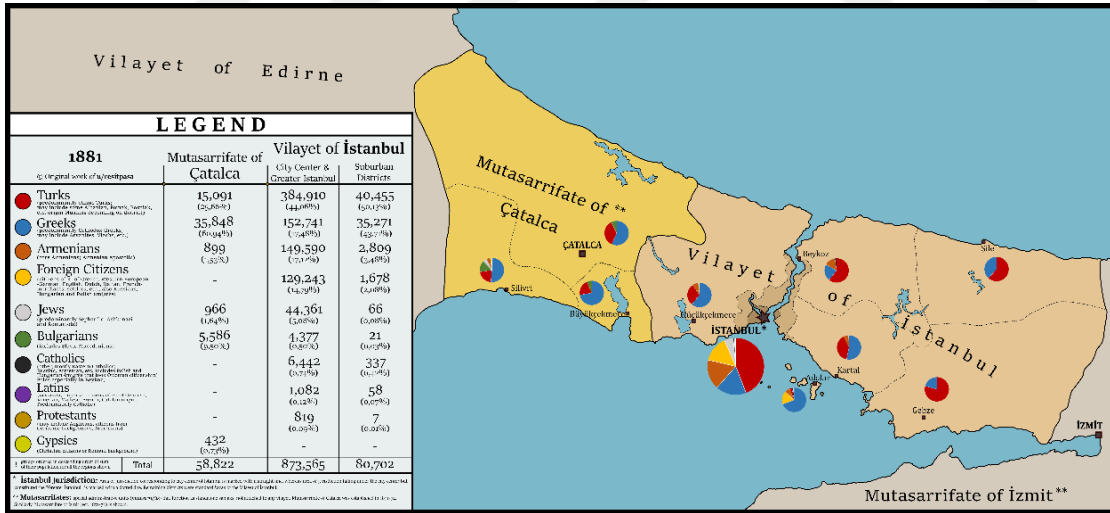
Yıllar	İdari Birim
1845 öncesi	Havass-ı Refia (Eyüp Kadılığı)
1845-1846	Edirne Vilayeti-Vize Sancağı
1849	Tekfurdağ Sancağı
1858	Kaza-i Erbaa
1859-1888	Çatalca Mutasarrıflığı
1909	Çatalca-İstanbul
1924	İstanbul

Çatalca, Bizans İmparatorluğu döneminde ismi Matrai veya Metre olarak bu dönemde Hunlar, Avarlar, Bulgar Türkleri ve Peçeneklerin istilalarına uğramıştır (Demirkul, 1998, s.9). Geniş ormanlarıyla bir avlanma merkezi olarak kullanılan Çatalca, I. Murad (1360-1389) tarafından fethedilmiştir ancak Ankara Savaşı sonrasında 1402'de tekrar Bizans İmparatorluğu hakimiyetine girerek, Musa Çelebi (1413-1421) tarafından yeniden Osmanlı topraklarına katılmıştır (Çınar, 2008, s.3). Osmanlı İmparatorluğu döneminde önemli bir ziraat merkezi olan Çatalca, ayrıca İstanbul'a her yıl belirli sayıda koyun göndermekle görevli sancakları arasında bulunmaktadır (Çınar, 2008, s.3). Evliya Çelebi seyahatnamesinde Çatalca'yı bağları, bahçeleri, sarayları, tekkeleri ve kervansarayları olan bir yerleşim olarak tasvir etmiştir.

Şekil 3.4 : Çatalca Vilayeti Genel Haritası (Görsel Mehmed Ali Kayacan tarafından yazılan “Çatalca Vilayeti” kitabından alınmıştır, yayına hazırlayan Çınar, 2008)

19. yüzyılın ortalarına kadar Eyüp Kadılığına bağlı bir nahiye olan Çatalca'nın 1850 yılından itibaren idari yönetiminde geçirdiği değişiklikler kronolojik olarak Devlet Sâlnâmeleri'nden okunmaktadır (Çınar, 2008, s.4). Bu bilgilere göre Çatalca 1850 yılında Büyükçekmece, Küçükçekmece ve Terkos'la (Durusu) birlikte “Livâ-yı Nevâhî-i Erbaa” adıyla müstakil idari bir birim oluşturmaktadır. 1856 yılında ise Çatalca Livâ-yı Nevâhî-i Erbaa adıyla Büyükçekmece, Terkos, Kurâ-yı Suyolu ve Silivri ile birlikte Edirne Eyaleti'ne bağlanmıştır. Sonraki tarihlerde Çatalca'dan ayrılan Silivri'nin 1859 yılında tekrar Çatalca'ya bağlandığı görülmektedir. Çatalca, 1865 yılında Küçükçekmece, Büyükçekmece, Terkos ve Kurâ-yı Suyolu ile birlikte Bâb-ı Zabtiye İdaresi'ne bağlanmıştır (Elmas, 2024, s.99). Çatalca 1880'de, doğrudan sancak ismi ile anılarak Büyükçekmece, Küçükçekmece, Silivri, Terkos ve Suyolu Nahiyeleri ile birlikte "doğrudan doğruya Şehremâneti ile muhâbere eden mülhak kaymakamlık ve mutasarrıflıklar" arasına alınarak Şehremâneti'ne bağlanmıştır (Şekil 3.4) (Şekil 3.5) (Uysal, 2023, s.25). Bergos ve Küçükköy'ün 1883'te Çatalca'ya dahil edildiği görülmektedir. Çatalca Sancağı, 1888 senesinde Silivri ve Büyükçekmece Kazaları ile birlikte müstakil sancak haline getirilmiş, Küçükçekmece ise Şehremâneti'ne bağlanmıştır (Uysal, 2023, s.25.).

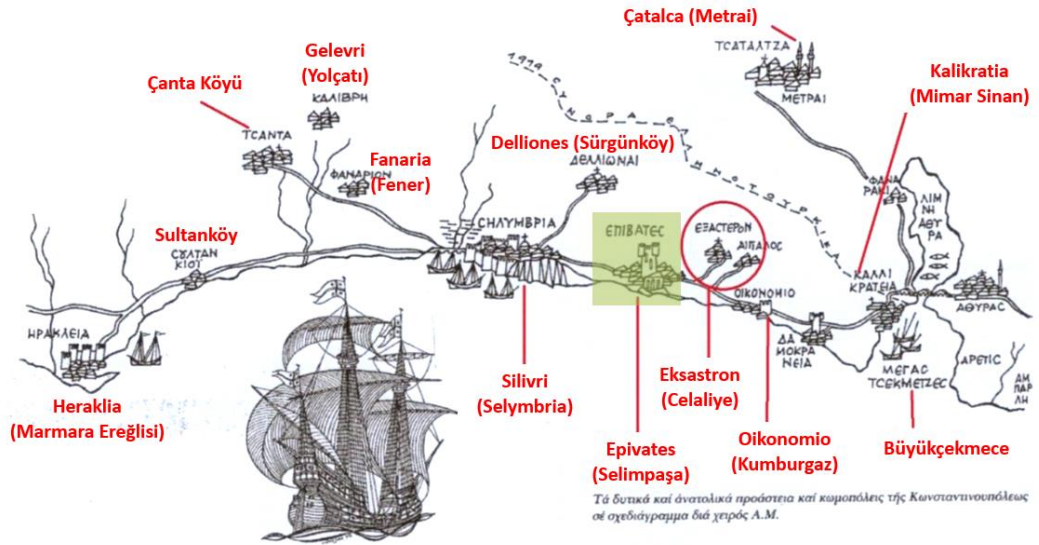

Şekil 3.5 : 1881 Nüfus Sayımı sonuçlarına göre İstanbul Vilayeti ve Çatalca Mutasarrıflığı idari sınırları ve kaza bazında etnik dağılımları gösteren harita çalışması (URL-12).

1856 yılında ise Çatalca Livâ-yı Nevâhî-i Erbaa adıyla Büyükçekmece, Terkos, Kurâ-yı Suyolu ve Silivri ile birlikte Edirne Eyaleti'ne bağlanmıştır (Çınar, 2008, s.5). Sonraki tarihlerde Çatalca'dan ayrılan Silivri'nin 1859 yılında tekrar Çatalca'ya bağlandığı görülmektedir. Çatalca, 1865 yılında Küçükçekmece, Büyükçekmece,

Terkos ve Kurâ-yı Suyolu ile birlikte Bâb-ı Zabtiye İdaresi'ne bağlanmıştır (Çınar, 2008, s.6). Çatalca 1880'de, doğrudan sancak ismi ile anılarak Büyükçekmece, Küçükçekmece, Silivri, Terkos ve Suyolu Nahiyeleri ile birlikte "doğrudan doğruya Şehremâneti ile muhâbere eden mülhak kaymakamlık ve mutasarrıflıklar" arasına alınarak Şehremâneti'ne bağlanmıştır (Uysal, 2023). Bergos ve Küçükköy'ün 1883'te Çatalca'ya dahil edildiği görülmektedir. Çatalca Sancağı, 1888 senesinde Silivri ve Büyükçekmece Kazaları ile birlikte müstakil sancak haline getirilmiş, Küçükçekmece ise Şehremâneti'ne bağlanmıştır (Uysal, 2023).

Büyükçekmece yerleşimi, Büyükçekmece Gölü'nün doğusunda göl suyunun Marmara Denizi'ne aktığı bölgede bulunmaktadır. Bizans kaynaklarında adı “Atira” ya da “Atirus” olarak geçen yerleşme daha sonra Osmanlı kaynaklarında “Çekmece-i Kebir” ve Büyükçekmece olarak anılmaya başlanmıştır ve Osmanlı şehir idari yapılanması içinde Haslar kazasına bağlı bir nahiye olarak kayıtlarda yer almaktadır (Eyice, 1978, ss.2-10). Haslar kazası, içine Büyükçekmece, Küçükçekmece, Silivri ve Çatalca'yı alarak İstanbul'un sur dışından bugünkü Tekirdağ il sınırına kadar uzanan bir bölgeyi kapsamaktadır (Şahin, 2012, s.7).

Şekil 3.6 : Marmara Denizi kıyısında Marmara Ereğlisi ve Büyükçekmece arasında bulunan yerleşimler arasında Selimpaşa. [Görsel (Atlı, 2019, s.11)’den türetilmiştir.]

Akyllas Millas’ın 1992’de yayınlanan kitabında¹⁷ Marmara Denizi kıyılarında bulunan yerleşimleri ve tarihlerini ele almıştır. Bu kitapta yer verilen harita görselinde (Şekil

¹⁷ Yunanca orijinal adı ile “Προποντίδα. Μία θάλασσα της ρωμιοσύνης” (Propontis-Bir Roma İmparatorluğu Denizi).

3.6) ve İstanbul'un batı bölgesinde Silivri ve Büyükçekmece arasında kalan kıyı yerleşimleri ile Çatalca'nın Yunanca adları ve birbirleriyle bağlı oldukları yollara dair çizimler ile verilmiştir (Atlı, 2019, s.11).

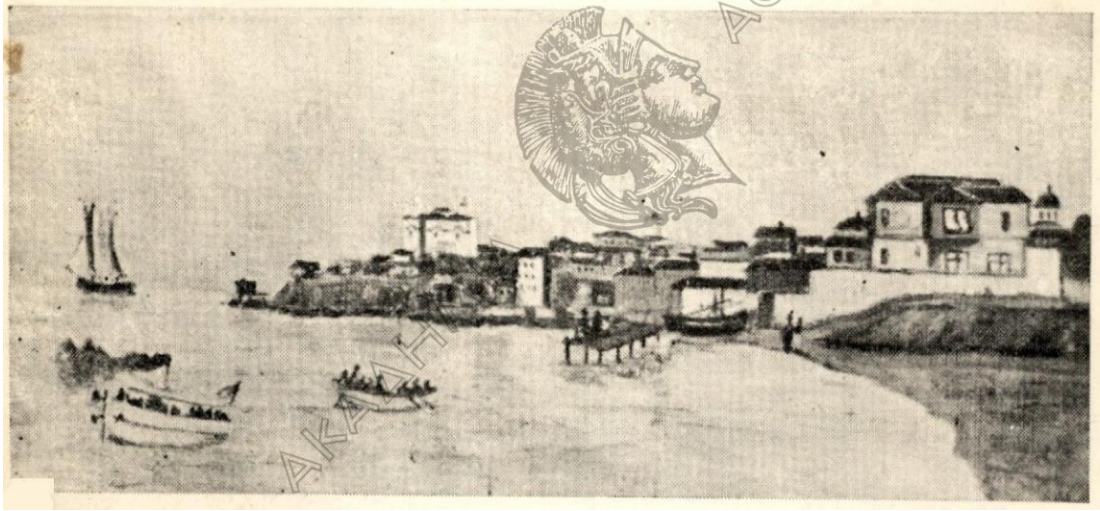
3.2 Selimpaşa'nın Yerleşim Bölgesi Olarak Devamlılığı

Selimpaşa'nın yerleşim bölgesi olarak varlığının en eski kanıtı olan Selimpaşa Höyüğü, tarihsel süreç içerisinde birçok dönem boyunca devam eden yerleşim gördüğünü ortaya koymaktadır. 1892 yılında Efsratios Drakos'un Trakya bölgesindeki Silivri, Ganus (Gaziköy), Metre (Çatalca), Athyra (Büyükçekmece) ve Mürefte mevkiilerinde bulunan Rum yerleşimlerini anlattığı kitabında¹⁸ yer verdiği bilgilere göre, Epivates Marmara kıyılarında Rhaidestos (Tekirdağ) ve Panormos (Bandırma) ile ticari nitelikleriyle öne çıkan bir yerleşim olarak tanımlanmıştır (s.27-38). Yunan kaynaklarına göre Epivates'in orta ve geç Bizans dönemlerinde Heraklia (Ereğli), Tyrol (Çorlu) ve Selymbria (Silivri) ile birlikte önemli rol oynayan yerleşimler arasında yer aldığını, doğal liman yapısı ve Via Egnatia yolu üzerinde bulunması nedeniyle oldukça uğrak bir yapıya sahip olduğunu belirten Drakos, Arhigenya Vakfı Okulları'nın kurulmasının köyün gelişimine Bizans dönemlerinden sonra en büyük katkıyı sağladığını ifade etmiştir (1892).

Selimpaşa'ya yerleşen ilk halk hakkında, 1938 yılında Zoi Sakkidu tarafından yayınlanan¹⁹ ve mübadele öncesi Selimpaşa'nın tarihi ile Sarandi Arhiyeni'nin hayatını anlatan kitaptaki bilgilere göre, Antik Yunan döneminde koloni olarak kurulduğu ve Epibatai (Επιβάται) isminin liman anlamına gelen “Επίγειο (epineio)” ve çalılık anlamına gelen “Βάτων (vaton)” kelimelerinin birleşimi ile oluştuğunu belirtilmiştir. Sakkidu'ya göre halk; tarım, bağcılık, denizcilik, balıkçılık, hayvancılık ve ticaretle uğraşıyordu (Şekil 3.7). Özellikle taze üzüm, şarap ve tahıl ticaretinin İstanbul ile yapıldığını, üretilen beyaz şarapların ise Fransa'daki bazı fabrikalara gönderildiğini belirtmiştir (s.5-8).

¹⁸ Yunanca orijinal adı ile “Τα Θρακικά αυτή τη διάλεξη περί των εκκλησιαστικών επαρχιών Σηλυβρίας, Γάνου και Χώρας, Μετρών και Αθήρων, Μυριοφύτου και Περιστάσεως, Καλλιπόλεως και Μαδύτου.” (Bu Trakya kitabı Silybria, Ganos ve Chora, Metres ve Athyra, Myriophytos ve Peristaseos, Kallipolis ve Madytos kilise bölgeleri hakkındadır).

¹⁹ Yunanca orijinal adı ile “Σαραντηζ Αρχιγενιζ- Ο Εδνικοζ Ευεργετηζ και Οσια Παρασκευη- Πολιομοζ Επιβατων” (Sarandi Arhiyeni- Ulusal Hayurserver ve Osia Paraskevi – Epivati Hamisi).

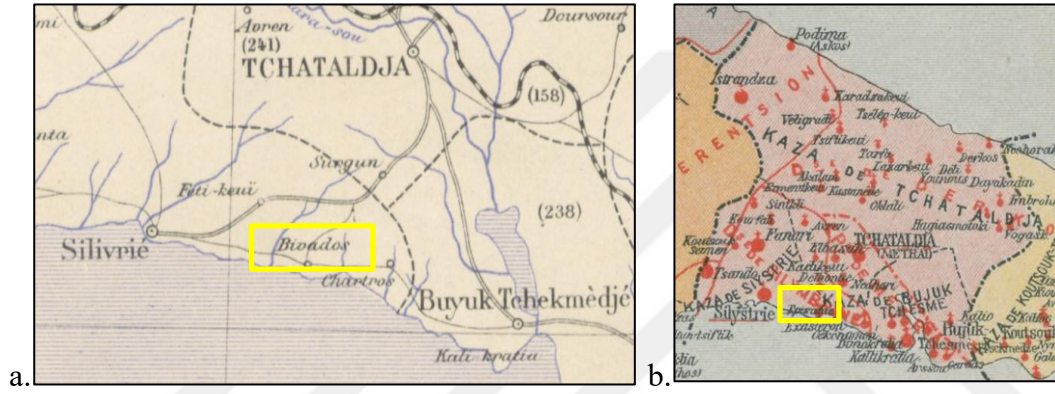
Şekil 3.7 : Zoi Sakkidu’nun eserinde yer verilen Selimpaşa sahilini, iskelesini ve arkada Azize Paraskevi Kilisesi’ni gösteren çizim (1938) (URL-13).

Tez kapsamında yapılan araştırmalarda Selimpaşa’nın isminin, Yunan ve çeşitli yabancı kaynaklarda “Epivates, Epibatai, Epibates, Pivatos, Pevadose” şeklinde yazıldığı ve Osmanlı Dönemi boyunca resmi kaynaklarda “Bigados” veya “Boghados” ismi ile kayıtlara geçtiği görülmektedir. İstanbul’u ziyaretinde İngiliz gezgin John Covel, ismini “Πεβάρτοç-Pevatos” şeklinde yazmıştır (TIB 12). Bir başka İngiliz gezgin Richard Pococke ise 1745 yılında yayınlanan “A Description of the East and Some Other Countries” kitabında buradan “Pevadose” olarak bahsetmiştir (Külzer, 2008, s.352). Alman seyyah, botanikçi ve coğrafyacı August Grisebach 1839 yılında İstanbul’a gelmiştir ve Ali Hıfzı Paşa ile görüşmelerde bulunmuştur (Karaöz, 2022, s.96). Bu görüşmelerinin yanı sıra İstanbul ve civarını gezen Grisebach Bigados’u “deniz kıyısında bulunan Rum köyü Pivatis” olarak notlarında yayınlamıştır (Külzer, 2008, s.352).

15. – 19. yüzyıl arasında çeşitli harita kaynakları incelemeleri, aynı ismin farklı şekillerde yazımları göstermektedir. Bazı haritalarda “Bevados or Pivatos” ve “Bojados (Pivatos)” (Şekil 3.8) olarak iki isimli olarak yazılmıştır. 1895 tarihli “La Turquie d’Asie” dergisinde bulunan İstanbul haritasında Silivri kazası sınırları içerisinde “Bivados” ve 1908 tarihli İstanbul haritasında ise Silivri kazası sınırları içerisinde “Epivatae” olarak yazılmıştır ve okul ve kilise işaretleri eklenmiştir (Şekil 3.9).

Şekil 3.8 : a. 1786 yılında William Faden tarafından hazırlanmış Marmara kıyılarını gösteren haritada detay (*The Sea of Marmara or Propontis with the straits of Constantinople and of Galipoli*) (URL-14). b. Heinrich Kiepert tarafından hazırlanan 1853 tarihli Trakya Bölgesi haritasında detay. (*General Karte von der europäischen Türkei: Nach allen vorhandenen Originalkarten und itinerarischen Hilfsmitteln.*) (URL-15)

Şekil 3.9 : a. 1895 tarihli “La Turquie d'Asie” dergisinde bulunan İstanbul haritasında detay (*Carte de la vilayet de Constantinople*) (URL-16) b. 1908 tarihli İstanbul haritasında detay (*Carte des écoles et églises du vilayet d'Andrinople du sandjak de Tchataldja et de la partie européenne du vilayet de Constantinople*) (URL-17)

TIB 12’de yer verilen Selymbria Metropolitliği'nin 1884 ile 1902 yılları arasında oluşturduğu 416 numaralı kodeksi bilgilerine göre, Selymbria çevresinde ve Epivates civarında 40 adet yerleşim adları (toponimi) kaydedilmiştir. Bu yer adları arasında Türkçe isimlerin yanı sıra, Bizans dönemine kadar uzanabilen Türkçe ve Yunanca karma yer adları da bulunmaktadır. Bu yer adları: Hagiasma Bahçesi (Ἀγίασμα παγτζεσί), H. Athanasios (Ἅγιος Ἀθανάσιος), H. Theodōros (Ἅγιος Θεόδωρος), H. Iōannēs (Ἅγιος Ἰωάννης), Akrōtēri (Ἀκρωτήρι - Burun), Kasteli (Καστέλι - Küçük Kale), Kladi (Κλαδί - Dal), Mētopolit Yolu (Μητροπολιτ γιολοῦ), Monastērgiako Chōraphi (Μοναστηριακὸ χωράφι - Manastır Tarlası), Palaios Dromos (Παλαιὸς Δρόμος - Eski Yol), Panagias Chōraphia (Παναγίας Χωράφια - Panagia Tarlaları), Sykea (Συκέα - İncirlik) ve Chalikopetra (Χαλικόπετρα - Çakıltaşı) olarak belirtilmiştir (s.352).

Selimpaşa'nın bağılı olduğu üst birim hakkında önceki bölümde değinildiği gibi Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde taranan belgeler arasında, bu duruma dair 3 adet belge kaydı bulunmuştur. Bu belgelerin tarihleri ve başlıkları sırasıyla: 24 Kasım 1279 (1863) "İki yüz seneden beri Çekmece-i Kebir'e tabi olduğu halde Silivri kazasına ilhak olunan Bigados karyesinin eskiden olduğu gibi Çekmece-i Kebir'e ilhakına dair karye ahalisinin arzuhalleri.", 23 Haziran 1298 (1881) "Çekmece-i Kebir kazasına bağılı Bigados karyesinin Silivri kazasına bağlanması.", 6 Temmuz 1299 (1882) "Büyükçekmece kazasına bağılı olup Silivri'ye ilhakı istenilen Bigados kazasının aynı yerinde kalması gerektiği." şeklinde arşiv sisteminde listelenmiştir.

Söz konusu belgelerden 1863 tarihli belge içerisinde, Bigados halkının Silivri kazasına bağlanma kararına karşı olduklarını ve bu kararın gözden geçirilmesi için devlet yönetimine istekte bulunduklarına dair belge aynı hem Osmanlıca yazılmış resmi evraklara hem de Bigadoslular tarafından imzalanmış beyan metnini içermektedir. Halkın isteği üzerine bu karardan geri dönmüş ve Büyükçekmece kazasına bağılı oldukları görülmektedir, fakat yaklaşık 20 yıl sonra 1881 tarihli arşiv belgesinde tekrar Silivri'ye bağlanma konusu gündeme gelmiştir. Bu belgede gerekçe olarak Bigados'un Büyükçekmece'ye üç saat, Silivri'ye ise iki saat mesafede olduğunu belirtilerek, bu mesafenin idari başvurularda büyük bir zorluk yaratmayacağı iddia edilmiştir. Ayrıca, köyün Büyükçekmece'den ayrılması durumunda, kazanın yıllık yaklaşık yüz elli bin kuruşluk gelirinin azalacağı ve yerel masrafları karşılayamayacağı endişesi dile getirilmiştir. Söz konusu durumun, kazanın nahiye düzeyine gerilemesine neden olabileceği belirtilmiştir. Bu süreci takiben 1882 yılında kayda geçen arşiv belgesine göre Silivri'ye bağlanma kararından tekrar vazgeçildiği ve Bigados'un Büyükçekmece kazası dahilinde bir karye olarak kalmasına karar verilmiştir .

4. İSTANBUL’UN İAŞESİNDE SELİMPAŞA VE ÇEVRESİNİN ROLÜ

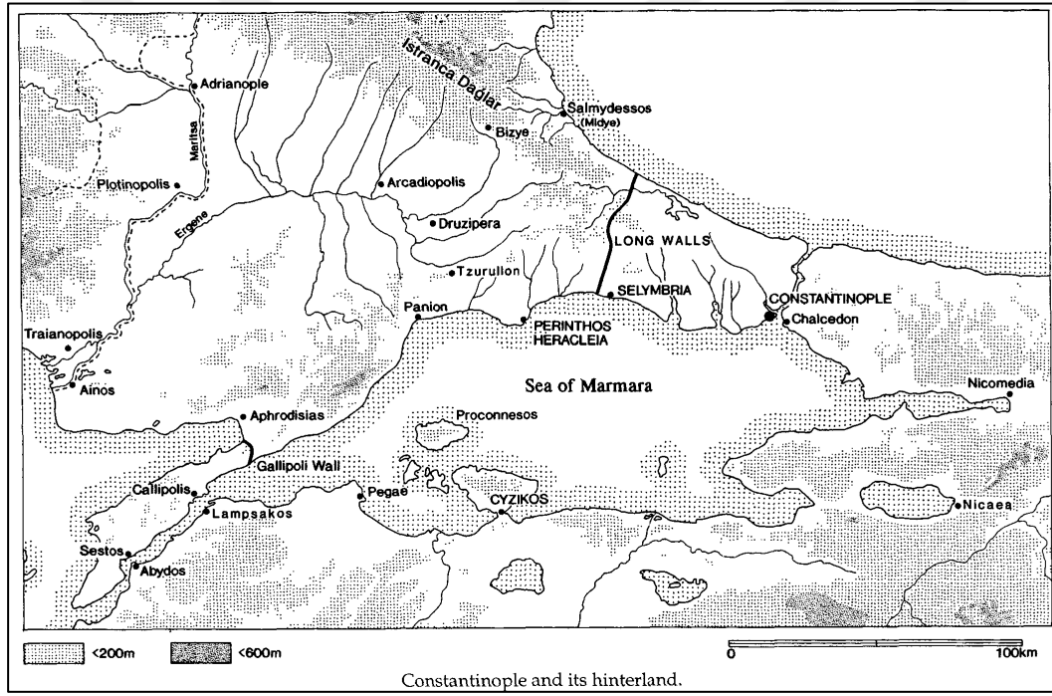
İstanbul’un iâşe sistemi, imparatorluk başkenti olarak tarihsel gelişiminde belirleyici unsurlardan biri olarak Bizans döneminden Osmanlı’ya ve günümüze kadar süreklilik göstermiştir. Coğrafi konumundan dolayı Akdeniz ve Karadeniz bölgelerinden geçen ticaret yollarının kesişim noktasında bulunması, farklı dönemlerde artan nüfusu ve stratejik merkeziyetçiliği nedeniyle sürekli olarak geniş bir tedarik ağının yönetimini zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda İstanbul’un merkezi dışında kalan bölgeler, yalnızca kentin günlük gıda ve hammadde ihtiyaçlarının karşılanmasında değil, aynı zamanda siyasi ve ekonomik istikrarın sağlanmasında da kritik roller üstlenmiştir.

4.1 İstanbul’un İaşe Sistemi ve Ticaret Yolları

4.1.1 Bizans İmparatorluğu döneminde iâşe sistemi ve ticaret yolları

Bizans İmparatorluğu’nun başkenti olarak kurulduğundan beri Konstantinopolis için iâşesi birincil önem taşımıştır ve bunun için en yakın çevresine yani hinterlandlarına bağlı olmuştur. İaşenin idaresi ve denetim sistemi Roma geleneğini sürdürerek devlet yönetimi tarafından sağlanmaktaydı (Necipoğlu, 1994, s.116). Denetim sisteminde imparator ile birlikte yüksek rütbeye sahip yöneticiler, gemiciler ve fırıncılar lonca teşkilatlarının üyeleri etkin rol üstlenmişlerdir (Turnator, 2000, s.184). I. Konstantin’den (324-337) itibaren en köklü örgütlenmeye sahip olan bu denetim sisteminde zaman içinde değişimler olmuş olsa da şehirdeki halk için gıda tedarikinin devamlılığı imparatorlar tarafından siyasi yönleriyle birlikte önemli görülmüştür ve Konstantinopolis için ayrıcalık sağlanarak, aksaklıklar yaşanmaması için önlemler alınmıştır (Genç, 2005, s.33). Bu denetim örgütünde görev alan bürokratin ünvanı “eparhos tes poleos” olarak, imparatorun sonra gelen en yetkin görevlere sahip kişi şeklinde kayıtlara geçmiştir (Turnator, 2003, s.86). Şehre limanlar aracılığıyla ulaşan ürünler için limanların yanına yönetim tarafından “horreum” adı verilen geniş ambarlar inşa edilmiştir ve 5. yüzyılda bu ambarlardan bazılarının adlarının “Horrea Troadensia, Horrea Valentiaca, Horrea Constantiaca, Horrea Alexandrina ve Horreum Theodosianum” olduğu bilinmektedir (Necipoğlu, 1994, s. 116).

İaşenin devlet kontrolü altındaki denetim sistemi günde yaklaşık 80.000 kişilik başkent nüfusuna yetebilecek kaynağa sahip olmuştur (Sağlam, 2013, s.2). Bu sistem sayesinde, en yakın çevresel hinterlandında tarımsal üretimi halkını beslemek için yetersiz kalan Konstantinopolis, imparatorluğun kırsal bölgelerinden özellikle buğday üretimi olmak üzere gerekli tüm gıda ürünlerinin sürekli olarak tedarikini mümkün kılmıştır (Genç, 2005, s.33). En çok tüketilen tarım ürünlerinden olan buğdayın tedariki için, 4. yüzyıldan 7. yüzyıla kadar Mısır en önemli tahıl üretim yerleşimi olarak önemini korumaktaydı (Turnator, 2003, s.86). Mısır, önce İran ve devamında Arap devletleri tarafından fethedilmesi, tahıl ürünlerinin üretim ve tedariki için Trakya, Makedonya, Karadeniz ve Anadolu bölgelerindeki yerleşimlere yönelimin başlangıcı olmuştur (Necipoğlu, 1994, s. 116).

Şekil 4.1 : Mango ve Dagron tarafından hazırlanan hinterlant haritası. (1995)

Bizans İmparatorluğunun özellikle buğday üretiminde Trakya bölgesinde bulunan hinterlant yerleşimlerine bağlı olduğu çeşitli kaynaklarda belirtilmiştir (Teall, 1959, s.122). Trakya bölgesinde özellikle Raidestos (Tekirdağ) yerleşimi buğday üretimi ve limandan sevkiyatı ile en çok işleve sahip olması ile ön plana çıkmaktadır (Magdalino, 1995, s.40). Söz konusu iae sistemi içerisinde Konstantinopolis hinterlandı olarak belirlenen bölgelerin tanımlanması konusunda, tez kapsamında kaynak olarak Cyril Mango ve Gilbert Dagron tarafından editörlüğü yapılan ilk basımı 1995 tarihli “*Constantinople and its Hinterland: Papers from the Twenty-Seventh Spring*

Symposium of Byzantine Studies” çalışması kullanılmıştır. Bu çalışmada aynı adla 1993 yılında yapılmış sempozyuma ait bildiriler konularına göre hinterlandın ürün, yönetim, savunma, nüfus, üretim, ticaret ve kültürel etkilerini araştırarak şekilde alt kategorilerde sınıflandırılmıştır. Mango (1995, s.2), “Konstantinopolis’i hinterlandı olmayan bağımsız bir şehir olarak düşünmek bir yanılsama olur.” açıklaması ile her ne kadar şehrin resmi sınırları, “territorium”, belirlenmemiş olsa da şehrin merkez bölgesinin dışında, yani Theodosius Surları’nın ardında kalan yerleşimlerin şehrin hinterlandını oluşturduğunu belirtmiştir. Bölge sınırlarını belirlemek adına, 9. yüzyıl’da Konstantinopolis “prefect”i (vali) yönetim alanının 100 mil olarak belirlenmesi bilgisini kullanarak, şehir merkezinden yarıçapı 100 mil olarak hesaplanan dairesel alanda kalan bölgeler hinterlant olarak tanımlanmıştır (Mango, 1995, s.2). Bu alanı yapılan hesaba göre Asya tarafında Cyzicus (Erdek) yarımadasını ve Nicea (İznik) bölgeleri kapsarken, Avrupa (Trakya) tarafında günümüz kuzey Bulgaristan sınırlarına ulaşırken Adrianapolis (Edirne)’nin merkezinden uzakta kalmaktadır (Şekil 4.1).

15. yüzyıl Bizans İmparatorluğu’nun sona erdiği zaman dilimi olması ve 1453’te gerçekleşen fetih ile başkentteki hayatın her alanı tamamen değişime uğramıştır. Fetih öncesinde sınırları sur içinde kalan başkent ile Selanik, Mora Yarımadası (Peloponez) ve Ege denizinde bulunan adalar olarak oldukça küçülmüş olan imparatorluk artık İtalyan “şehir devletleri” yapısına sahip olarak tanımlanmaktaydı (Harris, 2012, s.119-140). Bu nedenle Konstantinopolis halkının hayatta kalmak için ihtiyacı olan ürünler için yine en yakın hinterlant bölgesi Trakya’da kalan yerleşimlere bağımlıydı, ve Sultan I. Bayezid’in (1389-1402) 1394 yılında Konstantinopolis kuşatması sonrası Trakya bölgesi ile bağlantısı kesilerek halk kıtlıkla mücadele etmişti (Cuomo, 2016). Özellikle 1402 yılı sonrası yeniden düzenlenen devlet organizasyonunda doğu ve batı Trakya’da korunaklı kale yapıları olan Selymbria ve Mesembria başkentten ayakta kalmasında etkili olan yerleşimler olmuştur (Melvani, 2025, s.3).

Hinterlant bölgeleri ve başkent arasındaki bağlantılar ise deniz yolu ve kara ticaret yolları ile sağlanmaktaydı (Belke, 2017, s.73). Kara yollarından en önemlisi yüzyıllar boyunca varlığını sürdüren; MÖ. 2.yüzyılda Roma İmparatorluğu tarafından doğu bölgelerindeki yerleşimlere ulaşım amacıyla yaptırılan, Dyrrahium'dan (Dıraç) başlayan, Trakya bölgesi boyunca uzanan ve Konstantinopolis’e ulaşan, yaklaşık 1,120 kilometrelik (696 mil / 746 Roma mili) Via Egnatia olmuştur (Avramea, 1999,

s.4). Via Egnatia Roma ordusu tarafından öncelikli olarak ordu birlikleri tarafından kullanılması için yapılmış olsa da, imparatorluk tarihi ve sonraki tarihi dönemlerde ticaret ve haberleşme yolu olarak kullanılmaya devam etmiştir (Oikonomidis, 1999, s.8). Özellikle Trakya bölgesindeki yol sistemi ile ilgili çalışmalarda bulunan Andreas Külzer'e göre (2011, s.179), Kosntantinopolis'e ulaşım sağlayan ana yol aksları Via Militaris (ordu yolu), Via Egnatia ve kuzeyden Karadeniz kıyılarından geçen yollar olarak tanımlanmıştır (Şekil 4.2).

kadısı ve muhtesipler haftada iki kez pazar denetimi yaparak fiyatları ve arzı kontrol edilmekteydi (İnalcık, 1994, s.118). Taşrada ise kadılar, mübaşirler ve eminler üretim, satın alma ve nakliye süreçlerini koordine etmekteydi (Aynural, 2002, s.56).

Tekirdağ ve Silivri gibi kazalarda zahire mübaşirleri, fiyat tespiti, ürün kalitesi ve nakliye düzenlemelerinden sorumluydu (Uysal, 2023, s.24). Ürünler önce mahalli ambarlarda toplanıp daha sonra devlet yönetimi tarafından belirlenen miri veya rayiç fiyatla İstanbul'a gönderilmekteydi (Aynural, 2002, s.142).

Tekirdağ'ın deniz ulaşımı avantajı, onu Marmara kıyısındaki diğer iskelelerden ayırmıştır. Buğday ve arpa üretimindeki yüksek kapasite, devletin iâşe politikalarıyla birleşince Tekirdağ'ı bir tür "taşra zahire borsası"na dönüştürmüş; Silivri ise kısa mesafeli taşımacılıkla İstanbul'un ani arz açıklarını kapatan bir "yedek merkez" olarak işlev görmüştür (Faroqhi, 1980, ss.139-154). Un kapanı defterleri, Tekirdağ'dan sonra en fazla unun Silivri'den geldiğini göstermektedir (İnalcık ve Quataert, 2000, s.228).

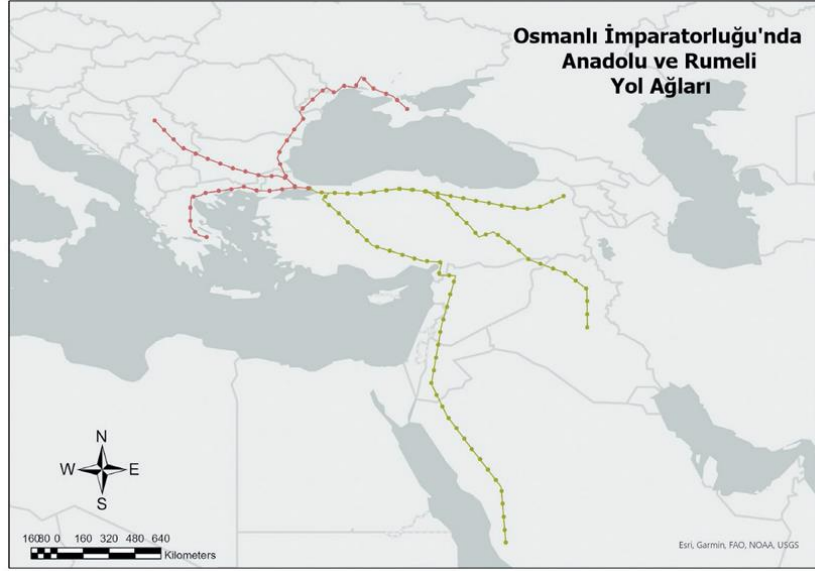
Bununla birlikte, 18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl başlarında kaçakçılık faaliyetleri iâşe sistemini tehdit etmiştir, Tekirdağ-Silivri hattında faaliyet gösteren bazı tüccarların zahireyi İstanbul yerine yabancı gemilere sattıkları, devletin bu bölgelerdeki kadılara defalarca ferman gönderdiği belgelenmiştir²⁰ (Göktepe, 2017, s.887). Özellikle Silivri civarında denetim zayıflayınca fiyat artışları ve kıtlık korkusu baş göstermiştir (Ekin, 2017).

Tanzimat Fermanı (1839) ile narh uygulamaları kaldırılmış, fiyatlar serbest piyasa koşullarına bırakılmıştır (Kal'a, 1995, s.426). Bu süreçte Tekirdağ ve Silivri gibi geleneksel iâşe merkezleri, devlet güdümünden çıkarak özel tüccar ağlarına bağımlı hâle gelmiştir (Göktepe, 2017, s.899). Tekirdağ, 19. yüzyıl ortalarından itibaren giderek Avrupa sermayesinin etkisine açık hâle gelmiştir ve ürünlerin depolanması için yerel ambarlar ve merkezi iskeleler oluşturulmuştur. (Güran, 1998).

Trakya, Batı Anadolu ve Karadeniz bölgelerinden gelen tahıl, Tekirdağ, Silivri, İzmit ve Bandırma gibi limanlar üzerinden İstanbul'a gönderilmekteydi. Taşımacılık genellikle devletin izin verdiği gemilerle yapılmakta, her taşıyıcı "tezkiye" adlı belgeyle çalışmak zorunda olarak ve devlet, navlun ücretlerini dahi belirleyerek gıda akışının düzenli ve adil biçimde sürmesini sağlamaktadır (İnalcık, 1994, s. 347).

²⁰ İlgili belge için bkz. (BOA.ZD.d.nr.11/221)

Tekirdağ'da üretim faaliyetleri kapsamında buğday, arpa ve yağhane ürünleri başta gelirken, gayrimüslim nüfusun yoğun yaşadığı Silivri ve civarında bağcılık ve şarap üretimi ön plana çıkmaktadır (Sert Sandfuchs, 2008, s.156). Bu durum, bölgenin hem iâşe hem de dış ticaret potansiyelini artırmıştır. Ancak 19. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı tarımında yaşanan yapısal dönüşüm ve dış rekabet, Tekirdağ–Silivri hattındaki ekonomik canlılığı azaltmıştır (Göktepe, 2012, s.261).

Şekil 4.3 : Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Anadolu ve Rumeli Yol Ağları haritası. (Kaya, 2022).

Osmanlı İmparatorluğu yol sisteminde (Şekil 4.3) ise Anadolu'dan üç kol halinde gelerek İstanbul'da birleşen ana yollar, aynı şekilde üç kol halinde İstanbul'dan Rumeli istikametine uzanmaktadır (Halaçoğlu, 1995, s.18) . Bu yollardan sağ kol İstanbul'dan Vize-Kırkkilise (Kırklareli), Prevadi, Karasu, Babadağı, İsakçı, Akkirman yolu ile Özi ve Kırım'a; orta kol (Via Militaris yolu ile eşleşen), İstanbul, Silivri, Edirne, Filibe, Sofya, Niş, Yagodina üzerinde Belgrad'a; sol kol (Via Egnatia yolu ile eşleşen) ise, İstanbul, Tekfurdağı (Tekirdağ), Malkara, Firecik, Dimetoka, Gümilcine, Pravişte, Lanzaka, Yenişehir (Larissa), İzdin yolu ile İstefe (Tebai)'ye ulaşmaktadır (Bozkurt, 1966, s.1). Anadolu sağ kol güzergahı Üsküdar'dan Gebze, Eskişehir, Konya, Adana ve Antakya yolu ile Halep ve Şam güzergahlarını takip eden güzergahtır. Anadolu orta kol güzergahı: Üsküdar, Gebze, İznik, Bolu, Tosya, Merzifon, Tokat, Sivas, Hasan Çelebi, Malatya, Harput, Diyarbakır, Nusaybin, Musul ve Kerkük güzergahını takip eden Bağdat-Basra yoludur. Anadolu sol kol güzergahı ise İstanbul-Erzurum arasındaki güzergahı takip ederek Merzifon'dan Kars'a ve oradan da Tebriz'e ulaşmaktadır (Kaya, 2022, s.406).

Bu ana güzergâhları birbirine bağlayan çok sayıda ikincil (tali) yolların da var olduğu ve yolların, dönemsel olarak değişikliklere ve dinamik bir yapıya sahip oldukları görülmüştür (Kaya, 2022, s.405). Özellikle askeri ve stratejik gereksinimler, toprak kazancı veya kaybı gibi sınır değişimleri doğrultusunda, yol güzergâhları artabilmekte, azalabilmekte veya istikamet değiştirebilmekteydi (Halaçoğlu, 1995, s.18). Bu yol güzergahları üzerinde bulunan Edirne, Gümülcine, Filibe, Sofya, Üsküp, Manastır, Yanya, Saraybosna ve Belgrad gibi şehirler, Rumeli coğrafyasının önemli ticari ve ekonomik merkezleri arasında yer almaktadır. Özellikle ana yollar üzerindeki seyahati kolaylaştırmak ve lojistik destek sağlamak amacıyla menzilhaneler ve kervansaraylar inşa edilmiştir (Altunan, 2005, s.2).

Menzilhanaler ve kervansaraylar, hem ordu iaşesinin temininde hem de ticari nakliyatın ve özel haberleşmenin gerçekleştirilmesinde önemli rol oynamıştır. Bu bağlamda, menziller ve menzil teşkilatı, askeri fonksiyonlarının yanı sıra, bölgenin sosyal ve ekonomik yaşamı üzerinde de büyük bir etkiye sahip olmuştur (Altunan, 2005, s.2). İki menzil arasındaki mesafeler, tecrübeye dayalı olarak standartlaştırılmış ve önceden tespit edilmiş olduğundan, yolcular konaklama planlarını kolaylıkla yapabilmıştır (Kaya, 2022, s.409).

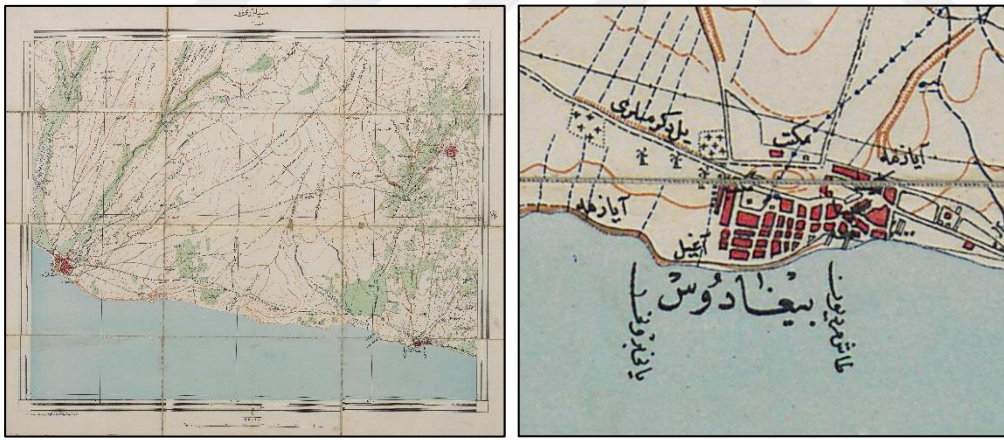
4.2 Selimpaşa'nın İktisadi Yapılanması

Selimpaşa tarihi boyunca tarımsal üretime dayanan ekonomik yapıya sahip olmuştur. Marmara Bölgesi'nde bulunmasından dolayı bölgeye hâkim olan genel ılıman iklim özellikleri görülmekte ve Trakya bölgesinde yetismeye uygun tarım ürünleri yetişmektedir. Yerleşim özelliği olarak deniz kıyısında bulunması balıkçılık ve denizcilik faaliyetlerinin de ana geçim kaynakları arasında olmasına olanak sağlamıştır. Mübadele öncesi Bigados köyü iken, çiftçiler aidatlarını gereken imar faaliyetlerine harcanması için loncaları Ayios Dimitrios'a, denizciler ise aidatlarını denizde kaybolan meslektaşlarının ailelerine destek olunması için loncaları Ayios Nikolaos'a ödemekteydi (Çokona, 2016, s. 43-44).

Tezin önceki alt başlığında belirtildiği üzere, İstanbul'un iaşesinde Trakya bölgesi yüzyıllar boyunca büyük öneme sahip olmuştur. İstanbul'un sur dışında kalan en yakın hinterlant bölgelerindeki kazalar ve köyleri, ürettikleri ürünlerin başkente sevkiyatının devamlılığını sağlamıştır. Trakya bölgesi, buğday ve meyve-sebze üretiminde en

yüksek öneme sahip olmasından dolayı hemen her kazada benzer tarımsal ve beraberinde ekonomik yapılanma gözlenmektedir.

İstanbul için gerekli olan buğday üretiminde Tekirdağ'dan sonra ikinci merkez olarak tanımlanabilecek olan Silivri İstanbul'a yakınlığı nedeniyle stratejik bir iskele işlevi görmüştür. Silivri'ye yakın yerleşimlerden olmasının getirdiği ve toprak yapısının elverişli olması ile Selimpaşa'da orta çağlardan beri buğday üretimin yapıldığı ve yeldeğirmenleri olduğu bilinmektedir (Külzer, 2019, s.646). 17. yüzyılda John Covell'in gördüğü köyde seyahatnamesinde kale kalıntılarının tahıl ambarı olarak kullanıldığı belirtmesi bu üretimi doğrulamaktadır (Doğan, 2022, s.56). Bigados köyündeki 1572 yılına ait bağlar, çayır, sazlık ve bostanlar ile ilgili arşiv belgesi kaydında (BOA.TS.MA.d.03432.0001.00) Bigados'da bulunan buğday ambarının tamirine ait hesap listesi görülmektedir. Ambarın yeniden yapımında Silivri'den ustaların ve malzemelerin getirildiği bilgisiyle toplam maliyet hesapları bulunmaktadır. Bigados'un buğday üretimine dair bir başka belge olarak Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye tarafından 1918 yılında basılmış haritada Silivri çıkışında yol kenarında üç adet yeldeğirmenin olduğu görülmektedir (Şekil 4.4).

Şekil 4.4 : 1918 tarihli Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Silivri haritasında Bigados yerleşimi, Ölçek: 1:25000. (URL-18)

Selimpaşa özelinde ekonomi; tarımsal faaliyette buğday üretimi ve sevkiyatı ile beraber, geniş üzüm bağları ve bu bağlardan üretilen şarapların İstanbul ve Fransa'ya ihraç edilmesi ile de büyük ölçüde sağlanmıştır. Osmanlı döneminde Bigados ile ilgili ekonomik yapıya dair devlet arşivlerinde bulunan ve iktisadi hükümleri içeren defterlere ait detaylı tarama ve bu defterlerin incelemesini içeren yayınlar bulunmaktadır. Osmanlı Devleti'nin iktisadi denetiminde nihai hükümler Divan-ı Hümayun kararları olarak yazılı kayıtlar altına alınarak, Ahkâm Defterleri'nde

saklanmışır (Buluttekin, 2012, s.6). Söz konusu defterler hakkında kapsamlı çalışmalar olan 1994 yılında İstanbul Araştırmaları Merkezi tarafından ilk basımı yapılan “İstanbul Ahkâm Defterleri: İstanbul Tarım Tarihi 1 (1743–1757)” ve “İstanbul Ahkâm Defterleri: İstanbul Tarım Tarihi 2 (1757–1763)” adlı eserlerde, Bigados’u içeren toplam 13 adet belge bulunmaktadır. Bu belgelerde Bigados’un Sultan Bayezid Vakfıyesi’ne ait olduğu ve yer verilen belgelerinde çoğunda aidiyeti Büyükçekmece’ye, 1 adet belgede ise Silivri’ye bağlı olarak kaydedilmiştir (Tabakoğlu ve diğ., 1994, s.25, 114, 128, 162, 288).

Bu belgelerde yer alan hükümlerden bazıları kronolojik şekilde ve başlıkları ile aşağıda sıralandırılacaktır (Şekil.4.5):

- 25 Mayıs-3 Haziran 1743: “Büyükçekmece’ye bağlı Bigados köyünde, reayanın vekili sıfatıyla reayadan vergi toplayan şahıstan fazla vergi topladığı iddiasıyla para tahsil eden kişilerin müdahalelerinin önlenmesine dair hüküm.”
- 7-16 Ekim 1745: “Sultan Bayezid vakfına ait Silivri’ye bağlı Bigados köyünde bağa mutasarrıf olup yetiştirdiği üzümlerin vergisini vermek istemeyen kişilerden öşrünün tahsil olunmasına dair hüküm.”
- 17-26 Ekim 1745: “Sultan Bayezid vakfına ait olan Bigados köyünde üzüm yetşimeyen arazilerin ziraate açılmasına yapılan müdahalenin önlenmesine dair hüküm.”
- 9 Ağustos 1746: “Sultan Bayezid vakfına ait Büyükçekmece’ye bağlı Bigados köyünde ziraat olunan yerleri bağa çevirip yetiştirdiği üzüm ve meyvelerin öşrünü ödemeyen şahıslardan verginin tahsil olunmasına dair hüküm.”
- 10 Haziran 1755: “Sultan Bayezid vakfına ait Büyükçekmece’ye bağlı Bigados köyünde öşür ve sair vergilerini ödeyen reayadan fazla vergi talep eden ve reayaya eziyet eden vakıf zabitanın müdahalesinin önlenmesine dair hüküm.”

Şekil 4.5 : Soldan sağa sırasıyla 1743, 1745, 1746 tarihlerine ait belgelerin görüntüleri. (Tabakoğlu ve diğ, 1994)

Söz konusu hükümler incelendiğinde, Bigados'un tarımsal faaliyetlerde özellikle meyve yetiştiriciliği ve üzüm bağcılığıyla ekonomik varlığını sürdürdüğü ve köylülerden alınan vergiler ve vergi memurları ile yaşanan olaylar belgelenmiştir. Bigados halkı verimli ürünler veren bağlarında yetişen üzümlerden ürettikleri şarapları, köyde bulunan şaraphane yapılarında depolayarak ihtiyaca göre İstanbul ve Fransa'ya göndermiştir (Kozanoğlu, 1994, s.167).

Çatalca Mutasarrıflığı bölgesi altında Silivri kazasına bağlı köyler bağcılıkta önde gelen köylerden olup bunlar arasında Bigados ile birlikte Fener, Çanta, Yapağaca, Sürgün (Ortaköy), Çavuşlu ve Küçükseymen köyleri; Büyükçekmece kazasında ise Celaliye, Kamiloba, Kumburgaz, Çöplüce (Güzelce) ve Kalikratya (Mimarsinan) köyleri sayılmaktadır (Çınar, 2008, s. 9). Bu köyler arasında özellikle Selimpaşa, Ortaköy ve Celaliye'de bulunan bağlarda üretilen üzümlerin ve şarapların İstanbul dışına Fransa'ya ihraç edildiği bilgilerine çeşitli kaynaklardan ulaşılmaktadır. Bunlardan ilki, önceki bölümlerde de kaynak olarak belirtilen, 1892 yılında Efsratios Drakos'un Trakya bölgesindeki Rum yerleşimlerini anlattığı kitabında yer verdiği Silivri civarında bulunan Epivates (Selimpaşa), Eksastron (Celaliye), Delliones (Ortaköy), Eyali (Kamiloba) ve Oikonomeion (Kumburgaz) köylerinin yıllık şarap üretimi ortalama olarak 3,000,000 okkayı aşması ve Fransa'ya limanlar üzerinden ihracının gerçekleştiği bilgisidir (Atlı, 2019, s.36). Bir başka kaynak olarak 19. yüzyılda İstanbul'da yayınlanan "*Le Journal de la Chambre de Commerce de Constantinople*" gazetesinin 1896 tarihli 609. Sayısında yer alan yazıda, Xastro (Celaliye), Déliyonès (Ortaköy) ve Epivates (Selimpaşa)'ın yaklaşık 30 bin hektolitre beyaz şarap ürettiği ve bu üç köyden gerçekleşen üretimin Bordeaux bölgesine olan ticarete etki ettiği bilgisine yer verilmiştir. 1910 yılında Brüksel'de basılan "*Catalogue general officiel de la section Ottomane*" kitabının Osmanlı Devleti sınırlarında üretilen şarapları ele alan bölümünde Epivates (Selimpaşa), Chatros (Celaliye) ve Delyonnes (Ortaköy) beyaz şarap üretiminde ve ihracatında bulunan yerleşimler olarak sıralanmıştır.

Şekil 4.6 : 1883 tarihli İstanbul'un Silivri, Çatalca, Küçükçekmece kazalarını ve çevresini gösteren (1/200000) ölçekli haritada Bigados (Bogados-Epivates), Ksastros (Celaliye) ve Sürgünköy (Delenes) (BOA.HRT.h.1757).

Selimpaşa'da günümüze ulaşan şaraphane yapısı ve önceden var olan diğer şaraphane yapılarının kalıntıları mevcut olmakla birlikte, ismi Dere Sokak olarak değiştirilmeden önce Eski Şaraphane olan sokak bu yapılanmayı doğrulayan bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Mübadele ile birlikte Bigados'a yerleşen halk tarafından bağcılığın bilinmemesi nedeniyle var olan bağlar, tarlaya dönüştürülmüştür ve yüzyıllardır var olan şarapçılık geleneği kaybolmuştur (Kozanoğlu, 1994, s. 167). Tarlaya dönüştürülen bağlarda çeşitli meyve ve sebze üretimi devam etmekte olup, özellikle bamya ve kavun üreticiliği günümüzde öne çıkmaktadır.

Günümüze ulaşmayan han yapısının varlığına dair 1767 (Hicri 1181) tarihli arşiv belgesi²¹ ile beraber en net kaynak Keçecizade İzzet Molla tarafından kaleme alınan "Mihnet-Keşan" anlatısında bulunmaktadır. Divan şiirinin 19. yüzyılda son temsilcilerinden sayılan ve 1823 yılında Keşan'a sürgüne gönderilen Keçecizade İzzet Molla, "Mihnet-Keşan" eserinde yolculuk esnasında geçtiği yerler hakkında detaylı bilgi ve betimlemelere yer vermiştir (Korkmaz, 1988, s.44). Sürgün rotasını detaylı anlatmasının yanında yolculuğun zamansal değerlerine de detay veren (Tüzin, 2008, s.71) İzzet Molla'nın yolculuğu aktarıldığı üzere:

Topkapı'da iki gece bir gün kaldığını, Küçükçekmece'de bir gece beklediğini, Bigados'ta bir handa gecelediğini, Bigados'tan Silivri'ye iki saatte ulaştığını, Türkmenli kasabasındaki handa bir gece geçirdiğini ve daha güneş doğmadan bu handan ayrıldığını, Tekirdağ'da Mübaşir Ağa'nın kendisi için hazırladığı

²¹ "Memleketlerine gitmekte olan Nemçe elçisinin iki adamıyla yasakçıları İsmail'in Bigados karyesi hanında bulundukları sırada, kendilerini öldürmek isteyen eşkıyadan Katırcıoğlu, yasakçının attığı kurşunla telef olmuş ve arkadaşı kaçmış olduğundan, bu gibi hallerin vukua gelmemesi için dikkat ve itina gösterilmesi hususunda Edirne bostancıbaşısına hüküm." (BOA.C.ZB./60-2971-01)

konakta iki üç gün geçirdiğini, İncek kasabasında bir gece kalıp hemen ertesi gün oradan da ayrıldığı, Kalivra köyünde bir gece kaldığını ; dönüş yolunda ise sırasıyla Ergene Köprüsü ve Meriç Nehri, Edirne, Havsa menzili, Babaeski, Burgaz, Çorlu, Silivri, Büyükçekmece ve Küçükçekmece'den geçerek İstanbul'a varması ile sonlanmıştır.

1924-26 yıllarında Çatalca Vilayeti'ni anlatan Mehmet Ali Kayacan'ın eserinde Bigados'da han yapısının bulunduğu belirtilmiştir (Çizelge 2.1).

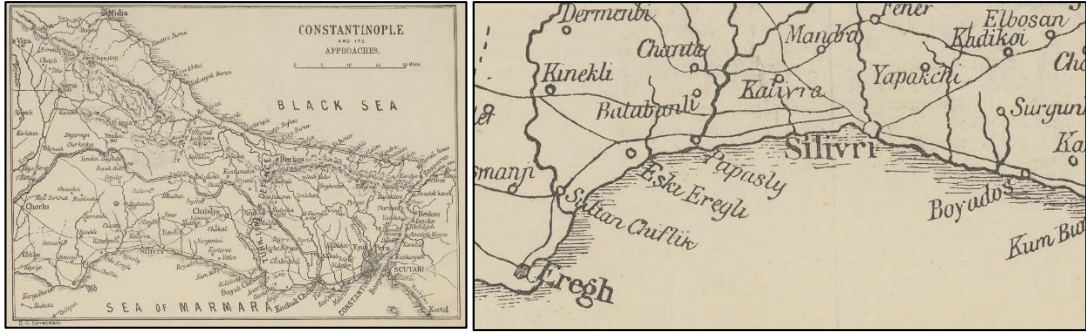

Şekil 4.7 : 19. yüzyılın başlarında Bigados'un denizden çekilen, arkada Azize Parakevi Kilisesi ve iskelesi görülen, halk tarafından kullanılan kayıkları gösteren fotoğraf (Kaynak: Palazi, 2018).

Bigados iskelesinden (Şekil 4.7) kömür sevkiyatının yapıldığına dair arşiv belgeleri bulunmaktadır. Bunların arasından 1848 (Hicri 1246) tarihli belge, İstanbul halkı için gereken kömürün Bigados iskelesinden sevkine ve kararaştırılan fiyattan alınıp verilmesine dikkat gösterilmesine hakkında olup, Sadrazam İbrahim Sarım Paşa (1801-1854) tarafından yazılmıştır²². Bigados iskelesi ile beraber Papazlı, Sultançiftliği, Ereğli ve Silivri iskelelerinden (Şekil 4.8) gelen kömürlerin dağıtılması emrini içeren 1856 (Hicri 1273) tarihli ve İstanbul için Bigados'dan gelecek kömüre dair Şehremaneti tezkeresini içeren 1857 (Hicri 1273) tarihli arşiv belgeleri bu sevkiyatın ilerleyen yıllarda devam ettiğini kanıtlamaktadır²³.

²² İlgili belge için bkz. (BOA.A.}MKT./142-84-01).

²³ İlgili belgeler için bkz. (BOA.A.}MKT.MVL./90.17.01.) ve (BOA.MVL./316-26-01). Sultançiftliği yerleşimi günümüzde Sultanköy olarak Tekirdağ; Papazlı ve Eski Ereğli yerleşimleri Silivri'ye bağlı Gümüşyaka mahallesi olarak İstanbul sınırları içerisinde yer almaktadır (Nişanyan Yer Adları).

Şekil 4.8 : 1878 tarihli Illustrated London News dergisinde yer alan İstanbul haritasında Ereğli, Sultançiftliği, Papazlı, Silivri ve Bigados (URL-19).

Bigados iskelesinden yolcu gemilerinin de kalktığına dair 1875 (1292) tarihli Devlet Salnamesi'nden ulaşılmaktadır. İdare-i Mahsusa biriminin 1875 yılında kurulması ile beraber padişaha ait olan idare vapurları Şam, Girit, Selanik, Trabzon, Varna, Gemlik, İzmit, Bandırma ve Tekirdağ hatlarına yolcu seferleri yapmaktaydı (Küçükalioglu, 1999, s.41). Tekirdağ hattında haftada bir cumartesi günleri yolculuk seferine başlayan geminin geçtiği limanlar söz konusu salnamede Silivri, Ereğli, Tekirdağ, Bigados, Marmara Adası, Karabiga, Mürefte, Paşa Limanı ve Erdek olarak sıralanmıştır.

4.3 Selimpaşa ve Çevresinin İaşe Sistemi Kapsamında Değerlendirilmesi

İstanbul için başkent olarak hem devlet yönetimindekilerin hem de halkın gereksinim duyduğu gıda tedariği, en yakın hinterlant bölgelerinden yüzyıllar boyunca sağlanmıştır. Bizans İmparatorluğu Döneminde temelleri atılan iaşe sisteminin, kullanılan yolların ve tedarik edilen ürünlerin Osmanlı İmparatorluğu Döneminde de devamlılık gösterdiği görülmektedir. İaşe sisteminin sorunsuz bir biçimde ve sürekli olarak devamlılığının sağlanması, halkın devlet yönetimlerine olan güvenini sağlamak ve merkezi yönetimi güçlendirmekle birlikte, üretimlerin yapıldığı merkezler ve ürünlerin şehre temin edildiği yollarda bulunan diğer yerleşimlerin varlıklarını sürdürmelerini sağlayan en önemli oluşumdur.

İstanbul'un özellikle buğday, meyve-sebze ve hayvan ihtiyacı için Trakya bölgesindeki Tekirdağ, Marmaraereğlisi, Silivri ve Çatalca kentlerinin her iki devlet döneminde bu gereksinimlerin hem üretimi hem de tedariğinde öne çıkan yerleşimler olduğu görülmektedir. Küçükçekmecedan başlayarak Tekirdağ'a kadar uzanan iskeleler aracılığıyla başta buğday ve arpa ürünleri olmak üzere çeşitli ürünlerle küçükbaş hayvan (çoğunlukla koyun) ile tavuk, hindi ve bıldırcın gibi kanatlı hayvanlar başkentin iaşesine dahil edildiği bilinmektedir (Uysal, 2023, s.31). Özellikle

buğday ürünleri bakımından 1809-1810 yıllarına ait zahire mübayaa defterleinde²⁴ İstanbul'a tahsis edilen buğday miktarı Tekirdağ için 126.500 kile, Silivri için 16.833 kiledir (Göktepe, 2017, s.888). Bu birimler karşılaştırıldığında, Tekirdağ'ın üretim merkezi olarak Silivri'nin ise tamamlayıcı ve destekleyici bir liman konumunda olduğu şeklinde yorumlanabilir. Silivri limanı aynı zamanda Ereğli iskelesi uzun süre kapalı kaldığı dönemde devreye giren bir “yedek tedarik merkezi” olmuştur (Aynural, 2002, s.29).

Silivri'nin buğdayın yanı sıra gereken hayvan ihtiyacında et dışında üretilen süt ürünleri bakımından önemli bir merkez olduğu yoğurthane yapıları kalıntıları tarafından okunabilmektedir. Silivri'de bulunan çeşitli yoğurthane binaları 19. yüzyıla tarihlenmekle birlikte, önceki dönemlerde de bu işlevi gören yapıların varlığına dair arşiv belgeleri bulunmakadır (Sarısakal, 2017, s.15). Bu binarlardan Piri Mehmet Paşa Mahallesi'nde bulunan yapı (Şekil 4.9), 1996 yılında KTVKK tarafından tescillenmesinin ardından geçirdiği restorasyon sonucu sergi salonu ve tiyatro sahnesi birimleri eklenmesi ile Silivri halkı tarafından yeniden kullanılmaktadır (Sarısakal, 2017, s.18).

Şekil 4.9 : Silivri yoğurthane binasının günümüzdeki sergi salonu olarak kullanımını gösteren fotoğraf (2023) (URL-21).

Selimpaşa'nın ekonomik yapısının Osmanlı arşiv belgeleri ve çeşitli kitaplardan elde edilen bilgilere göre daha çok tarımsal üretime dayalı olduğu görülmektedir. Bizans

²⁴ İlgili belge için bkz. (BOA.KK. d.nr. 5577).

döneminden kalan kale yapısı kalıntılarının tahıl ambarı olarak kullanılması bilgisi ve arşiv belgesinde yer alan tahıl ambarı tamirâtı ile; Ahkam Defterleri'nde bulunan kayıtlarda yer alan üzüm yetiştiriciliği ve meyve sebze üretimi için kullanılan tarlaların varlığı bu görüyü desteklemektedir.

Selimpaşa'nın Marmara kıyısında doğal bir limana sahip olması, yerleşimi hem kara hem de deniz taşımacılığının kesişim noktasına yerleştirmiştir. Bizans döneminde Via Egnatia üzerinde bulunması nedeniyle Konstantinopolis'e ulaşan ticaret yollarının bir durak noktası olarak, Rhaidestos (Tekirdağ) ve Panormos (Bandırma) gibi liman yerleşimleriyle birlikte ticari karakteri baskın yollardan birini oluşturmuştur. Bu durum, bölgenin erken dönemlerden itibaren İstanbul'a yönelik ürün akışının bir bileşeni olduğunu göstermektedir.

Ekonomik yapıyı güçlendiren unsurlardan biri de deniz ulaşımına elverişli kıyısıdır. Günümüze ulaşan eski iskele, depo ve bazı araştırmalarda gümrük binası olarak değerlendirilen yapılar, köyün yalnızca üretim alanı değil, aynı zamanda ticaretin geçiş ve aktarma noktası olduğuna işaret etmektedir. Her ne kadar bu yapıların tüm işlevleri resmi belgelerle tam olarak doğrulanamamış olsa da, kıyı boyunca konumlanan depolama ve şaraphane yapılarının varlığı, Selimpaşa'nın Marmara üzerinden yürütülen kısa mesafeli deniz ticareti için yerel bir liman niteliği taşıdığını göstermektedir.

Deniz kıyısında bulunmasının getirdiği konumu ile halkının tarımın yanında balıkçılık ile de uğraştığı ve gelirlerini yatırdıkları lonca teşkilatı bilgisi bulunmaktadır. Denizden ulaşımın 19. yüzyılda gelişmesi ve yeni kurumların oluşması ile birlikte yolcu vapur seferlerinin yapılması ve limandan Silivri ile çevresi dahilinde kendisi gibi bulunan köylerden İstanbul'a kömür sevkiyatına katkı sağlaması ile ekonomik yapıya dahil olmuştur. Günümüzde yapı kalıntısı bulunmayan ancak varlığına dair arşiv belgesi ve yazılı anlatım bilgileri olan han yapısının da Selimpaşa'nın iktisadi döngüsüne dahil olmuştur.

Selimpaşa'nın öne çıkan ve iâşede daha direkt rol oynayan özelliğinin sahip olduğu geniş üzüm bağları ve buradan üretilen şarapların hem İstanbul'a hem de Fransa'ya gönderildiği bilgisidir. Selimpaşa ile Ortaköy ve Celaliye köylerinde üretilen şarapların Fransa'ya ithal edildiği bilgisi çeşitli gazete ve kitaplarda yer almaktadır.

Selimpaşa, hem Marmara kıyısında bulunmasının getirdiği deniz ulaşımı kolaylığı hem de İstanbul'dan Edirne'ye uzanan ana yol güzergahı üzerinde bulunmasının getirdiği konumu ile iktisadi açıdan gelişim göstermiştir. En yakın merkez birimleri olarak sayılabilecek Silivri ve Çatalca doğrudan İstanbul'un iâşe sistemine katkıda bulunurken, Selimpaşa ve benzeri köyleri -Sultançiftliği, Papazlı, Celaliye, Ortaköy (Sürgünköy)- kendi içlerinde sahip oldukları ekonomik döngünün yanında direkt olarak da İstanbul'un iâşesine katkı sağlamıştır.

Bölgenin iâşe açısından önemini artıran bir diğer unsur ise kara ulaşım bağlantıları olmuştur. Osmanlı Rumeli yol sisteminin orta kolu olarak anılan İstanbul-Silivri-Edirne üzerinden devam ederek hem askeri hem ticari faaliyetlerin ana aksını oluşturan bir güzergah olmuştur. Selimpaşa, bu yol üzerinde yer alan konumu sayesinde hem tarımsal üretimin hem de ticaretin düzenli bir şekilde akmasını kolaylaştırmış; böylece bölge, sadece bir üretim merkezi değil, aynı zamanda bir geçiş noktası olarak da işlev görmüştür. Bu çift yönlü ulaşım modeli ile Selimpaşa, İstanbul'un doğusunda Trakya'dan gelen iâşe sistemi içinde hem coğrafi hem ekonomik açıdan avantajlı bir konuma yerleşmiştir.

Tüm bu tarihsel ve iktisadi bulgular bir araya getirildiğinde Selimpaşa'nın ve çevresindeki yerleşimlerin İstanbul'un iâşe sistemi içerisindeki yeri çok yönlü özelliğe sahiptir. Selimpaşa, Silivri'nin tahıl sevkiyatını destekleyen bir alt yerleşim olmasının yanı sıra bağcılık ve şarap üretimiyle iâşeye çeşitlilik kazandırmış; doğal liman yapısı sayesinde kara ve deniz taşımacılığını bir araya getiren bir lojistik ara durak haline gelmiştir. Tarım, denizcilik ve ticaretin birleştiği bu iktisadi yapı, Selimpaşa'yı küçük bir köyden çok, İstanbul'un uzun yüzyıllar boyunca süregelen ürünler için tedarik düzeninde tamamlayıcı bir role sahip olan orta ölçekli bir kıyı yerleşimi haline getirmiştir. Böylece Selimpaşa, hem üretimi hem ulaşım bağlantıları hem de çeşitli icari faaliyetleriyle İstanbul'un iâşe sisteminde hatırı sayılır bir işleve sahip olmuş; bu konumu sayesinde Trakya hinterlandının bütüncül yapısı içinde süreklilik gösteren bir rol üstlenmiştir.

5. SONUÇ

Selimpaşa yerleşimi, M.Ö. dönemlerden günümüze kadar uzanan çok katmanlı bir tarihsel geçmişe sahiptir. Bu tez çalışması kapsamında Selimpaşa ve çevresinin tarihsel katmanları ile İstanbul'un iâşe sisteminde oynadıkları rolü incelenmiştir. İâşe sisteminin tarihsel süreci Bizans İmparatorluğu Dönemi'nden Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'ne kadar incelendiğinde, özellikle gıda tedarikinde öne çıkan Trakya bölgesi ve bölgede bulunan büyük merkezlerden Silivri'ye bağlı alt birimlerden biri olan Selimpaşa; bu sistemin parçası olarak orta ölçekli bir yerleşim olarak tanımlanabilmektedir. Bu tanımlı oluşturan çıktılar arasında öncelikli olarak Silivri gibi hem Bizans hem Osmanlı dönemlerinde savunma ve Ticaret alanlarında önem kazanmış kente yakınlığı ve bu kentsel önemin getirdiği ulaşım yolları üzerinde konumlanmış olmasıdır.

Selimpaşa günümüzde Silivri Belediye'sine bağlı, İstanbul merkezine 50 km uzaklıkta bulunan bir mahalle yerleşimidir. Selimpaşa'da Lozan Antlaşması'nı takiben 1924 yılında mübadele ile gelen Türk nüfusu öncesinde, Osmanlı ve Bizans dönemlerinden itibaren varlığını sürdüren bir Rum nüfusu bulunmaktaydı. Tarih boyunca kesintisiz yerleşim olduğuna dair bilgilere Selimpaşa Höyüğü olarak bilinen ve mahalle merkezinden yaklaşık 3 km batıda bulunan alanda yapılan kazılar sonucunda ulaşılmaktadır. Neolitik dönemden Kalkolitik ve Tunç Çağı'na kadar işaret gösteren kalıntılar kentin çok erken bir tarımsal ve ticari merkez olduğunu kanıt sunmaktadır.

Bizans döneminde adı Epivates olarak, Konstantinopolis'in batı savunma ve ekonomik hinterlandında yer bulan bir kıyı yerleşimi olarak öne çıkmıştır. Epivates'in askeri, dini ve ticari işlevleri, Bizans kaynakları ve gezgin anlatıları aracılığıyla izlenebilmektedir. Yerleşimde bulunan 14. yüzyılın siyasi durumuna dayanan kale ve savunma yapıları, bölgenin askeri strateji açısından önemini ortaya koyarken; Azize Paraskevi'nin Epivates'li olması ve adına yapılmış dini yapılar, Epivates'in bölgesel bir dini merkez kimliği kazandığını göstermektedir. Ayrıca Epivates'in küçük bir pazar kasabası olarak tanımlanması, yerleşimin yerel ticaret ağları içerisinde aktif bir rol oynadığının bulguları arasındadır.

Epivates'in Bigados adıyla Osmanlı İmparatorluğu döneminde devletin idari ve ekonomik sistemine entegre edildiği görülmektedir. 15. yüzyıla tarihlenen kanunnamelerde Bigados'un İstanbul ve Galata gümrük sistemi içerisinde yer alması Marmara kıyıları boyunca uzanan ticaret ve denetim ağının bir parçası olduğu anlaşılmıştır. Bu durum, Bigados'un Osmanlı döneminde yalnızca bir kırsal köy değil, devletin ekonomik ve idari sistemine dahil bir kıyı yerleşimi olduğunu göstermektedir. Osmanlı arşiv belgelerinde Bigados'un Sultan Bayezid vakfına bağlı olduğu ve vergi düzenlemeleri kapsamında yer aldığı dair kayıtlar, yerleşimin tarımsal üretim ve vergi ekonomisi açısından önemli bir birim olduğunu ortaya koymaktadır.

Tez kapsamında yapılan analizler, Selimpaşa'nın özellikle tarımsal üretim, bağcılık ve şarap üretimi ile İstanbul'un iâşe sistemine katkı sağladığını göstermiştir. 19. yüzyıla ait ticaret verileri ve gazeteler, Selimpaşa ve çevresinde Celaliye ve Sürügnköy (Ortaköy) yerleşimlerinde üretilen şarapların İstanbul'a ve Fransa'ya ihraç edildiğini ortaya koymaktadır. Bu veriler, Selimpaşa'nın yalnızca yerel tüketim için değil, uluslararası ticaret ağlarına dahil bir üretim merkezi olduğunu göstermesi açısından önem taşımaktadır. Ayrıca Selimpaşa'nın doğal kıyı yapısı ve limanı sayesinde deniz taşımacılığını ve İstanbul-Edirne ora kol güzergahında bulunması birleştiren bir ara durak olarak işlev gördüğü anlaşılmaktadır.

Selimpaşa'nın ve çevresinin İstanbul'un iâşe sistemi içerisindeki rolü, hem Bizans hem Osmanlı dönemleri için süreklilik göstermektedir. İstanbul'un özellikle tahıl ve gıda tedariki için Trakya hinterlandına bağımlı olduğu, hinterland kavramının bu bağlamda tarihsel bir gerçeklik olduğu tez kapsamında ortaya konulmuştur. Selimpaşa, Silivri ve Çatalca gibi büyük merkezleri destekleyen bir alt üretim alanı olmasının yanı sıra bağcılık, tarım ve deniz ticareti ile iâşe sistemine çeşitlilik kazandıran bir yerleşim olarak tanımlanmıştır.

Yerleşimin mekânsal sürekliliği açısından değerlendirildiğinde, Selimpaşa'nın coğrafi konumu belirleyici bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Marmara Denizi kıyısında yer alması, ana kara yollarına yakınlığı ve tarıma elverişli hinterlandı, Selimpaşa'nın hem Bizans hem Osmanlı hem de Cumhuriyet dönemlerinde yerleşim olarak korumasını sağlamıştır. Özellikle İstanbul-Edirne güzergâhı üzerinde bulunması, Selimpaşa'yı hem askeri hem ticari yollar açısından stratejik bir konuma yerleştirmiştir. Bu durum, Selimpaşa'nın yalnızca üretim alanı değil, aynı zamanda geçiş ve lojistik merkezi olarak işlev gördüğünü göstermektedir.

19. yüzyıl, Selimpaşa için hem sosyo-kültürel ve hem mekânsal dönüşümün yoğun yaşandığı bir dönem olmuştur. Sarandi Arhiyeni tarafından kurulan vakıf bünyesinde bulunan eğitim ve kültür yapıları, Selimpaşa'yı Trakya bölgesi için önemli bir eğitim merkezi haline getirmiştir. Yeni okullar, kiliseler ve liman yapıları, yerleşimin fiziksel dokusunu şekillendirmiştir.

1924 yılında yaşanan nüfus mübadelesi, Selimpaşa'nın demografik yapısında köklü bir kırılma yaratmıştır. Rum nüfusun bölgeden ayrılması ve yerine Müslüman Türk halkın yerleştirilmesi, yerleşimin sosyo-kültürel dokusunda büyük dönüşümlere neden olmuştur. Bu süreçte bağcılık ve şarap üretimi gibi geleneksel ekonomik faaliyetlerin büyük ölçüde sona erdiği, yerleşimin tarımsal üretim yapısının değiştiği görülmektedir. Bu durum, kültürel süreklilik ile demografik süreklilik arasındaki kopuşun Selimpaşa örneğinde somut biçimde gözlemlenmesini sağlamaktadır.

Selimpaşa'nın mimari ve kentsel dokusu incelendiğinde, 19. yüzyıl ve erken 20. yüzyıla tarihlenen yapıların yerleşimin kimliğinde belirleyici olduğu görülmektedir. Arhiyeni Okulları kompleksi, Selimpaşa Tarihi Eski Cami (Aziz Georgios Kilisesi), havuzlar ve çeşmeler, şaraphane ve ticari yapı kalıntıları ve sivil mimarlık örnekleri, Selimpaşa'nın tarihsel sürekliliğini yansıtan önemli kültürel miras unsurlarıdır. Yerleşimin 1991 yılında Kentsel Sit Alanı ilan edilmesi, Selimpaşa'nın tarihsel dokusunun korunması gerektiğini gösteren önemli bir idari karar olmuştur.

Bugün Selimpaşa, İstanbul'un batısında yer alan bir sahil mahallesi olarak varlığını sürdürmekte ve yazlık yerleşimlerin artışıyla mevsimsel nüfus hareketliliği yaşamaktadır. Ekonomik yapıda yaşanan en köklü değişim, nüfus mübadelesi ile birlikte bağcılığın bilinmemesi nedeniyle var olan bağlar tarlaya dönüştürülmüş ve yüzyıllardır süren şarapçılık geleneği kaybolması olmuştur. Günümüzde, tarlaya dönüştürülen bu alanlarda özellikle bamyı ve kavun yetiştiriciliği öne çıkmaktadır. Selimpaşa, tarihi katmanları, arkeolojik mirası ve çok katmanlı geçmişiyle, İstanbul'un yüzyıllar boyunca hem devam eden hem de değişen sisteminin okunabildiği canlı bir temsilcisi olmaya devam etmektedir.

Sonuç olarak, Selimpaşa'nın ve çevresinin tarihsel katmanları ile incelenmesi, büyük bir başkente ait iâşe sistemini oluşturan kent dışı bölgelerinin anlaşılması için bir örnek teşkil etmektedir. Bulunduğu konumu, tarımsal üretim kapasitesi, ticaret yollarına entegrasyonu ve kültürel sürekliliği, Bizans'tan Osmanlı'ya ve Cumhuriyet'e uzanan süreçte başkentle kurduğu ilişkinin temelini oluşturmuştur. Bu ilişkilerin analizi,

yalnızca Selimpaşa'nın değil, İstanbul'un iaşesinde katkıda bulunan yakın coğrafyadaki diğer yerleşimlerin de daha geniş bir bağlamında yeniden değerlendirilmesine olanak tanımaktadır.

Gelecek çalışmalarda, açık alanların kullanımının insan hareketliliği ile mekan oluşumu, sürekliliği veya değişimi ile ilgili daha fazla bilgi edinilebilir ve bölgedeki arkeolojik verilerin ayrıntılı kazılarla güncellenmesi ve diğer hinterland yerleşimleriyle karşılaştırmalı analizler yapılmasıyla bu çerçeveyi derinleştirebilir.

KAYNAKLAR

- Akkaya, T.** (1985). *Trakya'da Marmara Denizi Kıyısında İstanbul'a Bağlı Bir Liman Kasabası Selymbria (=Silivri) Tarih İçindeki Gelişimi ve Eski Eserleri*, (Doktora Tezi), Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi
- Altunan, S.** (2005). XVIII. yy'da Silistre Eyaletinde Haberleşme Ağı: Rumeli Sağ Kol Menzilleri. OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, 18(18), 1-20.
- Anhegger, R., & İnalçık, H.** (1956). *Kanunname-i Sultani ber muceb-i örf-i Osmani: II. Mehmed ve II. Bayezid devirlerine ait yasakname ve kanunnameler*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- As, İ.** (2020). Bir Sosyal Hizmet Kurumu Olarak Darüleytam (Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul).
- Atlı, E.** (2019). *Eski Bir Rum Köyü Celaliye'nin Mimarlık Tarihi*, (Yüksek Lisans Tezi), Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul Teknik Üniversitesi
- Avramea, A.** (1999). MÖ. 2. yüzyıl ile MS. 6. yüzyıl arasında Via Egnatia'nın Güzergahı ve İşleyişi. E. A. Zachariadou (Derl.), *Osmanlı Yönetiminde Via Egnatia 1380-1699* (E. Güntekin, Ö. Arıkan & T. Altınova, Çev.). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Aydınün, Ş., Heyd, V., Güldoğan, E., & Öñiz, H.** (2014). İstanbul'un Batısında Kalan Son Höyük: Selimpaşa. Engin Özgen'e Armağan (pp.47-50), Ankara: Asitan Kitap Yayınevi.
- Aynural, S.** (2002). İstanbul değirmenleri ve fırınları (Zahire ticareti 1740–1840). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- BCA.272/17-76-13** (1924)
- BCA.272/17-75-10** (1924)
- BCA.30-11-1-0/362-9-4** (1971)
- Bedirhanoglu, H. E.** (2024). State Control and Commercial Influence in Provisioning Constantinople. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (66), 147-159.
- Belke, K.** (2017). Roads and travel in Macedonia and Thrace in the middle and late Byzantine period. *Travel in the Byzantine World*, 73–90. <https://doi.org/10.4324/9781315235646-4>
- Bizans Coğrafyası (M. Bayram, çev.).** (2021). Orta çağ Araştırmaları Dergisi, 4(1), 138-149.
- BOA.TS.MA. d.03432.0001.** (1574). (Hicri: 982)
- BOA.ZD.d.nr.11/221**(1763). (Hicri: 1177)

- BOA.C.ZB/60-2971-01**(1767). (Hicri: 1181)
- BOA.KK.d.nr.5577** (1809). (Hicri: 1224)
- BOA.A}MKT/142-84-01**(1848). (Hicri: 1246)
- BOA.MVL/316-26-01**(1856). (Hicri: 1273)
- BOA.A}MKT.MVL./90-17-01**(1857). (Hicri: 1273)
- BOA.İ.HR.144/7562** (1857). (Hicri: 1273)
- BOA.MVL.949.049.01** (1861). (Hicri: 1277)
- BOA.A.} MKT.UM.00476.9.1** (1861). (Hicri: 1277)
- BOA.MVL.415/97** (1863). (Hicri: 1279)
- BOA.İ.HR.000243**(1868). (Hicri: 1284)
- BOA.ŞD.696/18** (1881). (Hicri: 1298)
- BOA.ŞD.699/34** (1882). (Hicri: 1299)
- BOA.HRT. h.1757** (1883). (Hicri: 1300)
- BOA.İ.DH.923/73182** (1884). (Hicri: 1301)
- Bozkurt, R.** (1966). *Osmanlı İmparatorluğunda Kollar, Ulak ve İaşe Menzilleri*. Genelkurmay Basımevi. Ankara
- Bulunur, K. İ.** (2013), *Osmanlı Galatası (1453-1600)*, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmış Doktora Tezi), Sakarya
- Buluttekin, M. B.** (2012). *19. yüzyılda İstanbul'daki finansal sistemin ahkam defterleri çerçevesinde hukuki ve ekonomik analizi*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Covel, J.** (1998). *Voyages en Turquie, 1675–1677* (J.-P. Grémois, Ed. & Trans.; Preface by C. Mango). Paris: Institut Français d'Études Anatoliennes.
- Crow, J., & Ricci, A.** (1997). Investigating the hinterland of Constantinople: interim report on the Anastasian Long Wall. *Journal of Roman Archaeology*, 10, 235–262.
- Cuomo, A. M.** (2016). *Ioannis Canani de Constantinopolitana obsidione relatio: A critical edition, with English translation, introduction, and notes of John Kananos' account of the Siege of Constantinople in 1422*. De Gruyter.
- Çiçek, M.** (2019). *Selymbria (Silivri) Kalesi ve Nekropolü üzerine arşiv belgeleri ışığında yeni değerlendirmeler* (Yüksek Lisans Tezi), Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul Teknik Üniversitesi
- Delatte, A.** (1947). *Les Portulans Grecs*, 1, Liège Faculté de Philosophie et Lettres & Librairie E. Droz, Liège
- Demirkul, İ. B.** (1998). *Çatalca Merkez ve Köylerinde Kadın Başlıkları*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

- Dirimtekin, F.** (1965). Selymbria (Silivri) Kalesi, Ayasofya Müzesi Yayınları: VIII, Ayasofya Müzesi Yıllığı (No. 6), Yenilik Basımevi, İstanbul.
- Doğan, N.** (2022) *Dr. John Covel'in seyahatnamesine göre 17. yüzyıl sonlarında Osmanlı toplumu* (Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi
- Drakos, E.** (1892). Ta Thrakiká itoi diálexis perí ton ekklesiastikón eparchiôn Silyvrias, Gánou kai Chóras, Metrón kai Athýron, Myriofýtou kai Peristáseos, Kallipóleos kai Madýtou
- Dukas** (1956) Bizans Tarihi, çev. V. Mirmiroglu, İstanbul 1956.
- Ekin, Ü.** (2017). Rodosçuk Halkının Beslenme Kültürü Üzerine Bazı Gözlemler (1638-1730). Akademik İncelemeler Dergisi, 12(1), 37-58. <https://doi.org/10.17550/akademikincelemeler.285772>
- Elmas, M. B., & Binan, C. Ş.** (2023). 19th Century (1839-1923) non-Muslim educational buildings in Çatalca province and their current conservation conditions. Megaron, 18(3), 287-311.
- Elmas, M. B.** (2024). “*Türkiye Trakyası’nda 19. Yüzyıl Ortak Geçmişinin İzleri ve Unutulan Miras Üzerine Bir Araştırma*”. Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi
- Ersoy, A.** (2011). Aykırı Binanın Saklı Kalfası: Hamidiye Camisi ve Nikolaos Tzelepis (Cepepis). İçinde H. Kuruyazıcı & E. Şarlak (Ed.), Batılılaşan İstanbul’un
- Eyice, S.** (1969). Trakya’da Bizans Devrine Ait Eserler. BELLETEN, 33(131), 325-358.
- Eyice, S.** (1978). “Tarihte Küçükçekmece”. Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni, S. 62/341, s. 2-10
- Faroghi, S.** (1980). İstanbul’un iâşesi ve Tekirdağ-Rodosçuk limanı (16. – 17. yüzyıllar). *Türkiye İktisat Tarihi Üzerine Araştırmalar II, ODTÜ Gelişme Dergisi*, 139-154.
- Genç, S.** (2005). XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Karesi Sancağında Hububat Üretimi, Ticareti ve İstanbul’un İâşesine Katkısı. Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (3110349057).
- Göktepe, K.** (2012). *Tekirdağ Sancağı’nda tarımsal yapı (1840-1914)* (Order No. 28513009). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (2541251509).
- Göktepe, K.** (2017). İstanbul’un İâşesinin Temini Meselesi ve İstanbul’un İâşesine Katkı Sağlayan Bir Merkez: Tekirdağ Kazası (XVIII.-XIX. Yüzyıllar). BELLETEN, 81(292), 857-916.
- Güldal, F.** (2003). *Fetihten Osmanlılara Kadar Sinop Şehri Tarihi*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı Orta çağ Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Güran, T.** (1998). Tanzimat Dönemi Osmanlı Mâliyesi. İstanbul İktisat Dergisi, 49(0), 79-95.
- Güran, T.** (2004) “İstanbul’un İâşesi”, İstanbul: Şehir ve Medeniyet, ed. Ş. Kamil Akar, İstanbul, ss. 319-325.

- Great Britain Naval Intelligence Division.** (1917). *A handbook of Turkey in Europe*. [s.l.]: Admiralty war staff, intelligence division.
- Halaçoğlu, Y.** (1995). Klasik dönemde Osmanlılarda haberleşme ve yol sistemi. E. İhsanoğlu & M. Kaçar (Haz.), *Çağını yakalayan Osmanlı içinde*. IRCICA.
- Han, B.** (2000). *Silivri-Selimpaşa Tarihsel Sit Alanı ve Arhigenya Kız Öğretmen Okulları Araştırma ve Değerlendirme Projesi*. (Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Ens., İstanbul.
- Harris, J.** (2012). Constantinople as City State, c. 1360–1453. In J. Harris, C. Holmes, & E. Russell (Eds.), *Byzantines, Latins and Turks in the Eastern Mediterranean World after 1150* (pp. 119–140). Oxford University Press.
- İleri, İ.** (2008). Osmanlı Devleti'nde Azınlıkların Eğitimi (II. ve III. Bölümler). OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, 23(23), 129-148.
- İnalcık, H.** (1994). “İaşe (Osmanlı Dönemi)”. Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Cilt 19, ss. 340–349
- İnalcık, H., & Quataert, D.** (2000). *Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik ve sosyal tarihi: 1600-1914* (A. Berktay, S. Andıç, ve S. Alper, Çev.). Eren Yayınları.
- Kal'a, A.** (1995), “Esnaf”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cilt 11, ss. 423-430. İstanbul
- Karaöz, N.** (2022), “Üsküp’de Bir Osmanlı Mutasarrıfı: Ali Hıfzî Paşa ve Bardovça’daki Konağı”, Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, 38, s. 87-117
- Kart, R.** (2019). Bursalı Mehmed Nihad Bey'in "Balkan Harbi ve Trakya Seferi" adlı eserinin 3. cildi (Transkripsiyon-değerlendirme). (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Konya
- Kaya, Ö. E.** (2023). Menzıl-nâmeler Üzerine Bir Literatür Değerlendirmesi. Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, 20(40), 401-418. <https://doi.org/10.55842/talid.1222865>
- Kiracı, M.** (2006). Cumhuriyet Döneminin İlk Göçü: Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi, (yüksek lisans tezi), Trakya Üniversitesi
- Korkmaz, R.** (1988). *Keçecizade İzzet Molla ve Mihnet-Keşân üzerine bir araştırma* [Yüksek lisans tezi]. Fırat Üniversitesi
- Koyuncu, A.** (2014). Osmanlı Devleti'nde Kilise ve Havra Politikasına Yeni Bir Bakış: Çanakkale Örneği. Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı, 12(16), 35-87.
- Kozanoğlu, C.** (1994). Her Yönüyle Silivri, Silivri Belediyesi Kültür Evi, Güzel Sanatlar Matbaası A.Ş., İstanbul.
- Kozanoğlu, C.** (1994). Silivri. İstanbul Ansiklopedisi (Cilt 6, s. 555)

- Kritovulos.** (2018). *Kritovulos tarihi (1451-1467)* (A. Çokona, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kuban, D.** (1996). *İstanbul: Bir Kent Tarihi*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Küçük, S. G.** (2018). *Çatalca vilayetindeki tarihi kırsal alan camilerinin mimari analizi ve koruma sorunları* (Doktora tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Küçük, S. G. & Eyüpgiller, K. K.** (2018). Conversion Process and Architectural Analysis of Churches Converted Into Mosques in Çatalca Province // Çatalca Vilayeti'nde Camiye Çevrilen Kiliselerin Dönüşüm Süreci ve Mimari Analizi. *Megaron*, 13(1), 51-66.
- Küçükalioglu, S.** (1999). İdare-i Mahsusa, Kuruluşu, Faaliyetleri Ve Sosyo-Ekonomik Etkileri (Order No. 28539695). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (2607569205). <https://www.proquest.com/dissertations-theses/idare-i-mahsusa-kurulusu-faaliyetleri-ve-sosyo/docview/2607569205/se-2>
- Külzer, A.** (2011), "The Byzantine road system in Eastern Thrace: Some remarks". 4th International Symposium on Thracian Studies, Byzantine Thrace Evidence and Remains Komotini, 18-22 April 2007, Verlag Adolf M. Hakkert, Amsterdam: 179-202).
- Külzer, A.** (2008). Ostthrakien (Europe). Tabula Imperii Byzantini 12. Vienna, Verlag der Österreichische Akademie der Wissenschaften.
- Külzer, A.** (2019), "Production and Trade in Late Antique and Byzantine Eastern Tharace". O. Dumankaya (Ed.), Çağlar Boyunca Üretim ve Ticaret: Prehistorya'dan Bizans Dönemi'ne, Ankara: 643-650.
- Magdalino, P.** (1978). Byzantine Churches of Selymbria. *Dumbarton Oaks Papers*, 32, 309–318.
- Magdalino, P.** (1995). 'The grain supply of Constantinople, ninth-twelfth centuries', Constantinople and its Hinterland: Papers from the Twenty-Seventh Spring Symposium of Byzantine Studies, Oxford, April 1993 (1st ed.). Routledge.
- Mango, C., & Dagron, G.** (1995). Constantinople and its Hinterland: Papers from the Twenty-Seventh Spring Symposium of Byzantine Studies, Oxford, April 1993 (1st ed.). Routledge.
- Majeska, G.** (2002). 'Russian Pilgrims in Constantinople,' *Dumbarton Oaks Papers* 56: 93-108.
- Melvani, N.** (2025). *Politics, conflict and the monastic topography of 15th-century Constantinople*. Routledge
- Mevsim, H.** (2014). Venelin Ganey'in Trakya'daki Eski Eserlerle İlgili Raporu (1913) /The Report Of Venelin Ganey About The Ancient Relics In Thrace (1913). *Balkan Arastırma Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 53-62.
- Mineva, E.** (2023). New facts about the transfer of St Parasceve of Epibatae's relics in the 16th-17th c. *Starobulgarska Literatura*, (67-68), 289–300.

- Mutlu, C.** (2011). *Mütareke döneminde Rum nüfus Hareketleri (1918-1922)* (Order No. 28525122). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (2572497426).
- Necipoğlu, N.** (1994). İaşe. İstanbul Ansiklopedisi
- Necipoğlu, N.** (2009). From recovery to subjugation: the last fifty years of Byzantine rule in Constantinople (1403–1453). In *Byzantium between the Ottomans and the Latins: Politics and Society in the Late Empire* (pp. 184–232). chapter, Cambridge: Cambridge University Press.
- Oikonomidis, N.** (1999). Ortaçağ'da Via Egnatia. E. A. Zachariadou (Derl.), *Osmanlı Yönetiminde Via Egnatia 1380-1699* (E. Güntekin, Ö. Arıkan & T. Altınova, Çev.). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Ousterhout, R.** (2012) Two Byzantine churches of Silivri/Selymbria, in M. J. Johnson/R. Ousterhout/A. Papalexandrou (eds.), *Approaches to Byzantine architecture and its decoration: Studies in honor of Slobodan Ćurčić*. Farnham 2012, 239–257
- Özdoğan, M.** (1983). Trakya'da tarihöncesi araştırmaların bugünkü durumu ve bazı sorunlar. *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, (10-11), 21–58.
- Palazi, M. F.** (2018). Archigeneion Institute and Women Teacher Mobility and Sociability: Contribution to the Modernization and Nation-building Process Under Ottoman and Greek rule (1857-1922), University of Crete Department of Philosophy and Social Studies.
- Popović, M.** (2002) The ‘young emperor of Constantinople’: an overlooked prosopographical note in an itinerary of the fourteenth century*, *Byzantine and Modern Greek Studies*, 26:1, 292-296
- Sağlam, M. A.** (2013). İkinci dünya savaşı boyunca toprak mahsulleri ofisi üzerinden Cumhuriyet'in hububat iaşesi politikaları (1938-1945) (Order No. 28527450). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (2540756517).
- Sandfuchs Sert, Ö.** (2008), *Reconstructing a Town From Its Court Records Rodosuk (15461553)*, Submitted to Ludwig-Maximilians Universitaet. Ph. D. Thesis. Munchen.
- Sarısakal, B.** (2017). Silivri Yoğurthaneleleri, *Toplumsal Tarih*, No:286, Tarih Vakfı Yayınları. ss.14-18.
- Sayar, A.** (2003). İlk İktisat Muallimi Serendi Arşizen. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi (29).
- Şahin, Y.** (2012). *19.yy Büyükçekmece'sinin Temettuat Defterlerine göre Sosyo-Ekonomik Durumu* (Order No. 28531744). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (2607569591). <https://www.proquest.com/dissertations-theses/19-yy-buyukcekmece-sinin-temettuat-defterlerine/docview/2607569591/se-2>
- Şener, F. Y.** (2010). *18. Yüzyılda İstanbul'da Ticaret (İstanbul Ahkâm Defterlerine Göre)* (Order No. 28552252). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (2555958160). <https://www.proquest.com/dissertations-theses/18-yuzyilda-istanbul-da-ticaret-ahkam/docview/2555958160/se-2>

- Şenyurt, O.** (2012). İstanbul Rum Cemaatinin Osmanlı Mimarisindeki Temsiliyeti. Doğu Kitabevi.
- Tabakoğlu, A.** (2014) Osmanlı Döneminde İstanbul'un İaşesi. Osmanlı İstanbulu Sempozyumu
- Tabakoğlu, A., Kal'a, A., Aynural, S., & Kara, İ.** (Eds.). (1994). İstanbul Ahkâm Defterleri: İstanbul Tarım Tarihi 1 (1743–1757). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Tabakoğlu, A., Kal'a, A., Aynural, S., & Kara, İ.** (Eds.). (1994). İstanbul Ahkâm Defterleri: İstanbul Tarım Tarihi 2 (1757–1763). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Tansel, S.** (1971). *Osmanlı kaynaklarına göre Fatih Sultan Mehmed'in siyasi ve askeri faaliyeti*. Milli Eğitim Basımevi.
- Taşkın, S.** (2002). *Silivri-Selimpaşa Kentsel Sit Alanında Tarihsel Çevre Korumaya Yönelik Bir Araştırma ve Küçük Kilise Koruma Projesi*, (Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Ens., İstanbul.
- Teall, J. L.** (1959). The grain supply of the Byzantine Empire, 330-1025. In *Dumbarton Oaks papers*.
- Terekli, B.** (2011). *1912 Şarköy-Müreffe Depremi ve Etkilediği Alanlar* (Order No. 28588570). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (2564172262).
- Turnator, G. E.** (2000). *The Provisioning of Byzantine Constantinople* (Master's thesis). Bogazici University.
- Turnator, G. E.** (2003). "Bizans Döneminde Konstantinopolis'in İaşesi" Toplumsal Tarih, c.19, Sayı: 112, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı
- Tüzin, D.** (2008). *Sürgün yolunda bir yenileşme serüveni: Mihnet-Keşan* (Order No. 29049839). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (2673580827).
- URL-1**<<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2024-53783>>
- URL-2**<<https://sehirplanlama.ibb.istanbul/silivri-ilcesi-selimpaşa-kentsel-sit-alani-karnip/#analizler>>
- URL-3**<https://www.facebook.com/selimpaşaepivatesbigados/photos_by?locale=tr>
- URL-4**<<http://www.bgvladeteli.com/bulgarian-military-flags/bulgarian-infantry-regiments/37-pehoten-pirinski-polk.html>>
- URL-5**<<https://www.silivritarihder.com/post/selimpaşa-da-bir-tarih-paraskevi-kilisesi>>
- URL-6**<<https://digitallibrary.academyofathens.gr/archive/item/96755?lang=el>>
- URL-7**<<https://www.silivritarihder.com/post/selimpaşa-da-bir-tarih-paraskevi-kilisesi>>
- URL-8**<<https://www.silivritarihder.com/post/selimpa%C5%9Fa-aziz-georgios>>
- URL-9**<<https://kulturenvanteri.com/harita/?detay=74758>>

URL-10<<https://www.silivritarihder.com/post/anastasios-surlar%C4%B1-ve-su-kemerleri-projesi-onayland%C4%B1>>

URL-11<<https://x.com/byzantinelegacy/status/1925599187917226115?s=48&t=BepXqDptrdioSuXCHIY0tQ>>

URL-12<<https://h7.cl/1ipg5>>

URL-13<<https://digitallibrary.academyofathens.gr/archive/item/107263?lang=el>>

URL-14<<https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b531006374/f1.item.zoom>>

URL-15<<https://www.lib.uchicago.edu/e/collections/maps/kiepert/>>

URL-16<<https://www.flickr.com/photos/britishlibrary/11202854426>>

URL-17<<https://www.oldmapsonline.org/maps/27e446e4-de9f-51a6-b070-83d477aad506/>>

URL-18<<https://archives.saltresearch.org/handle/123456789/102288>>

URL-19<https://elibrary.qnl.qa/iii/encore/record/C__Rb2534143?lang=eng>

URL-20<<https://www.history-archaeology.uoc.gr/drastiriotites-kai-ereyna/ereynitikidrastiriotita/psifiaki-anastilosi-anaparastasi-ton-archigeneion-kathidrymaton-epivaton-selimpasa/>>

URL-21<<https://kulturenvanteri.com/harita/?detay=123245>>

Uysal, A. C. (2023) Trakya’da Bir Liman Kenti Selymbria: Temettuat Defterlerinde Silivri (1845), Dorlion Yayınları

Zachariadou, E. A. (Derl.). (1999). Osmanlı Yönetiminde Via Egnatia 1380-1699 (E. Güntekin, Ö. Arıkan & T. Altınova, Çev.). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

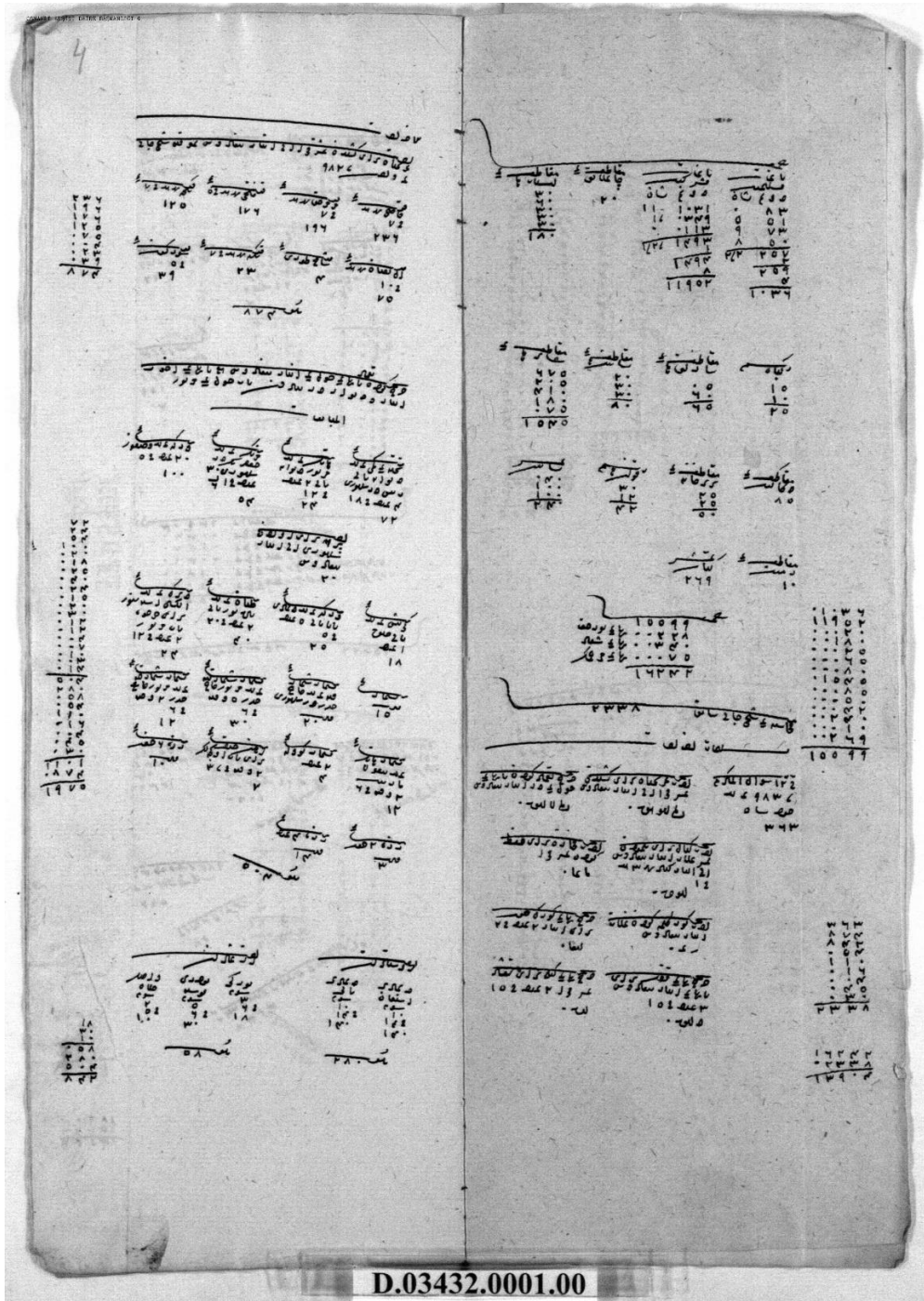
EKLER

EK A: Arşiv Belgeleri Görüntüleri

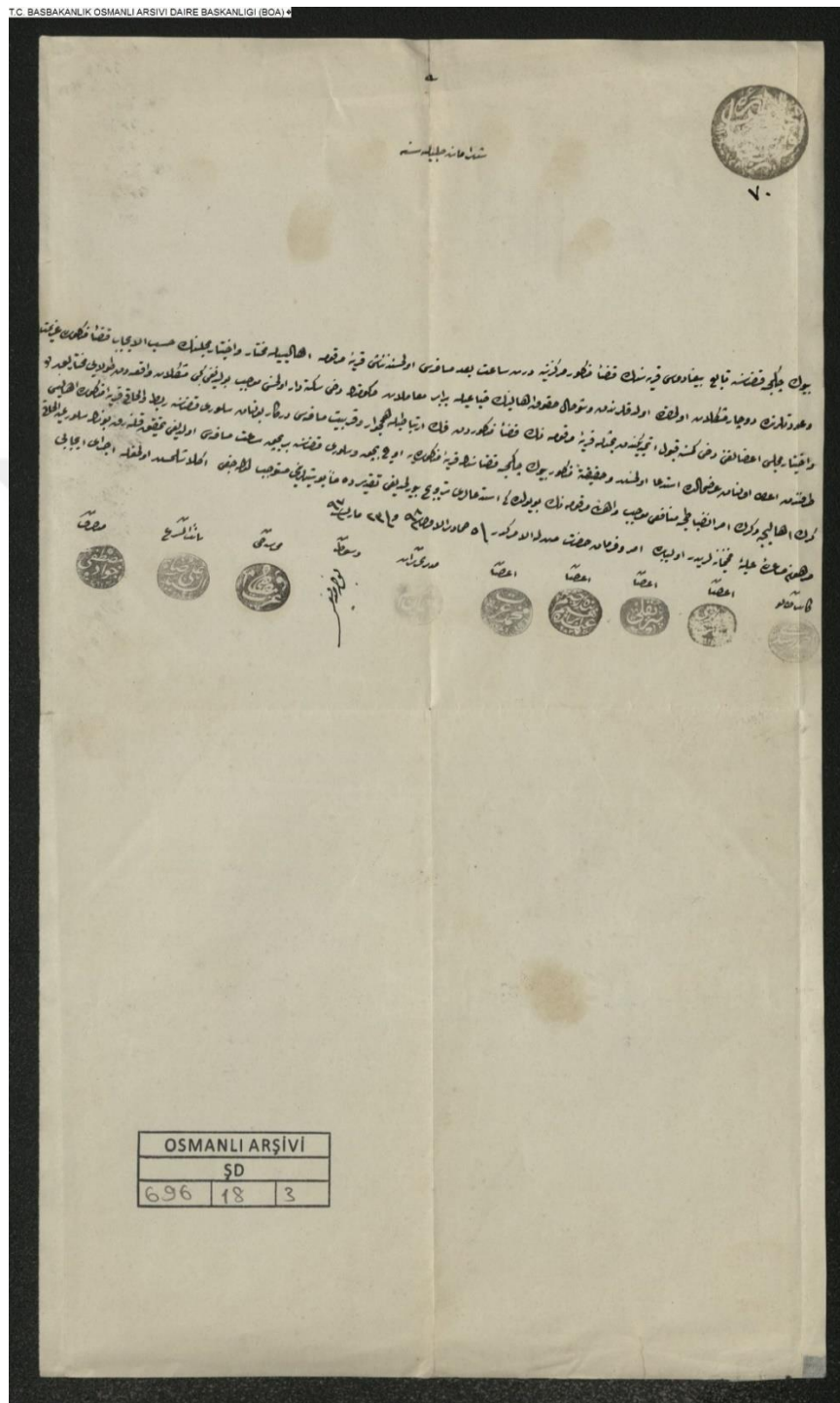
EK B: Fotoğraflar

EK A: Arşiv Belgeleri Görüntüleri

Şekil A.1 : Bigados karyesindeki bağlar, çayırılar, sazlık ve bostanlar ile ilgili arşiv belgesi kaydına ait sayfa görüntüsü (BOA.TS.MA. d.03432.0001.00)

Şekil A.3: Çekmece-i Kebir kazasına bağlı Bigados karyesinin Silivri kazasına bağlanmasına dair arşiv belgesi kaydına ait sayfa görüntüsü.
(BOA.ŞD.00696.00018.003)

شوی روی دولت با ستمی

قریب ملک سورجیہ قریبی جہتہ الخاقی ہادی بانظم تقسیم حضور صمدی فلسفہ محضہ علم اوریدہ
 نسبت سوری روتجہ بالترکہ قریب ملک خندہ سورجیہ الخاقی قد السیریدہ رواجیہ ابیدہ مقام
 رخی امانہ صمدی نظیر یورینڈہ نشی علم اہا سدا بد رعای عرفتہ تاجہ رخی بار
 ورتکا۔ ایلمدہ واجب طفسہ سزائی حارند اعتبار قریہ خندہ سوریہ الخاقی امیدی بھارہ
 ایکہ ہذا اسباب جنی ایہ امر خندہ۔ در ولایتیہ و طہ عفا ارفہ قادیہ بعدہ طفسہ اولیہ
 تسلیہ اوریدہ بلامہ سزادانتہ جلیبہ توفیقہ ابیدہ و دیبایدہ بود اہا حادیہ و مکہ اولیہ
 بی امر خندہ سزیدہ قد۔ تاجہ رخی ہوا تاجہ اولادہ معملاتی رخی تلبہ اتحدہ اولیہ جنہ امر کا۔
 اولیہ بلامہ ذر اولیہ روتجہ وریہ قد روتجہ قریب ملک خندہ سورجیہ الخاقی
 اولیہ از رقصا ابیدہ مہضفہ اشعارہ یوریطہ اوریدہ سزادانتہ جلیبہ توفیقہ
 عند نظیری علم اہلیہ مہضفہ تاجہ روتجہ روتجہ روتجہ
 خندہ خندہ

OSMANLI ARŞİVİ		
ŞD		
699	34	3

Şekil A.4: Büyükçekmece kazasına bağlı olup Silivriye ilhakı istenen Bigados karyesinin aynı yerde kalmasına dair arşiv belgesi kaydına ait sayfa görüntüsü.

71

EK B: Fotoğraflar

Şekil B.1: İkizli Çeşme ve yanında bulunan 1898 yapımı havuzlu çeşme yapısı.

EK B: Fotoğraflar

Şekil B.2 : Selimpaşa İlkokulu'nun yanında bulunan havuzlu çeşme yapısı.

EK B: Fotoğraflar

Şekil B.3: Selimpaşa İlkokulu'nun yanında bulunan havuzlu çeşme yapısının karşısında bulunan ticari yapı kalıntısı.

EK B: Fotoğraflar

Şekil B.4: Selimpaşa’da bulunan sivil mimari örneği.

EK B: Fotoğraflar

Şekil B.5: Azize Paraskevi Kilisesi'nin yıkımdan sonra üzerine çocuk parkı yapılan temel kalıntıları.

EK B: Fotoğraflar

Şekil B.6: İzzet Gürçay Caddesi'nde bulunan şaraphane yapısının karşısında bulunan ticari yapı kalıntısı.

EK B: Fotoğraflar

Şekil B.7: 1051. Sokak'ta bulunan ticari yapı kalıntısı.

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad : Nil Ceren KARAGÜLLE

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** : 2020, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü

MESLEKİ DENEYİM VE ÖDÜLLER:

- 2017: BG Mimarlık
- 2019: GAB Mimarlık
- 2019: Masif Yapı Ahşap Sanayi Restorasyon İnşaat Şirketi- Ortaköy Hatice Sultan ve Fehime Sultan Yalıları Restorasyon Projesi

TEZDEN TÜRETİLEN YAYINLAR, SUNUMLAR VE PATENTLER:

- **Karagülle N. C., Ar B.** 2025. The Historical Layers of Selimpaşa In Constantinople Hinterland Context. 4th International Graduate Research Symposium (IGRS'25), May 12-14, 2025 İstanbul, Türkiye.